

Koulu

*Kuva koulusta noin 50 vuoden ikäisenä, ennen kuin se
kunnostettiin Kylätaloksi 1970-luvun lopussa.
(Kuva koulun arkistosta.)*

Kuinka Kämmäkkä koulunsa sai...

Tiedot koottu Katri Rinnen "Kuinka Kämmäkkä koulurakennuksensa sai..." kirjoituksista, Kotiseutua kiertämässä -kirjasesta (Tyrvään seudun Kotiseutuyhdistyksen julkaisuja LXIX)

Lähestyyppä Kämmäkän kylää sitten Tyrvään suunnasta tai Kiikan Illostä tai Keikyästä tai vaikkapa Huittisten suunnasta Rekikosken kautta, havaitsee kylän syntyneen keskelle korpea Ylistenjärven ranta-
tamaille.

1920-luvulla alkoi kiertokoulujen aika olla auttamattomasti ohi. Kansakoulujen rakentaminen yleis-
tyi ja levisi suurista kaupungeista syrjäisimpiinkin kolkkiin. Kämmäkässäkin oli kiertokoulua pidetty useissa taloissa kiertävänä, mm. Juho Fredrik Rinnen omistamassa talossa, joka oli sopivasti kolmen tien risteyksessä. Koululuokkanakin toimi talon eteinen, joka oli pienen kamarin kokoinen. Siellä oli kuitenkin opettajalle pöytä ja tuoli. Lapset istuivat penkillä, vintin rappusilla tai vain lattialla. Koulussa käytiin aluksi pari kolme kertaa viikossa ja viivytettiin tunnista kahteen tuntiin kerrallaan. Eteinen oli pieni, pimeä ja välillä ahdas, sillä lapsia saattoi olla koulussa yhtäikaa useita kymmeniä. Lapset olivat eri ikäisiä. Tyttöjä ja poikia opetettiin lähinnä lukemaan ja kirjoittamaan. Lattialla oli tal-
lukkaita, vaatteita ja eväskääröjä sikin sokin. Järjes-
tysongelmia varmasti riitti opettajana toimineelle Tyyne Jakkiselle, koska tuo pieni tila tarjosi pojille mahdollisuuden vetää tyttöjä letistä ja hiukan kuti-
tellakin "plikkoja" ja tietysti kertoa toisilleen mie-
lenkiintoisista tapahtumista, kuten jäniksen tai oravan pyynnistä tai ilveksen jäljistä.

Oppivelvollisuuslaki tuli voimaan syksyllä 1921. Tämä ei kuitenkaan tarkoittanut sitä, että kaikki oli-
sivat heti voineet mennä kouluun tuosta vaan. Kou-
luja ei ollut.

Kansakoulurakennuksesta oli kylällä puhuttu puolesta ja vastaanakin siitä lähtien, kun naapuriky-
lät Illo ja Rekikoski olivat saaneet komeat koulura-
kennuksensa.

Naapurikylän lapset toivotettiin tervetulleiksi uusiin kouluihin ja mielellään niitä esiteltiin vierail-

le. Rakentamista puoltaneet olivat sitä mieltä, että Kämmäkästä lapsia ei naapurikylän kouluihin lähe-
tetä, oma koulu pitää olla. Olisihan se komeata, kun kylään nousisi koulurakennus sivistyksen kehto. Ties kuinka suuria herroja sitten kylästä maailmalle lähtisi. Ainakin lasten tiedot ja taidot karttuisivat, eikä kenenkään tarvitsisi hävetä sitä, ettei osaa lukea tai kirjoittaa.

Koulun vastustajat kokosivat rivejään ja sanoi-
vat, että se tulisi kalliiksi. Lapsista tulisi liian viisai-
ta ja ylpeitä maalaistöitä tekemään, ja sitä paitsi koulunkäynti veisi lasten työaikaa. Lapset olivat välttämätöntä työvoimaa pikkutiloilla ja isommis-
sakin taloissa. Mitä siitä seuraisi, jos kaikista lapsis-
ta herroja kasvatettaisiin? Lapsipulaa kylässä ei to-
tisesti ollut. Lähes joka taloon oli lapsia siunaantu-
nut niin, että laskemiseen eivät yhden käden sormet riittäneet. Olipa taloja joissa kahdenkin käden sormet loppuivat tenavia laskettaessa. Vihdoin joku keksi tuoda julki ajatuksen, että koulua voitaisiin käyttää vanhemmankin väen kokoontumispaikka-
na. Tämä sulatti vastustajien kielteistä kantaa, sillä kylällä ei ollut yhteisiä tiloja eikä nuorisoseura-aate ollut ottanut tulta Kämmäkässä, niin kuin esimer-
kiksi Illossa. Koulu olisi todella oiva kokoontumis-
paikka vuosikymmeniksi eteenpäin. Näin sitten läh-
dettiin tuumasta toimeen.

Kiikan kirkonkylälle (kuntaan) vietiin hankkees-
ta tieto, ja eipä siellä valtuusto vastaan sanonut. Koulurakennuksen suunnittelu ja rakentaminen alkoi. Piirustukset koulua varten olivat saatavilla, koska kouluja rakennettiin joka puolella maata.

Kämmäkän koulun rakennustoimikunta aloitti työntäyteisen ja koko kylän itsetuntoa nostattavan hankkeen. Lokakuun 2. päivänä 1922 pidettiin toi-
mikunnan ensimmäinen kokous. Puheenjohtajaksi valittiin talollinen Kalle Impola, joka tunnettiin hy-
väntapaisena, varakkaana ja puolueettomana maan-

viljelijänä. Hän oli sukulaissuhteittensa perusteella tarpeeksi arvovaltainen keskustelemaan kunnan päättävien isäntämiesten kanssa. Hän toimi eräänlaisena kyläläisten edusmiehenä. Rahastonhoitajaksi valittiin Frans Välimaa, joka oli tarkka tukkipomo ja taitava markan venyttäjä. Rakennustoimikuntaan nimitettiin myös kolme muuta jäsentä sekä tuleva opettaja Tyyne Jakkinen, josta myöhemmin tuli myös Impolan talon emäntä. Aukusti Palonen valittiin rakennustoimikunnan asiantuntijajäseneksi. Hän oli taitava kirvesmies. Herman Mäenpää oli aikaansaava maanviljelijä, luonteeltaan tulinen. Hän antoi naurun kaikua railakkaasti. Juho Fredrik Rinne, kyläläisten keskuudessa Vetuksi kutsuttu, oli tunnettu talousmies. Rinne oli kova yrittämään ja hänen oli pakkokin olla, kun kahdeksanpäinen lapsilauma oli ympärillä. Hän omisti separaattorin, ja niinpä kyläläiset saivat voita ilman aikaavievää käsinkirnuamista. Meijeri oli kylässä, ja kauppa yhdessä Rinteen huoneessa. Siinä samassa huoneessa aloitti toimintansa myös osuuskassa, kylän oma pankki. Kylän parhaat voimat oli siis pantu liikkeelle.

Kunta osti tontin koulurakennusta varten Impolalta. Tontti sijaitsi keskellä kylää kolmen tien risteyksessä. Siihen mäenkupeeseen koulurakennusta alettiin suunnitella ja vähitellen rakentaa.

Kaivon tekeminen oli esillä heti ensimmäisessä kokouksessa. Toimikunnan jäsenet olivat yksimielisiä siitä, että töihin oli ryhdyttävä mahdollisimman pian. Pelättiin että kaivon paikkaa jouduttaisiin muuttamaan useaan kertaan, ennen kuin vettä löytyisi. Kokousasiakirjoista ei käy ilmi käytettiinkö kaivonkatsomiseen (vesisuonten etsintään) kylän ammattilaista, Heinosen isäntää. Päätettiin, että kaivosta tuli tehdä yhden metrin ja kymmenen sentin läpimittainen ja niin syvä, että siihen tulee pysyvä vesi. Lisäksi kaivoa tuli kauttaaltaan ympäröidä puolen metrin vahvuinen kivikerros. Kaivo päätettiin tarjota urakalla tehtäväksi.

Vielä saman vuoden marraskuussa pidettiin huutokauppa. Kovin suurta kilpailua ei syntynyt, vaikka tilaisuus keräsi runsaasti kyläläisiä ja muita urakasta kiinnostuneita. Tapiolan kylän miesten, O. Kankaanpään ja A. Mäkipään tarjous oli edullisin. Samalla he saivat tehtäväkseen tontin tasaamisen.

”Kaivonteivosta” tuli maksuksi 325 markkaa metriltä yhdeksään metriin saakka ja valmiina sen tuli olla seuraavaan kevääseen mennessä. Tontin tasaamisen he suostuivat tekemään 595 markalla. Tasoitettava alue oli kymmenen aarin suuruinen.

Syyspimeällä toimikunta sai valmiiksi vielä suunnitelman ulkorakennuksesta, johon kuuluivat liiteri, tyttöjen, poikien ja opettajan ulkokuoneet sekä pieni karjasuoja, sauna ja varasto. Sen kustannusarvioksi tuli tarkan pohdinnan jälkeen 150.000 markkaa. Suunnitelma lähetettiin valtuustolle hyväksyttäväksi. Itse koulurakennuksen suunnitteluun ei kuitenkaan uskallettu noin vain lähteä. Ensin oli tilattava koulurakennusten ”sinikopioita” koulujen rakennuspiirustuksista. Vielä ennen joulua kopiot tulivat toimikunnalle, joka miltei hartautta tuntien avasi kaukaa Helsingistä asti tulleen kirjeen. Piirustuksia tutkittiin, pohdittiin vaihtoehtoja ja niitä käytiin läpi seuraavan talvikauden aikana ahkerasti pidetyissä kokouksissa, pienintäkään yksityiskohdasta unohtamatta.

Kouluhallituksen mallisuunnitelmasta toimikunta päätti nuukuuttaan poistaa toisen kellareista. Muilta osin se oli toimikunnan mielestä hyvä. Keväällä piirustukset lähetettiin hyväksyttäväksi, ja koko kylä odotti jännityksellä, päästäisiinkö rakentamaan vai jouduttaisiinko vielä suunnittelemaan ja puntaroimaan lisää.

Rakennustoimikunnalla ei ollut liiemmin töitä ennen kuin päätös tuli. Kaivo saatiin sentään tarkastettua. Sen syvyys mitattiin, ja tulokseksi tuli 5,75 m. Sopimuksen mukaan laskettiin kaivon hinnaksi 1.870 markkaa. Kaivoon päätettiin laittaa oikein rautapumppu. Koulun vesihuolto oli saatu näin järjestetyksi. Kuukausien odotuksen jälkeen rakennuslupa vihdoinkin tuli, ja maaliskuussa 1924 koulurakennuksen rakentaminen annettiin huutokaupassa halvimman tarjouksen tehneille V. Syrjäselle, K. Aallolle ja V. Suomelalle 20.000 markan hinnasta. Rakennusaineet tulivat kunnalta. Koulun kivijalan sai tehtäväkseen Vihtori Mäkinen, joka jo kevätkesällä sai urakkansa valmiiksi. Kesällä rakennustyöt olivat täydessä vauhdissa.

Hevoskuorma toisensa jälkeen tuotiin rakennustarvikkeita läpi metsien Kiikan kirkonkylästä, tiet

kun olivat siihen aikaan vain hevoskuljetuksiin sopivia. Rakennuksella sahat suihkivat, kirveeniskut kajahtelivat ja lastut lentelivät. Kaikki Kämmäkän taitavat hirsien veistäjät saivat sieltä työtä. Koulu alkoi saada kesän aikana hahmonsa, ja iltaisin kylän nuoret kokoontuivat uteliaina katsomaan tulevaa opinahjoaan. Joskus pihamaalle tuli vanhempaakin väkeä rakennusta arvioimaan, varsinkin silloin kun pidettiin lastuhuutokauppaa. Eihän sopinut hyviä pesävierejä jättää sinne maatumaan, ja neidän piti siivota pois. Erityisen usein koulun rakennustyömaalla kävi Herman Mäenpää, koska hänet oli valittu rakennustyön peräänkatsojaksi tulipalon ja häiriönteon varalta. Taisipa joutua hätistelemään innokkaimpia pikkupoikia aina silloin tällöin, kun nämä olivat kiipeilemässä keskeneräisten hirsiseinien päällä.

Lokakuussa 1924 koulurakennukselle saatiin vesikatto, ja samana syksynä Vihtori Mäkinen alkoi tehdä myös ulkorakennusta. Hän oli tehnyt halvimman tarjouksen, hinnaltaan 30.900 markkaa. Ulkorakennuksen tien puoleiseen päähän tuli puuliiteri. Seuraavana oli tyttöjen ulkokuone, sitten opettajien ja poikien ulkokuoneet. Näin tytöt ja pojat olivat kahden seinän päässä toisistaan ja välissä arvovaltainen opettaja. Pojille ei siten jäänyt mahdollisuuksia tyttöjen puolelle tirkistelyyn seinän raoista. Kellari ja karjasuoja sijoituivat koulun puoleiseen päähän. ”Karsinahuone” tai navetta oli matala ja ahdas. Kouluhallituksen ohjeiden mukaan navetassa piti olla tilaa kahdelle lehmälle ja lisäksi tuli olla tilaa possulle, lampaille tai kutuille. Ulkorakennuksen seinät tehtiin kelatusta ponttilaudasta – sekä höylätystä että höyläämättömästä. Sisäseinät olivat niin ikään ponttilautaa, ”rästää” olivat täyspuhdasta lautaa ja ulkokuoneitten ”lehteri” nollalautaa. Rakennustyömaan tarvitseman ”simettisannan” ajon hoiti Kalle Ojansuu 43 markan kuutiohinnalla.

Sitten koitti kylän juhlapäivä. Heinäkuun 11. päivänä vuonna 1925 olivat koulun sisustustyöt valmiina. Koulurakennus käsitti kaksi luokkahuonetta ja kaksi opettajan asuntoa yhteensä kahdessa kerroksessa. Tilava eteinen naulakkoinen alakerrassa johdatti isoon luokkahuoneeseen. Pienempi luokkahuone sijaitsi yläkerrassa. Edellä mainittuna päi-

vänä pidetyssä kokouksessa toimikunta hyväksyi rakentajien työt, niin koulurakennuksen kuin ulkorakennuksenkin osalta. Kämmäkän kylä oli saanut uuden, uljaan koulurakennuksen, jonka harja kohosi yli kymmenen metrin korkeudelle. Sehän oli kuin kirkko keskellä kylää. Myöhemmin on koulussa ollutkin paljon ”kirkollisia” toimintoja, kuten hartaus- ja kastetilaisuuksia.

On siinä ollut monta hikistä kokousta, oli välillä kiisteltykin, oli monta sätkää kääritty ja suunnitelmaa piirretty tupakka-askin kanteen tupakkaholkin värähdellessä suupielessä kosmoskynän tahtiin. Voi vain arvailla, oliko toimikunnalla ollut ylimääräisiä kokouksia saunailtojen tai harjakaisten merkeissä, jolloin suunnitelmia olisi vauhditettu ja kuivia kurkkuja kostutettu kotipolttoisella. Elettiinhän silloin kieltolain aikaa.

Siinä se nyt oli, kylän ylpeys ja kyläläisten yhteishengen tulos. Komealta se näytti ja suurelta, hiukan pelottavaltakin tuo ikioma opinahjo.

Kuka olisi tuolloin arvannut, että sama koulurakennus kunnostettaisiin 1980-luvulla kyläläisten tallovoimin nykyisten kyläläisten yhteishengen osoituksena upeiksi mennyttä kunnioittaviksi harrastetiloiksi. Kelpasi sitä ennen ja kelpaa sitä nytkin olla kyläläinen, vaikka pienestä kylästä metsien keskeltä.

Koulun rakentaja Vilho Suomela

Koulun rakennuttaja Vilho Suomelan nauhalta kopioitu haastattelu, Pertti Peuraniemi

Sinikka Hannus (Kämmäkän koulun opettaja 1970-luvun lopulla) ja Kalevi Rinne (koulun pitkäaikainen vahtimestari ja poikien käsityön opettaja) haastattelivat Viljo Suomelaa, joka oli yksi koulun pääurakoitsijoista.

Viljo Suomela (VS): Vuonna 1924 saimme urakan Kämmäkän kansakoulun rakentamisesta vesikattoon. Meitä oli kolme miestä: Syrjänen, Aalto ja minä. Vihtori Mäkinen oli jo urakoinu perustan (kivijalan) tevon. Koulurakennusta varten oli tuatu järreitä puita Impolan mettästä: 14 m pittuutta ja 8 tuumaa latvasta. Hirsityähön tuli neljäntenä mukaan Karaus-niminen miäs.

Talvella valmisteltiin rakentamista ja kevväällä 1925 alotettava urakka jollonka oli tarkoitus tehdä rakennus vesikattoon kesän aikana. Koko urakka-summa oli 125.000 markkaa, johon kuuluu myös aineitten hankinta. Tyrväältä päin oli tiätä vasta rakenteilla ja siinä Peuraan kohdalla oli hyvin hankala tänpätkä, semmonen alava paikka, ja se oli silloin juur pohjattu ja vaa vähä santaa päällä. Kirren aikaan se oli ihan pohjaton paikka. Kunnollista reikeliä oli vaan noin 3 viikkoa, jona aikana aineita voitiin tuoda hevospelillä helpommin.

Tulisijoja ja piippuja varten hankittin tiilet Ryttylän tiilitehtaalta, ja ne tuli ensin junalla Tyrvään asemalle, sitte paikallisilla hevospeleillä Kämmäkkää. Lattia- ja paneelilaudat ostettiin Leppikosken sahalta ja Potin sahalla Kokemäeltä. Ikkunat ja ovet toimitti Huittisten puusepät.

Muuraustyöt oli urakoitu Tyrvääläisille Vistille ja Järviselle. Muita tarpeita toimitti Alajoen kauppa Illostä.

Talusrakennuksen tekemisen oli ottanu Mäkinen Illostä ja saunarakennuksen teon urakoitti Frans Lehtola Kämmäkkäästä.

Tyämiehet asuivat viikot Kämmäkkäsä ja vaa viikonvaihteessa kävivät kotonansa. Heillä oli korttee-

ri Pakulasa josa oli sukulaisia, emäntä Syrjäsen sisar. Pakulan isäntä oli myös sukuja Suomelalle.

Rakennuksesta tuli hyvin korkea ja jyrkkäkattoinen, mutta Suomelan mukaan mitään ongelmia siinä ei ollut. Elokuussa oltiin jo vesikattovaiheessa.

Rakentamista varten asetettu lautakunta valvoi rakentamista huolella ja lautakuntaan kuuluivat: Herman Mäenpää, Kalle Impola ja Frans Välimaa Kämmäkkästä, Aukusti Palonen Illostä ja Kaarle Kallo Kiikan kirkonkylästä.

VS: Hauskoja tapauksiakin oli: Muuraustyä oli Vistin hommia, ja viinamäen miähiä kun oli, tuli jonain maanantaiaamuna ja rupes etteisen muuria muuraan. Visti muurasi ja muuri alko kaatumaan siinä pesän pellien tasolla. Oltiin sitte kymmenkalleveella ja ku kukkaan muu ei sanonu siitä, nin mää aattelin, että on lopetettava ajoissa, ettei tahri suotan päiten hyviä tiilejä. Se olis kumminki tarvinnu purkaa. Toiset oli sen hyviä kavereita eikä puhune mittää. Mää sanon, että kyllä se on sano parree ny lopettaa. Visti kysy ja katto päin silmiä, että mikä vika täsä ny sitte o. Mää sanon, että ei teitin tartte hyvänä ammattimiähenä sitä multa kysyä. Näätte omilla silmillänne, mikä vika on. Se lakkas sitte siihen paikkaan muuraamasta ja pani lekarinsa asialle, ja eikä ne sinä päivänä mittään tehny, se meni vielä ”harjakaisten” merkeissä.

Kalevi Rinne muistelee tähän väliin, että olipa hyvä kuulla se muurausasiakin, kun nyt puoli vuosisataa myöhemmin ihmettelimme sitä vahan muurinpohjan asentoa. Se oli ikään kuin liikkunut pari tuumaa seinästä ulospäin. Epäilimme silloin perustan pettäneen jossain vaiheessa.

VS: Muurit ovat rata-iskojen päälle rakennetut, ei ollu muuta ku rata-iskot ja petoonia, ja ne rata-iskot käyvät piippujen sissääki. Ehkä joku olis sitten antanut perrään. Silloin tehtiin kyllä usein muurin perustat hirrestä, mutta nää on muurattu

maasta saakka. Ihmetellen seurasin sitte sano sitä pohjatyötä siinä oman hirsityämme lomasa, ku se Mäkinen rakennuksen alavammalla puolella teki kivijalkaa. Siellä sen lohkotun kiven korkeus ei tah-tonu piisata. Rakennukselle ei kaivettu ”kruntia” ollenkaan, vaan se siihe pintamaaha vaan laitto kivet, ja sammaliakan ei otettu pois. Sano siihen vaan heitti kivenkiilaa juu. Puhun sitte Mäkiselle, että eikös tarttis ensiks vähä puhristaa ja hakkee kovempi alusta esille? Mäkinen vastas, että kyllä se kestää siinä nin kauvan ku viimeiset ”peljaarit puhelee” ja siihe se jäi, ja paikallasa om pysyny.

Tämän vahvistaa Kalevi Rinnekin, sillä paikallaan perustukset ovat pysyneet, kyllä Mäkinen ihmisellisesti tiesi ja uskoi. Ongelmana rakennuksessa Rinne nyt puolen vuosisadan jälkeen näkee vain lyhyet räystäät, ja sitä kun vesikouruja tai syöksytoria ei ollut. Sade pääsi valumaan jyrkältä katolta aivan seinien viereen, jossa roiskeet kastelivat uusia hirsiseiniä ja pitivät alahirsiä alttiina liialle kosteudelle. Niissä on nyt sitten ollut korjattavaa parin alimman hirsikerran osalta. Tämä erityisesti siinä Impolan puolen osalla, josta löytyi uusittavaa. Opettajatkin vielä tekivät kukkamaitaan liian lähelle seiniä. Lahot osat on nyt poistettu ja uutta pantu tilalle.

VS: Juu sano, sare sai präiskiä ne mullakki sitte seinille, ku se maa oli korkeemmalla pitkän aikaa ennenku sitä leikattiin pois.

KR: Rakennus on silti edelleen ryhdikäs, harja suora ja vatupassissa, ei painumia missään. On osattu rakentaa ennenkin.

VS: Kyllä rakennus ov varmaan vähä painunu, ku ne puut oli erehdistalvella kaarettu, ja ne veistetii samana kesänä ku talvella hakattii. Mutta sano, tasan om painunu.

KR: Huittisten puuseppien tekemät lasinpuut ovat olleet taidokasta työtä, ne puolikuun muotoiset ylälasit erityisesti. Nyt sitten ne on puhdistettu, hiottu ja maalattu uudelleen alus- ja pintamaalein.

Hauskoja tapauksia Viljo Suomela muistelee värikkäästi:

Näin muistan sano, että sielä oli semmone nuari poika, sillä oli sukua Kämäkänmaasa, ja se oli maalaamasa vesivärillä. Se tahto mua sitte yhteisee

urakkaa ja maalattii ehtoisilla sitte, vereltii vesiväriä. Teimme sitte yhteisesti sen punamultavärinki ehtoisilla. Se oli joku Kaunismaa-niminen poika ja jottai Selman sukua täällä, oli kortteeria, mutta asu Huittisissa. Se oli hyvin rohkee, minua pienempi ja me teimme ”mutiaisia” (rakenteiden maalauksia) katolla. Saimme sev valmiiks ja mää muistan kon mää laskin itteni roikkuu siitä harjapiikistä, siinä oli viäresä aukko ja klasin poka pois paikaltansa. Mää sitte sain kurotettua siitä toisen käteni ikkunan yläsyryjäj juur ja juur että se verra että ”selkävoitteellani” lykäsin itteni sisälle. Sitte se poika laski kans ittesä roikkuu, mutta ku se oli vielä lyhempi kom minä ja se jäi siihe roikkuu. Sittes se sano, että kyllä ny kävi sillaila, että sää teit semmo-se tempun, että mää en pysty tekkee konnei käteni ylety, ja siitä se palas takasi katolle.

KR: Kun koulua 70-luvun lopulla kunnostettiin, kaikki lahot osat poistettiin ja eteisen lattia uusittiin. Vanhat maalipinnat harjattiin pois ja talo maalattiin ulkoa. Tuulilaudat ja räystäslaudat laitettiin uusiksi sekä laitettiin vesirännit ja syöksytorvet. Työssä oli hyvänä apuna kansalaisopiston kurssi kerran viikossa, mutta remonttia tehtiin muinakin kuin opistoiltoina ahkerasti. Kiikan kunnan rakennusmestari valvoi työtä. Talkoohenki oli voimissaan vielä 1970-luvulla, kun noin 100 tukkia oli saatu hankittua paikallisilta ja ne sahautettiin Tyrväänky-län sahalla kunnostuksen tarveaineiksi.

VS: Talkoohenki on kyllä jo paljoj jääny, ennää joku talloo rakentava piti talkoota ja kyllä Kiikasa-kin on seurantaloo vähä korjattu talkoilla. Hommattiin puita ja sillai seurantalloon.

KR: Miten sitä koulua pidettiin tässä Rinnellä silloin, kun olitte täällä rakentamassa, ja oliko silloin vielä meijeri Juho Fredrikillä eli Vetulla?

VS: Koulun käymistä en muista, ehkä se oli josain mualla silloin, enkä muista Vetusta kuin että oli jo naimisisa Saiman kans. Ja Vetu oli sitte koulun johtokunnasa puhheenjohtajana. Meijeri oli jo Illosa, ja Kalle Koivisto toi maitokannuja hevosella sihe kolmen tiän ristille, josta maitokuski ne otti mukkaansa. Se vahti niitä kannuja siinä nin kauan, että kuski tuli. Sillä oli kotona kova emäntä, muttei niillä ollu lapsia.

Muistav viä siitä koulun piirustuksista, että Kämmäkään oli määrätty semmoset Ihanne-muurit. Ne oli semmoset merkilliset, ko niissä oli semmonen patterijärjestelmä niissä muureissa. Kon niihin tuli semmosta sauhureikää nim mahrottomasti ja niitten oli määrä olla kovasti semmoset, että lämmittää, mutta ne tuli rakennuslautakunnassa semmoseen päätökseen, nettä jos semmone patterijärjestelmä mennee tukkoo, niin sitä ei sa millään nuahottua auki. Se oli vallan hottoo sisältä ja ne sano, että teh-rään oikeet uunit sitte vaa ja kyllä se viisaampi rat-kasu oli. Jälkeenpäin olen koulupiirustuksia kattel-lu, enkä semmosia sejjälkeen nähny. Kyllä se jonku kouluhallitukse herran päähänpisto kans oli, että kehitti tämmöstä, mutten usko että kehitti paremmälle.

KR: Parikymmentä vuotta sitten uusittiin pelli-muurit ja hyvin toimivat. Kun uutta koulua sitten rakennettiin, niin vanhan koulun tarpeita varten

sinne laitettiin iso keskuslämmityspannu, josta piti vedettävän lämmityspukisto vanhaankin osaan. Kunta kuitenkin katsoi kustannukset liian suuriksi. Muutenkin koulu jätettiin huonolle hoidolle. Koulua pidettiin kuitenkin opetustilana, koska siellä oli käsityöluokka. Kun kunta kuitenkin sai valtionapua, niin kouluun tuli tarkastusta pitämään ”herroja Helsingistä”, ja päättivät tuen loppuvan justiinsa, jos ei parannuksia saada aikaan. Näin kunta myöntyi 30.000 markan määrärahaan kunnostuksen suorittamiseksi, mutta vähensi sen lopulta puoleen, joka sitten onkin käytetty koulun kunnostukseen kansalaisopiston kautta. Myönnetty raha riitti pelkästään rakennustarpeisiin. Taideryhmä suoritti värien ja sisustuksen suunnittelun vanhaa kunnioittaen.

VS: Kyllä monessa tapauksessa vanhan rakennuksen kunnostus on tyäläämpi juttu tehrä kun kokonansa uusi rakennus.

Koulunmäki 1920-luvun lopulla. (Kuva: Heimo Rinnen albumi.)

Opettaja Tyyne Impola

Heikki Impola

Heikki Impola kirjoitti toimituksen pyynnöstä tämän muistelun opettaja-äidistään Tyyne Impolasta (os. Jakkinen), joka oli Kämmäkän koulun ensimmäinen opettaja.

Vuosikymmeniä on kulunut, mutta muistoja on säilynyt siitä huolimatta. Olin 12-vuotias, kun äitini sairastui parantumattomaan nivelreumaan ja joutui luopumaan virastaan. Kämmäkän koulun opettajaluettelossa mainitaan hänen toimikautensa, joka kesti Kämmäkän koulun perustamisesta 1921 alkaen vuoteen 1940, lähes 20 vuotta. Kämmäkän toinen yhtä pitkäaikainen opettaja oli Laina Nieminen.

Muistoni ovat hyvin erilaiset äitini terveenä olon ja sairauden ajalta. Uskon tämän kirjoituksen kiinnostavan lukijoita enemmän siltä osin, millaisena muistan hänet opettajakaudelta.

Alan muistaa asioita vuodesta 1930 alkaen, kun olin 3-vuotias. Äiti asui toisten lasten kanssa koululla, minä vanhimpana olin opettajan asuinhuoneiden ahtauden vuoksi suurimmaksi osaksi isovanhempieni hoivissa Impolassa, mutta kävin koululla melkein joka päivä ja pyörin siellä oppilaiden jaloissa. Pojat tahtoivat kiusoitella, ja olin sen vuoksi aina valmiina pakenemaan äidin turviin opettajan huoneisiin. Äiti otti ammattinsa erittäin vakavasti, eikä hänellä ollut paljon aikaa lapsille muuta kuin kesäisin. 30-luvulla hän joutui kesäisin myös hoidattamaan nivelreumaansa parantoloissa. Olen kuitenkin varhaisimmista vuosista lähtien tuntenut hänen lämpimän rakkautensa meitä lapsia kohtaan. Vuonna 1935 hän muutti Impolaan, mutta opettajanhuoneet olivat edelleen hänen käytössään. Viimeisenä kouluvuonna sairaus paheni niin, että tulin hänet matkalla kouluun ja takaisin.

Olin hänen oppilaanaan vuosina 1934–39. Vanhan ajan opettajakoulutus oli hyvin tehokasta. Minulla on suuri kunnioitus äitini tietomäärää kohtaan. Hänen oppilaansa saivat hyvän tietopohjan

elämää varten. Monet entiset oppilaat osoittivat myöhemmin ”maailmalle” lähdettyään kiitollisuuttaan käymällä tervehtimässä häntä tullessaan kotiseudulle.

Äiti opetti tytöille myös käsitöitä, ja hänen periaatteenaan oli, että jokaisen tytön oli koulusta lähtiessään osattava ommella miehen paita. Tämä oli tärkeää 1920- ja 1930-luvuilla, jolloin valmisvaatteita ei vielä saatu kaupoista. Jatkokurssilla opetettiin myös ruuanlaittoa, laitettiin arkiruokia ”hienompia” ruokia, joita Kämmäkässä oli ollut vain harvoin pidoissa.

Entisajan opettajat olivat nykypäivän kollegoihin verrattuna hyvin erilaisia. Opettajakoulutus ei silloin tähdännyt vain tietojen ja taitojen jakamiseen. Opettajien tuli olla kansan sivistäjiä, kasvatata nuorisoa kristillis-isänmaallisessa hengessä kunnollisiksi yhteiskunnan jäseniksi. Raittius- ja siveellisyyssate olivat kasvatusohjelman kulmakiviä. Oppilaiden luonteen kasvatukseen kiinnitettiin suurta huomiota. Opettajan tuli ohjata heitä kaikkeen hyvään ja oikeaan. Äiti oli omaksunut nämä periaatteet Heinolan seminaarissa. Hän painotti oppilailleen hyvää ja kohteliasta käytöstä sekä toisten ihmisten kunnioittamista. Muista kuinka hän pakotti pojat, jotka olivat kivittäneet Rintalan Fannin mökkiä ja huudelleet pilkkasanoja, pyytämään Fannilta anteeksi. Erityisen ankarasti hän suhtautui epärehellisyyteen. Kylässä herätti 1930-luvulla suurta huomiota ”sokerikorppujuttu”. Eräs oppilas varasti rahaa toisen oppilaan taskusta ja osti rahalla sokerikorppuja Villerin kaupasta. Juttu oli vaikea selvittää, varsinkin kun vanhemmat sekaantuivat siihen poikansa puolesta, mutta äiti ei hellittänyt ennen kuin syyllinen tunnusti tekonsa.

Äitini hyvin lempeän luonteen johdosta kurinpito oli hänen koulussaan minun käsitykseni mukaan tavallista huomattavasti lievempää. Monilla kou-

luilla oppilaita kohdeltiin heidän itsetuntoaan loukkaavalla tavalla. Kämmäkän koulussa ei tapahtunut mitään sellaista. Tavallisin rangaistus oli ”seisomaan jääminen”, jossa syyllinen joutui seisomaan pulpettinsa vieressä jonkin aikaa koulutuntien jälkeen. Kouluihin oli rakennettu siihen aikaan luokan eteisen ja opettajan huoneen väliin rangaistusta varten ”pimeäkoppi”, jossa oli lukittava ovi eteisen puolelta ja toinen ovi opettajan asunnosta. Koppia ei usein käytetty, mutta silti tästä on jäänyt muisto eräästä oppilaasta, joka on tiedossani. Isoäitini Jakkisen mamma sattui kerran löytämään ”pimeästäkopista” pojan, joka siellä kärsi rangaistustaan. ”Mitä sinä täällä pimeässä seisot?” kysyi mamma. Mamman nähdessään hän alkoi teeskennellä itkua. ”Nin kai kon toiset teki pahaa ja pani mun syyksi”, nyyhkytti poika. ”Voi, voi sentään kyllä sulle on käynyt huonosti, mitä se Tyyne on oikeen on aatellu?” päivitteli mamma. ”Tuu ny tänne keittiöön istumaan, meet sitten sinne koppiin takaisin, ennen kuin tunti loppuu.” Kuvaan kuuluu, että poika oli kuitenkin koulun pahantapaisin häirikkö. Tätä juttua on kerrottu myös sellaisella lisäyksellä, että mamma olisi tarjonnut pojalle kahviakin.

Mieleeni on jäänyt myös, kuinka tunnontarkasti äiti harkitsi oppilaiden todistuksia ja arvosanoja. Joskus hänen hyvä sydämensä saattoi sanella viimeisen sanan. Muistan että hän mietti useita päiviä erään pojan luokalle jättämistä. Kaikki järkisyöt pakottivat niin menettelemään. Tämä poika tuli kouluun metsäseudulta 5 km:n päästä. Äiti vakuuttui siitä, että hänellä ei ole oikeutta pakottaa poikaa tarpomaan ylimääräistä vuotta metsäpolkuja, jotka talvisin olivat usein umpihangessa, varsinkin, kun tulokset tuskin siitä olisivat parantuneet.

Oli itsestään selvää, että Kämmäkän tapaisessa syrjäkylässä opettaja oli keskeisessä asemassa alusta lähtien. Häntä kohtaan tunnettu kunnioitus näkyi monin tavoin. Kaikki kyläläiset sanoivat häntä opettajaksi. Hänen neuvojaan kysyttiin monenlaisissa asioissa. Muistan tapauksia, jolloin ahdistunut perheenäiti uskoi hänelle juopon miehen ja huonotapaisten lasten aiheuttamia huoliaan ja sai opettajalta lohdutusta ja myötätuntoa. Kun koulun juh-

liin ilmestyi humalainen, äidin ei tarvinnut muuta kuin rauhallisesti käskä häntä poistumaan, ja mies totteli kiltisti.

Kämmäkkä oli äitini opettajakaudella paljon eristäytyneempi kylä kuin myöhemmin. Hänen sinne tullessaan ei ihmisillä ollut paljoakaan mahdollisuuksia virkistäytymiseen. Äitini ansiosta tässä asiassa tapahtui suuri muutos. Hän järjesti koululla juhlia ja muita tilaisuuksia. Kyläläisillä oli vapaa pääsy koulun keväthuhlaan ja kuusijuhlaan, joissa oppilaat esittivät laulua, lausuntaa ja näytelmiäkin. Kuusijuhlaa odottivat varsinkin lapset ja köyhien perheiden äidit aina innolla, sillä siellä myös kaikki alle kouluikäiset lapset saivat lahjapaketin, jossa oli ”nisuäijä”, pikkuleipiä ja makeisiakin. Mieleeni on jäänyt eräs äiti, joka tuskainen ilme kasvoillaan ojensi pientä lastaan lahjanjakajaa kohti. Hänellä oli suuri huoli siitä, ettei lapsi jäisi ilman ”nisuäijää”.

Ennen vuotta 1921 Kämmäkän keskustan lapset voivat käydä koulua ensin Rekikoskella ja myöhemmin Illossa. Tämä ei ollut kuitenkaan mahdollista laajan ja harvaan asutun metsäseudun lapsille. Alueen asukkaat kokivat sen vuoksi oman koulun erityisen arvokkaaksi ja osoittivat ensimmäiselle opettajalle kiitollisuuttaan monin tavoin. Maurialan ja Harjunpään tyttäret kävivät usein äitiä tervehtimässä käydessään kotiseudulla 1930-luvulla. Emännät kävivät silloin tällöin koululla, ja muistan että Raitakorven Santra toi luutia ja Nousiaisien Naimi-emäntä toi juustoja.

Äitiä kohtaan tunnettuun kunnioitukseen vaikutti paljon hänen oma suhtautumisensa kylän asukkaisiin. Hän ei kiinnittänyt lainkaan huomiota heidän yhteiskunnalliseen asemaansa, vaan suhtautui kaikkiin samanlaisella ystävällisyydellä ja arvotuksella. Huomiota herätti se, että hän puhutteli emänniksi ja rouviksi sellaisia naishenkilöitä, joille Kämmäkässä ei ollut totuttu antamaan näitä arvonnimityksiä.

Entiset oppilaat muistivat häntä vielä hänen pitkäaikaisen sairautensa aikanakin. Hän sai heiltä arvokkaan lahjan 50-vuotispäivänään 1945, ja useita entisiä oppilaita oli saattamassa häntä hautaan 1967.

Kuvia koulun arkistosta

Koulu uusi ja sen ensimmäiset oppilaat.

Äitienpäivät Kämmäkän koululla 1920-luvun lopulla.

Koululaiset 1926, opettaja Irma Inkeri Hannus.

Koululaiset 1930, opettajina Tyyne Impola ja Sigrid Vuori (myöh. Mäkelä).

Koululaiset 1937, opettajina Tyyne Impola ja Liisa Alanen (myöh. Peltola).

Koululaiset 1942, opettajina Liisa Peltola ja Aune Jokinen.

Koululaiset 1946, opettajina Heikki Impola (sijainen) ja Kirsti Käyhkö.

Koululaiset 1952, opettajina Laina Nieminen ja Yrjö Näsi.

Oppilasluettelot

Kämmäkän ensimmäiset oppilaat, aloittaneet 1921 kiertokoulussa

* koulussa myös 1923-24		synt. v.	pvä	paikka	isä	äiti	
Harjunpää	Aili	1908	14.05.	Kiikka	Tuomo	Eufrosyne	
Harjunpää	Anni	1909	20.09.	Kiikka	Tuomo	Eufrosyne	*
Helenius	Aili	1909	20.09.				*
Impola	Lahja Kyllikki	1908	01.02.	Kiikka	Vilhelm	Fanni	
Impola	Oskari	1909	25.11.	Kiikka	Vilhelm	Fanni	
Jalonen	Nikolai	1908	31.07.				
Jarkko	Jenny	1912	03.08.				*
Järvinen	Väinö		??				
Karimäki	Vieno Aleksandra	1910	11.05.	Kiikka	August	Amanda	
Karimäki	Alexi Nikolai	1907	21.07.	Kiikka	August	Amanda	
Koivuniemi	Lempi Lahja Maria	1908	11.09.	Kiikka	Vilhelm	Fanny	*
Koivuniemi	Väinö Vihtori	1912	01.04.	Kiikka	Ville	Fanny	*
Kuusisto	Aino Matilda	1909	30.12.	Kiikka	Juha Alfr.	Leena	*
Kuusisto	Kalle Urho	1912	08.12.	Kiikka	Juha Alfr.	Leena	*
Laine	Lempi Fanny Severiina	1908	02.11.	Kiikka	Hermann	Olga	
Laine	Saima Josefiina	1912	07.07.	Kiikka	Hermann	Olga	*
Lehtola	Saima	1912	08.04.	Tyrvää	Frans H.	Fanny Josef.	*
Mattila	Lauri						
Mattila	Pirkko						
Mauriala	Tyyne Lahja	1908	18.04.	Kiikka	Vihtori	Anna	*
Nevanpää	Martta Maria	1911	06.04.	Kiikka	Akseli	Hilda	*
Ojansuu	Uuno	1912	03.12.				*
Rantanen	Onni Jalmary	1911	24.12.	Kiikka	Juho Osk.	Hilda	*
Rautanen	Laina	1907	06.11.				
Rehakka	Aarre	1912	25.07.				
Rinne	Väinö Oskari	1910	27.02.	Kiikka	Fredrik	Anna	*
Rinne	Reino	1911	16.12.	Kiikka	Fredrik	Anna	*
Saarinen	Senja	1908	18.09.	Kiikka	Kalle M.	Emma	*
Saarinen	Eeva	1913	25.08.	Kiikka	Kalle M.	Emma	*
Salminen	Aarne	1908	10.09.	Keikyä	Herman	Suoma	
Salminen	Toivo	1911	15.09.	Keikyä	Herman	Suoma	*
Vesterberg	Arvo Antero	1909	11.03.	Kiikka	Vilho	Emma	
Vesterberg	Esko Eemeli	1910	17.09.	Kiikka	Vilho	Emma	*
Vesterberg	Eero	1910	17.09.	Kiikka	Vilho	Emma	*
Viljanen	Otto Eevert	1911	01.04.	Tyrvää	Oskari	Signe	
Vormisto	Frans Joh. (Hannes)	1911	03.07.	Kiikka	Frans	Hilta	
Välimaa	Inkeri	1912	07.09.	Kiikka	Frans	Hilma	*

Uudet oppilaat 1922–1924

		synt.v.	pvä	paikka	isä	äiti
Harjunpää	Helmi					
Harjunpää	Aino Oiva Rakel	1911	08.01.	Kiikka	Tuomo	Eufrosyne
Harjunpää	Aura Maria	1914	12.08.	Kiikka	Tuomo	Eufrosyne
Helenius	Toivo			Keikyä		
Helenius	Olavi			Keikyä		
Impola	Elma	1913	20.04.			
Impola	Kalle					
Jalo	Frans Nikolai	1910	01.11.		Lauri Bryn	Hilda P.
Jysiö/Peuraniemi	Anni Aleksandra	1914	30.07.	Kiikka	Kalle M.	Hilta
Kangasmaa	Irja					
Kaunismaa	Irma Kyllikki	1915	03.03.			
Koivunen	Lempi Amanda			Kiikka		
Koivuniemi	Arvo Johannes					
Koivuniemi	Anni Aleksandra			Kiikka		
Laine	Elma Elle Esteri	1916	19.04.	Kiikka	Hermann	Olga
Mauriala	Elli	1911	24.09.	Kiikka	Vihtori	Anna
Mäkelä	Toivo	1910	01.06.	H:nen		
Ojaniemi	Toivo	1914	14.02.	H:nen		+ Hilda
Ojansuu	Irja	1914	13.08.			
Rantala	Martta Vilhelmiina	1911	28.11.	Kiikka		Vilhelmiina
Rautanen	Eino Aukusti	1912	10.09.	Kiikka	Aukusti	Anna
Rautanen	Lempi Anna Siviä	1914	26.11.	Kiikka	Aukusti	Anna
Rinne	Katri Mirjam	1913	01.12.	Kiikka	Fredrik	Anna
Vormisto	Suoma					
Välimaa	Frans Artturi	1915	12.04.	Kiikka	Frans	Hilma
Välimaa	Katri Mirjam	1917	28.05.	Kiikka	Frans	Hilma
Vormisto	Laina Maria	1916	13.11.	Kiikka	Frans	Hilta

1925–1929 Kämmäkän uuteen kouluun tulleet

		synt.v.	pvä	paikka	isä	äiti
Peuraniemi	Lempi	1915	05.04.	Tyrvää	Hermann	Alma
Peuraniemi	Lempi Maria	1915	02.01.	Tyrvää	Vilhelmi	Hilda Pauliina
Rintala	Hilja Inkeri	1916	04.12.	Keikyä	Jalmari	Maria
Rehakka	Aili Aune Alina			Keikyä		
Vähätalo	Väinö Oskari			Keikyä	Oskari	Manta
Ojansuu	Arvo			Kiikka		

1927 kouluun

Lehtinen	Lahja Johanna					
Särkilahti	Eila Salme Marjatta	1917	16.12.	Sahalahti		
Rantala	Saima Vilhelmiina					
Mäenpää	Elsa Fanny Mirjam					
Harjunpää	Aira Esteri					
Raitakorpi	Hilja Maria	1914	14.05.	Kiikka		
Rautanen	Toivo Ilmari			Kiikka		
Koivisto	Olavi Oskari	1918	21.07.	Tyrvää	Oskari	Laina
Viljanen	Oiva Olavi			Tyrvää		

1928 kouluun

Välimaa	Heikki Aulis	1919	20.08.	Kiikka	Frans	Hilma
Rintala	Toivo Jalmari					
Ojansuu	Aarre Artturi	1919	17.09.	Kiikka		
Vormisto	Kalle Artturi				Frans	Hilta
Ojansuu	Aune Esteri	1920	01.01.		Kalle	Amanda
Rehakka	Matti Alarik	1918	24.02.			Miina
Pajunen	Anni	1919	09.01.			Fanni
Mäenpää	Arvo	1918	26.08.		Semmi	Eliina

1929 kouluun

Kuusisto	Lauri Johannes	1919	31.01.	Kiikka	Juha Alfr.	Leena
Koivisto	Laura Helena	1920	18.01.	Tyrvää	Oskari	Laina
Kaskela	Mirjam Orvokki	1920	18.03.	Kiikka		Selma
Viljanen	Kalle Ilmari			Tyrvää		
Peuraniemi	Lauri Urho Joh.	1920	17.06.	Tyrvää	Herman	Alma
Vähätalo	Elle Kaarina	1919	27.01.	Keikyä	Oskari	Manta
Koivuniemi	Aino Inkeri			Kiikka	Ville	Fanny
Pihlajamäki	Vilho Herman			Tyrvää		
Siltanen	Erkki Uuno	1920	18.05.	Tyrvää	Uuno	Katri

1930 kouluun

Mäenpää	Helvi Hilka Helena	1921	13.06.	Kiikka		
Siltanen	Veikko Olavi	1921	26.05.	Tyrvää	Uuno	Katri
Rintala	Aili Anna-Liisa	1920	19.11.	Kiikka		
Koivisto	Arvo					
Pirtinkorpi	Selma Kaarina	1921	04.02.	Kiikka		Vilhelmiina

Kämmäkän koulun nimi ja arvostelukirja 1930–1945

		synt. v	pvä	paikka	isä	äiti
Pakula	Helmi Maria	1922	15.08.	Kiikka	Frans	Hilda
Koivuniemi	Saima Aune Helena	1922	20.01.	Kiikka	Ville	Fanni
Koivunen	Hilkka Kaarina	1922	18.03.	Kiikka	Erkki	Hilda
Rinne	Hilkka Helena	1922	18.12.	Kiikka	Toivo	Aili
Koivuniemi	Väinö Mikael	1922	30.09.	Kiikka	Kalle +	Amanda
Karimäki	Kyllikki	1921	21.08.	Eurajoki	Frans	Anni
Rehakka	Reino	1921	17.01.	Keikyä	Aukusti +	Aliina
Ristimäki	Jorma	1922	29.12.	Kiikka	Lauri	Martta
Ojansuu	Aino Kaarina	1922	03.07.	Kiikka	Kalle	Amanda
Impola	Niilo Vilhelm	1922	10.03.	Kiikka	Vilho	Fanny
Välimaa	Salli Alina	1922	17.06.	Kiikka	Frans	Hilma
Koivisto	Veikko	1921	22.12.	Tyrvää	Oskari	Laina
Ojansuu	Liisa Tuovi Marja	1923	13.05.	Tyrvää	Vilho	Alma
Ojala	Iida Sofia	1922	04.08.	Kiikka	Kalle Iivari	Toini
Koivuniemi	Aarre	1920	08.11.	Tyrvää	Vilho	Anna
Viljanen	Hilkka Annikki	1923	27.07.	P:laidun	Oskari	Signe
Laine	Esko Ensio	1922	06.07.	Kiikka	Herman	Olga
Ojansuu	Antti Einari	1922	14.10.	Keikyä	Frans	Fanni
Rintala	Martta Helena	1923	31.07.	Kiikka		Fanni
Rintala	Martti Mikael	1923	20.09.	Keikyä	Jalmari	Maria
Lehto	Aili Vilhelmiina	1917	26.10.	Tyrvää	Oskari	Hilja
Ojala	Ingrid Johanna	1919	02.06.	Karkku	Kalle Iivari +	Hilda
Raitakorpi	Anni Mirjami	1921	20.02.	Kiikka	Kalle	Sandra
Raitakorpi	Elma	1916	19.08.	Kiikka	Kalle	Sandra
Koivisto	Lempi Tyyra Kaarina	1920	18.01.	Tyrvää	Oskari	Laina
Välimaa	Rauha Maria	1924	12.09.	Kiikka	Frans	Hilma
Vähätalo	Viljo Valdemar	1924	08.07.	Keikyä	Oskari	Manta
Helenius	Kauko Alarik +	1924		Keikyä	Kalle	
Siltanen	Esko Heimo Henriikki	1923	13.12.	Sääksmäki	Uuno	Katri
Raitakorpi	Kalle	1918	27.08.	Kiikka	Kalle	Sandra
Ojansuu	Lea Hilma Inkeri	1924	19.10.	Tyrvää	Vilho	Alma
Raitakorpi	Toivo Johannes	1923	20.06.	Kiikka	Kalle	Sandra
Jalonen	Veikko	1920	14.01.	Kiikka	Albert	
Mauriala	Toivo Mikael	1918	19.09.	Kiikka	Vihtori	
Rantanen	Niilo	1917	12.08.	Kiikka		Naimi Nousiainen
Mäkipää	Toivo Matti Antero	1918	22.02.	Kiikka	August	
Helenius	Viljo Johannes	1920	09.08.	Keikyä	Kalle	Sandra
Ojansuu	Tauno Olavi	1924	24.12.	Kiikka	Kalle	Amanda
Rinne	Tauno Ilmari	1925	12.11.	Kiikka	Fredrik	Saima
Nurmi	Armas Aleksanteri	1921	11.09.	Kiikka	Niilo	Olga
Koivunen	Helga Vilhelmiina	1925	18.05.	H:nen	Erkki	Hilda
Saarinén	Väinö Veikko	1924	16.02.	Kiikka	Kalle M	Hilda
Rinne	Kerttu Mirjami	1925	29.08.	Kiikka	Toivo	Aili
Koivisto	Lahja Laila Ilona	1925	18.02.	Tyrvää	Oskari	Laina
Vormisto	Lahja Kyllikki	1923	30.06.	Kiikka	Frans	Hilda

		synt. v	pvä	paikka	isä	äiti
Koivuniemi	Vappu Hilma Anelma	1924	22.04.	H:nen	Vilho	Anna
Nousiainen	Lilja Bertta Maria	1921	25.09.	Kiikka	Kalle	Naimi
Impola	Aino Annikki	1924	13.04.	Kiikka	Ville	Fanni
Pakula	Anna-Liisa Kyllikki	1923	01.06.	Kiikka		Hilda
Mäenpää	Irja Esteri	1921	07.05.	Kiikka	Seemi	Liina
Laakso	Armas Antero	1923	28.03.	Kiikka	Antero	Jenny
Laakso	Kalle Johannes	1925	08.05.	Kiikka	Antero	Jenny
Peuraniemi	Urho Jalmari	1925	17.09.	Tyrvää	Jalmari	Hilja
Myllyniemi	Veikko Valto Einari	1925	27.09.	Kiikka	Valto	Lempi
Viljanen	Alli Kyllikki	1925	03.11.	P:laidun	Oskari	Signe
Koivunen	Sylvi Marja	1926	12.07.	Kiikka	Kalle	Hilda
Järvensivu	Arma Aili Anneli	1926	28.03.	Kiikka	Kalle	Anni
Ylimäki	Eila Esteri Kyllikki	1926	08.12.	Tyrvää	(Viljo)	Elle
Rintala	Kalle Johannes	1926	12.06.	Kiikka		Fanni
Siltanen	Reino Leo Pietari	1926	29.06.	Tyrvää	Uuno	Katri
Rintala	Helvi Helena	1926	03.03.	Keikyä	Jalmari	Maria
Ojansuu	Sirkka Annikki	1926	19.10.	Tyrvää	Vilho	Alma
Tähtinen	Tuomo Johannes	1923	12.09.	Kiikka	Ville	Fanni
Mäenpää	Väinö Oskari	1925	10.04.	Tyrvää	Seemi	Liina
Mäenpää	Erkki Matias	1925	10.04.	Tyrvää	Seemi	Liina
Koivuniemi	Niilo Jalmari	1926	07.09.	Kiikka	Ville	Fanni
Raitakorpi	Martti Matias	1926	24.01.	Kiikka	Kalle	Sandra
Myllyniemi	Mauno Erkki Alarik	1927	05.05.	Kiikka	Valto	Lempi
Villeri	Lea Kyllikki	1927		Kiikka	Niilo	Emma
Mäenpää	Osmo Kalevi	1927	09.10.	Kiikka	Herman +	Fanny
Vormisto	Väinö Venneri	1927		Kiikka	Frans	Hilda
Koivuniemi	Viljo Kaarlo	1927	08.12.	Loimaa	Toivo +	Eeva Maria
Numminen	Meeri Helena	1926	15.01.	Keikyä	Niilo	Saima
Suonpää	Mauri Johannes	1927		Kiikka	Niilo	Lempi
Vähätalo	Hilda	1923	8.12.	Keikyä	Oskari	Manta
Impola	Heikki Fabian	1927	28.09.	Kiikka	Fabian	Tyyne
Nurmi	Veikko Valpas Brynolf	1925	16.9.	Kiikka	Niilo	Olga
Jalonen	Sylvi Lahja Maria	1928	05.01.	Kiikka	Jalmari	Lempi
Rinne	Maire Kaarina	1928	10.02.	Kiikka	Toivo	Aili
Koivuniemi	Eeva Helmi Annikki	1926	12.12.	H:nen	Vilho +	Anna
Rinne	Mauno Kalevi	1928	30.07.	Kiikka	Juho Fredrik	Saima
Impola	Helmi Esteri	1928	29.02.	Kiikka	Ville	Fanni
Koivisto	Lilja Linnea	1927	30.08.	Kiikka	Oskari	Laina
Siltanen	Tauno Oiva Kalevi	1928		Tyrvää	Uuno	Katri
Nurmi	Sylvi Salme Svea	1923	14.08.	Kiikka	Niilo	Olga
Pajunen	Susanna	1928	09.03.	Kiikka		Fanni
Laakso	Helvi Annikki	1928	25.01.	Kiikoinen	Antero	Jenny
Viljanen	Vilho Viljami	1928	21.05.	P:laidun	Oskari	Signe
Salminen	Kerttu Kyllikki	1929	27.07.	Kiikka	Aarne	Aino
Jalonen	Eero Aleksanteri	1928	25.08.	Tyrvää	Artturi	Hilda
Peuraniemi	Yrjö Elias	1928	21.04.	Tyrvää	Jalmari	Hilja
Salminen	Pentti Gunnar	1928	08.10.	Kiikka	Oskari	Helmi

		synt. v	pvä	paikka	isä	äiti
Impola	Lilja Annikki	1929	02.04.	Kiikka	Fabian	Tyyne
Myllyniemi	Reino Paavali	1929	14.01.	Kiikka	Valto	+
Laine	Pentti Onni Kalevi	1930	10.03.	Kiikka	Herman	Olga
Kömi	Kalevi Untamo	1926	07.03.	H:nen		
Nurmi	Helena	1927	29.05.	Kiikka	Niilo	Olga
Laine	Kauko Kalevi	1928	09.10.	Kiikka		Lempi
Rintala	Helga Marjatta	1928		H:nen	Jalmari	Maria
Karimäki	Eino Frans Kalevi	1928	06.11.	Kiikka	Frans	Anni
Rintala	Mirja Maria Kyllikki	1928	26.02.	Kiikka	Niilo	Elle
Rintala	Unto Oskari	1929	28.09.	Kiikka	Niilo	Elle
Saarinen	Alli Marjatta	1930	17.02.	Kiikka	Kalle M	Hilda
Koivisto	Leila Eeva-Iiisa	1929	22.12.	Tyrvää	Oskari	Laina
Koivuniemi	Anja Helvi Orvokki	1929	21.12.	H:nen	Vilho	Anna
Koivuniemi	Esko Olavi	1931	20.01.	Loimaa	Toivo	Eeva
Kömi	Veikko Johannes +	1930	25.01.	Keikyä		
Impola	Antti Päiviö	1930	06.12.	Kiikka	Fabian	Tyyne
Jalonen	Kalevi Johannes	1930	04.06.	Tyrvää	Artturi	Hilda
Järvensivu	Eero Ensio	1929	30.04.	Kiikka	Kalle	Anni
Rinne	Risto Toivo Matti	1930	20.10.	H:nen	Toivo	Aili
Ojansuu	Pentti Kalevi	1928	22.05.	Keikyä	Frans	Fanny
Mätikkö	Leila Kaarina	1929	25.02.	H:nen	Yrjö	Laimi
Rautanen	Heikki Kalevi	1929	28.05.	Kiikka	Aukusti	Anna
Impola	Toivo Kalevi	1931	23.11.	Kiikka		Lahja
Koivunen	Hanna Elisabeth	1930	14.06.	H:nen	Erkki	Hilda
Ojansuu	Kerttu Lilja Marjatta	1931	05.02.	Keikyä	Frans	Fanny
Pajunen	Eero Jalmari	1930	23.02.	Kiikka	Kalle	Irja
Siltanen	Helmi Maria	1931	31.05.	Tyrvää	Uuno +	Katri
Heinonen	Sulo Herman	1930	30.01.	Tyrvää	Urho	Hilda
Numminen	Tauno Gunnar	1928	03.01.	Keikyä	Niilo	Saima
Impola	Pentti Kalervo	1932	12.10.	Kiikka	Fabian	Tyyne
Impola	Mikko Lauri Wilh.	1932	16.10.	H:nen	Lauri	Saima
Haapanen	Kalle Jalmari	1931	29.11.	Keikyä		Veera
Koivisto	Lea Marjatta	1932	11.06.	Tyrvää	Oskari	Laina
Karimäki	Eero Olavi	1932	30.07.	Kiikka	Frans	Anni
Mätikkö	Eeva Inkeri	1932	01.11.	Tyrvää	Yrjö	Laimi
Järvensivu	Alma Annikki	1932	08.03.	Kiikka	Kalle	Anni
Myllyniemi	Pekka Antero	1932	08.05.	Kiikka	Valto	Lempi
Saarinen	Elvi Raakeli	1932	11.02.	Kiikka	Kalle	Fanny
Viljanen	Helvi Helena	1931	20.07.	P:laidun	Oskari	Signe
Ojansuu	Antti Vilho Taavetti	1931	27.11.	Tyrvää	Vilho	Alma
Rintala	Valto Taavetti	1931	21.07.	Keikyä	Jalmari	Maria
Laakso	Lauri Johannes	1930	18.01.	Kiikoinen	Antero	Jenny
Mätikkö	Lea Kyllikki	1926	18.07.	Pori	Yrjö	Laimi
Mikkonen	Raimo Kalervo	1930	02.07.	Kaukola	Yrjö	Hilja
Laine	Einari Toivo	1929	14.09.	Kaukola	Juhani	Eeva
Puntalo	Veikko Juhani	1929	26.10.	Tyrvää	+	Fanny
Heinonen	Salli Kaarina	1933	19.08.	Tyrvää	Urho	Hilda

		synt. v	pvä	paikka	isä	äiti
Heinonen	Sauli Elias	1933	19.08.	Tyrvää	Urho	Hilda
Jalo	Eila Anneli	1933	29.03.	Kiikka	Frans	Anni
Laine	Paavo Antero	1933	13.06.	Tyrvää		Lempi
Mäkelä	Veikko Antero	1933	15.01.	H:nen	Väinö	Siiri
Ojansivu	Tauno Viljami	1933	10.04.	Kiikka	Manne	Taimi
Rinne	Reino Jaakko Juhani	1933	12.12.	Kiikka	Toivo	Aili
Kallio	Kauko Paavali	1932	02.04.	Tyrvää	Väinö	Anna
Kallio	Oiva Ensio	1929	01.05.	Tyrvää	Väinö	Anna
Lehtimäki	Yrjö	1929	28.01.	Tyrvää		Iida
Mätikkö	Eino Armas	1934	14.05.	Tyrvää	Yrjö	Laimi
Laine	Aino Orvokki	1934	25.12.	Tyrvää		Lempi
Vesterberg	Kirsti Maria	1934	21.07.	Tyrvää	Martti	Laina +
Saarinen	Onni Kalevi	1934	25.02.	Tyrvää	Kalle M	Hilda
Peuraniemi	Antti Hermann	1933	02.12.	Kiikka	Toivo	Maria
Impola	Erkki Samuli	1934	20.08.	Kiikka	Fabian	Tyyne
Pajunen	Antti Ilmari	1933	20.04.	Kiikka		Fanni
Pihlava	Anneli Laina Mirjami	1935	07.02.	Kiikka	Kalle	Laina
Numminen	Salme Eeva-Liisa	1935	09.02.	Keikyä	Niilo	Saima
Ryömä	Eeva-Liisa Marjatta	1934	11.02.	Kiikka	Heikki	Elvi
Impola	Seija Marketta Helena	1934	20.07.	H:nen	Lauri	Saima
Nurminen	Anja Kaarina	1928	19.03.	Lappi TL	Emil	Anni
Nousiainen	Sulo Johannes	1932	22.12.	Kiikka	Lauri	Lempi
Kallio	Helge Veikko Herman	1934	27.02.	Tyrvää	Väinö	Anna
Koivunen	Aimo Eerik	1934	16.09.	H:nen	Erkki	Hilda
Koivisto	Liisi Marketta	1934	20.07.	Tyrvää	Oskari	Laina
Koivisto	Lyyli Anelma	1934	20.07.	Tyrvää	Oskari	Laina
Mäkelä	Rauni Uolevi	1935	08.05.	H:nen	Väinö	Siiri
Impola	Vuokko Elvi	1936	27.06.	Kiikka	Fabian	Tyyne
Impola	Timo Yrjö	1936	09.05.	H:nen	Lauri	Saima
Saarinen	Telle Hellevi	1936	02.10.	Kiikka	Kalle Vihtori	Fanny
Ryömä	Antti Sakari	1936	04.11.	Kiikka	Heikki	Evi
Viljanen	Anja Aili	1935	20.02.	P:laidun	Oskari	Signe
Kömi	Timo Uuras	1935	16.11.	Keikyä	Erkki	Elma
Kylven	Veikko	1936	02.11.	Kiikka	Eero	Anni
Kylven	Reino Olavi	1935	19.07.	Kiikka	Eero	Anni
Peuraniemi	Marja-Liisa	1935	06.10.	Kiikka	Toivo	Maria
Karimäki	Esko Ensio	1936	12.07.	Kiikka	Frans	Anni
Nurmi	Terttu Sirkka Kaarina	1931	25.11.	H:nen	Niilo	Olga
Nurmi	Elvi Taimi Annikki	1934	26.06.	H:nen	Niilo	Olga
Helenius	Kirsti Orvokki	1936	26.03.	Keikyä		Aili +
Helenius	Pekka Olavi	1936	14.05.	Keikyä	Olavi	Liisa
Jalonen	Eino Johannes	1936	01.09.	Kiikka		Anni
Ojansivu	Veikko Antero	1936	19.05.	Kiikka	Manne	Taimi
Kanerva	Jorma Aukusti	1936	22.10.	Lokalahti		
Mikkonen	Pertti Heikki	1936	12.05.	Kaukola	Yrjö	Hilja
Haavisto	Raimo Antero	1938	03.01.	H:nen	Martti	Aili
Heinonen	Toivo Urho	1937	07.06.	Tyrvää	Urho	Hilda

Nimi- ja arvostelukirja vuodesta 1946 alkaen

		synt. v.	pvä	kunta	isä	äiti
Anttila	Väinö Olavi	1937	06.12.	H:nen	Väinö	Lempi
Nurmi	Hanna Hilikka Lemmikk	1937	16.03.	H:nen	Niilo	Olga
Salminen	Veikko Johannes	1938	09.01.	Keikyä	Toivo	Lempi
Siltanen	Pentti Matti	1937	28.12.	Tyrvää	Uuno	Katri
Heinonen	Antti Iisakki	1938	19.12.	Tyrvää	Urho	Hilda
Kallio	Aulis Antero	1938	29.04.	Tyrvää	Väinö	Anna
Mäenpää	Eino Ensio	1936	09.06.	Kiikka	Seemi	Liina
Mäenpää	Ritva Orvokki	1939	03.06.	Kiikka	Seemi	Liina
Ojansivu	Heimo Johannes	1938	03.08.	Kiikka	Manne	Taimi
Pajunen	Lilja Taimi Kaarina	1939	13.09.	Kiikka	Kalle	Irja
Rinne	Terttu Marjatta	1939	15.01.	Kiikka	Reino	Laina
Ojala	Pentti Olavi	1940	02.01.	Kiikka	Kalle Iivari	Toini
Kallio	Tuula Salli Kaarina	1940	14.02.	Tyrvää	Väinö	Anna
Rantanen	Heikki Jalmari	1940	02.02.	Kiikka	Onni Jalmari	Aili
Rantala	Ritva Marjatta	1940	07.03.	Kiikka	Kalle	Saima
Helenius	Pertti Untamo	1940	30.06.	Keikyä	Olavi	Liisa
Mäkelä	Kirsti Inkeri	1940	20.07.	Kiikka	Voitto	Sylvia Inkeri
Pihlava	Jorma Juhani	1940	20.05.	Kiikka	Kalle	Laina
Rehakka	Mirja Annikki	1940	05.07.	Kiikka	Aarne	Anni
Rinne	Eira Kaarina	1941	09.01.	Kiikka	Reino	Laina
Haavisto	Antti Jalmari	1941	28.07.	Kiikka	Martti	Aili
Impola	Lilli Eliisa	1941	20.05.	H:nen	Lauri	Saima
Impola	Lilja Katariina	1941	20.05.	H:nen	Lauri	Saima
Koivisto	Ossi Samuli	1941	17.07.	Tyrvää	Oskari	Laina
Kömi	Toivo Tapio	1941	25.01.	Keikyä	Erkki	Elma
Ojansivu	Kalervo Gunnari	1940	19.08.	Kiikka	Manne +	Taimi
Peuraniemi	Matti Juhani	1941	06.02.	Kiikka	Toivo	Maria
Pakula	Heikki Immanuel	1941	04.04.	Somero	Toivo	Elma
Pakula	Sirkka Annikki	1939	15.01.	Somero	Toivo	Elma
Pakula	Eeva-Liisa	1937	03.07.	Turku	Toivo	Elma
Pajusaari	Pekka Antero	1938	16.05.	Tyrvää	Martti	Lempi
Helenius	Jukka Sakari	1942	20.04.	Keikyä	Olavi	Liisa
Jokela	Onni Oiva Kustaa	1942	13.05.	Tyrvää	Erkki	Anni
Kallio	Pentti Kalevi	1942	11.06.	Tyrvää	Väinö	Anna
Koivisto	Tuula Irma Orvokki	1942	14.11.	Tyrvää	Olavi	Anna
Kuusisto	Jouko Kalervo	1943	29.01.	Kiikka	Kalle	Katri
Kömi	Paavo Tapani	1942	20.12.	Keikyä	Erkki	Elma
Mäkelä	Jukka Ilmari	1942	04.03.	Kiikka	Voitto	Inkeri
Ojala	Hanna Marjatta	1941	15.02.	Kiikka	Iivari +	Toini
Ojansuu	Pirkko Tellervo	1942	15.05.	Kiikka	Aarre	Elsa
Rinne	Ulla Kerttuli	1941	06.11.	H:nen	Toivo +	Aili
Salminen	Raimo Kalervo	1942	18.01.	Keikyä	Toivo	Lempi
Vesterberg	Toini Tuulikki	1942	07.08.	Tyrvää	Martti	Fanni
Salmela	Jouko	1941	03.11.	Sysmä	Martti	Toini
Segerman	Aarre Rauno Kalevi	1940	27.06.	Puumala	Pekka	Helvi

		synt. v.	pvä	kunta	isä	äiti
Vormisto	Heikki	1944	19.01.	Joutseno	Kalle	Aune
Salmela	Milja Sirpa	1943	20.07.	Sysmä	Martti	Toini
Mäkelä	Seppo Juhani	1943	29.05.	Kiikka	Voitto	Inkeri
Ojansuu	Paula Tuulikki	1943	14.09.	Kiikka	Aarre	Elsa
Peuraniemi	Marja-Terttu	1943	03.12.	Tyrvää	Lauri	Helmi
Raikunen	Jukka Eerikki	1944	27.02.	Kiikka		Selma
Rantala	Pauli Olavi	1943	07.07.	Kiikka	Kalle	Saima
Saarinen	Seija	1943	07.08.	Kiikka	Kalle	Fanni
Pajusaari	Milja Päivikki	1945	06.03.	Kiikka	Martti	Lempi
Pihlava	Raija Tuulikki	1945	22.04.	Kiikka	Kalle	Laina
Nousiainen	Liisa Marjatta	1942	15.06.	Kiikka	Lauri	Lempi
Rinne	Sylvi Margit Tuulikki	1944	23.11.	Kiikka	Reino	Laina
Rauvonen	Maija Esteri	1944	17.01.	H:nen	Oskari	Lempi
Salminen	Mauri Tapio	1944	17.09.	Keikyä	Toivo	Lempi
Vesterberg	Ritva Anneli	1944	05.05.	Tyrvää	Martti	Fanni
Välimaa	Pirjo Tuulikki	1945	22.01.	Kiikka	Artturi	Kaarina
Välimaa	Tuula Aulikki	1946	22.01.	Kiikka	Artturi	Kaarina
Kanerva	Aune Kyllikki	1943	21.01.	Kiikka	Aarne	Kyllikki
Heinonen	Alli Marja-Liisa	1946	17.01.	Tyrvää	Urho	Hilta
Kallio	Alpo Armas	1944	19.08.	Tyrvää	Väinö	Anna
Nousiainen	Leila Anneli	1944	28.06.	Kiikka	Lauri	Lempi
Ojala	Terttu Helena	1944	23.09.	Kiikka	livari +	Toini
Koukku	Aili Annikki	1946	19.05.	Kiikka		Anni
Jalonen	Aatto Tapani	1945	23.12.	Kiikka	Artturi	Hilda
Koivuniemi	Seija Orvokki	1945	06.07.	Kiikka	Väinö	Toini
Kömi	Eila	1945	25.10.	Keikyä	Erkki	Elma
Ojansuu	Pulmu Marjatta	1945	03.09.	Kiikka	Aarre	Elsa
Peuraniemi	Sakari Johannes	1946	02.03.	Tyrvää	Lauri	Helmi
Raikunen	Eira Mirja Kaarina	1945	24.08.	Kiikka	Erkki	Selma
Rehakka	Pirjo Kyllikki	1945	25.02.	Keikyä	Reino	Impi
Salmela	Raija Riitta	1945	07.09.	Sysmä	Martti	Toini
Haavisto	Pekka Juhani	1946	29.06.	Keikyä	Martti	Aili
Koivuniemi	Salme Esteri	1947	25.03.	Kiikka	Väinö	Toini
Ojansuu	Pirjo Irmeli	1947	26.01.	Kiikka	Aarre	Elsa
Ojansuu	Veijo Olavi	1946	16.07.	Tyrvää	Tauno	Lea
Rehakka	Aila Anneli	1946	05.05.	Keikyä	Reino	Impi
Rinne	Airi Annikki	1946	06.11.	H:nen	Toivo +	Aili
Impola	Antti Niilo Juhani	1948	01.01.	Kiikka	Niilo	Margareetta
Impola	Matti Risto	1947	05.04.	H:nen	Lauri	Saima
Kömi	Liisa Tellervo	1947	29.04.	Keikyä	Erkki	Elma
Mäkinen	Arto Antti Juhani	1947	02.04.	Keikyä	Vilho	Helmi
Paavilainen	Mauri	1946	14.08.	Kiikka	Ilmari	Lempi
Pajusaari	Paula Anneli	1947	30.08.	Kiikka	Martti	Lempi
Peuraniemi	Pertti Olavi	1947	25.10.	Tyrvää	Lauri	Helmi
Raikunen	Heimo Einari	1947	23.02.	Kiikka	Erkki	Selma
Rantanen	Maire Kaarina	1947	01.10.	Kiikka	Onni Jalmary	Aili
Rautanen	Eila Kaarina	1947	05.09.	H:nen	Heikki	Irja

		synt. v.	pvä	kunta	isä	äiti
Vormisto	Tuomo Keijo Kalevi	1947		Joutsa	Kalle	Aune
Välimaa	Seija Terhikki	1947	13.07.	Kiikka	Artturi	Kaarina
Salmi	Tarmo Untamo	1947	07.09.	Kiikka		Aino Jokinen +
Kuusisto	Tapio Henriikki	1948	01.07.	H:nen	Kalle	Katri
Ojala	Pauli Valtteri	1947	31.12.	Kiikka	livari +	Toini
Ojansuu	Pertti Aarre Untamo	1948	08.12.	Kiikka	Aarre	Elsa
Raikunen	Elvi Sisko Aulikki	1948	26.11.	Kiikka	Erkki	Selma
Raikunen	Irma Pirjo Orvokki	1948	22.12.	Kiikka	Pekka	Sylvi
Rehakka	Irma Kaarina	1948	14.01.	Keikyä	Reino	Impi
Salmela	Simo Jorma	1948	05.07.	Sysmä	Martti	Toini
Vesterberg	Pirkko Helena	1948	04.01.	Tyrvää	Martti	Fanni
Välimaa	Reijo Kalervo	1949	30.05.	Kiikka		Rauha Laakso
Haavisto	Jukka Tapani	1949	26.12.	Keikyä	Martti	Aili
Kallio	Aila Liisa Orvokki	1949	22.08.	Tyrvää	Väinö	Anna
Koivuniemi	Seppo Olavi	1949	16.05.	Kiikka	Väinö	Toini
Kömi	Pirjo Anneli	1949	10.09.	Keikyä	Erkki	Elma
Mäkinen	Aira Anita	1949	06.12.	Keikyä	Vilho	Helmi
Paavilainen	Tuula Mirja Anneli	1949	23.11.	Kiikka	Ilmari	Lempi
Peuraniemi	Pirjo Elina	1949	12.09.	Tyrvää	Lauri	Helmi
Rinne	Toivo Reijo Johannes	1949	04.06.	Kiikka	Reino	Laina
Impola	Kyllikki Margareetta	1950	24.12.	Kiikka	Niilo	Margareetta
Järvinen	Aila Kaarina	1950	24.01.	Kiikka	Onni	Elvi
Kuusisto	Heikki Johannes	1950	06.02.	Kiikka	Lauri	Lilja
Kuusisto	Kauko Kalle Untamo	1950	24.10.	Kiikka	Kalle	Katri
Nurminen	Vilho Veikko Olavi	1950	05.01.	Syäsmä	Olavi	Elli
Ojansuu	Rauno Kalevi	1950	04.05.	Tyrvää	Tauno	Lea
Raikunen	Markku Seppo Olavi	1950	23.11.	Kiikka	Pekka	Sylvi
Rinne	Tuomo Tapio	1950	10.10.	Kiikka	Reino	Laina
Rintala	Ismo Kalevi	1950	11.05.	Keikyä	Eino	Meeri
Salmela	Irja Ritva	1950	24.03.	Sysmä	Martti	Toini
Järvinen	Hannu Johannes	1951	06.08.	Tyrvää	Onni	Elvi
Järvinen	Sirpa kaarina	1951	31.01.	Tyrvää	Vilho	Saima
Koivuniemi	Sauli Väinö Untamo	1951	20.11.	Kiikka	Väinö	Toini
Kömi	Pentti Erkki Kalevi	1951	12.09.	Keikyä	Erkki	Elma
Nurminen	Pekka Kalervo	1951	15.03.	Luumäki	Olavi	Elli
Ojansuu	Päivi Mirjami	1952	01.01.	Kiikka	Aarre	Elsa
Peuraniemi	Aino Inkeri	1951	05.10.	Tyrvää	Lauri	Helmi
Raikunen	Hanna Helena	1951	09.03.	Kiikka	Erkki	Selma
Rehakka	Anja Sirpa Tuulikki	1951	20.05.	Keikyä	Matti	Irja
Söderström	Erkki Marthin	1950	28.10.	Helsinki	Arthur	Annikki
Haavisto	Ahti Johannes	1952	27.12.	Keikyä	Martti	Aili
Mäenpää	Pauli Osmo Samuli	1952	20.08.	Kiikka	Osmo	Alli
Niemelä	Arvo Juhani	1948	19.03.	Tyrvää		Helvi
Nurminen	Matti	1952	25.02.	Luumäki	Olavi	Elli
Paavilainen	Pirkko Helena	1952	11.09.	Kiikka	Ilmari	Lempi
Paavilainen	Raija Hillevi	1952	11.09.	Kiikka	Ilmari	Lempi
Raikunen	Harri Mauri	1952	16.04.	Kiikka	Erkki	Selma

Rehakka	Erja Aulikki	1952	17.11.	Keikyä	Reino	Impi	
Rinne	Teuvo Tapani	1952	20.06.	Kiikka	Reino	Laina	
Andersson	Pentti Olavi	1952	12.04.	Kiikka	Risto	Alli	
Impola	Markku Tapio	1953	01.09.	Kiikka	Niilo	Margareetta	
Kuusisto	Tarmo Päiviö	1953	23.05.	H:nen	Kalle	Katri	
Mäkinen	Aila Marjatta	1953	07.10.	Keikyä	Vilho	Helmi	
Nurminen	Ritva Anneli	1953	23.12.	Valkeala	Olavi	Elli	
Peuraniemi	Aimo	1953	20.03.	Tyrvää	Lauri	Helmi	
Rehakka	Markku	1953	20.11.	Keikyä	Reino	Impi	
Rinne	Heimo Kalevi	1953	05.10.	H:nen	Kalevi	Tuula	
Rinne	Matti Olavi	1953	04.10.	Kiikka	Reino	Laina	
Vormisto	Veijo Kalervo	1953	24.05.	Keikyä	Väinö	Tyine	
Andersson	Aila Kaarina	1949	20.09.	Tyrvää	Risto	Alli	
Impola	Kaisa Hannele	1955	24.01.	Kiikka	Niilo	Margareetta	
Järvinen	Heimo Kalervo	1954	01.01.	Tyrvää	Onni	Elvi	
Koivuniemi	Simo Sakari	1954	22.06.	Kiikka	Väinö	Toini	
Kömi	Taisto Juhani	1954	05.06.	Keikyä	Erkki	Elma	
Mäenpää	Elisa Marjatta	1955	28.01.	Kiikka	Osmo	Alli	
Raikunen	Esko Urho Uolevi	1954	17.06.	Kiikka	Erkki	Selma	
Rehakka	Arto Seppo Matias	1954	12.11.	Tyrvää	Matti	Irja	
Vormisto	Leo Mikael	1954	31.08.	Keikyä	Väinö	Tyine	
Heinonen	Aatos Tapio	1955	10.12.	Tyrvää		Salli	
Heinonen	Anneli Kaarina	1955	10.12.	Tyrvää		Salli	
Kuusisto	Heimo Tapani	1955	11.07.	H:nen	Kalle	Katri	
Raikunen	Sinikka Margit Linnea	1955	01.01.	Kiikka	Pekka	Sylvi	
Rantanen	Sinikka Irmeli	1955	22.08.	Kiikka	Onni Jalmari	Aili	
Kömi	Terttu Maria	1956	10.12.	Keikyä	Erkki	Elma	
Nurminen	Raili Irmeli	1956	07.06.	Alastaro	Olavi	Elli	
Ojansuu	Marja-Leena	1956	09.05.	Kiikka	Aarre	Elsa	
Peuraniemi	Heikki Juhani	1956	26.07.	Tyrvää	Lauri	Helmi	
Raikunen	Keijo Mauno Gunnari	1957	11.01.	Kiikka	Pekka	Sylvi	
Vormisto	Into Ilmari	1956	08.04.	Keikyä	Väinö	Tyine	
Koivuniemi	Soili Anneli	1952	01.11.	Tampere			
Juurijoki	Hannu Juhani	1953	06.02.	Tyrvää	Pentti	Sirkka	
Koivuniemi	Sirkka Marjatta	1957	31.03.	Kiikka	Väinö	Toini	
Koivuniemi	Sirpa Marketta	1957	31.03.	Kiikka	Väinö	Toini	
Nurminen	Antti Juhani	1957	30.04.	Tyrvää	Olavi	Elli	
Rehakka	Heli Margit	1957	24.08.	Keikyä	Reino	Impi	
Juurijoki	Aatos Antero	1956	13.02.	Tyrvää	Pentti	Sirkka	
Haapanen	Terhi Kristiina	1958	18.09.	Kiikka	Kalle	Maini	
Nurminen	Pentti Aleksi	1958	30.05.	Tyrvää	Olavi	Elli	
Peuraniemi	Hannu Lauri	1958	27.12.	Tyrvää	Lauri	Helmi	
Rinne	Erkki Sakari	1958	01.01.	Kiikka	Reino	Laina	
Ryömä	Juha Sakari	1958	10.08.	Nokia	Antti	Ritva-Liisa	
Heinonen	Reijo Seppo Tapani	1958	17.11.	Tyrvää	Mauno	Anna	
Andersson	Anne Marjatta	1959	09.12.	Tyrvää	Risto	Alli	
Haapanen	Kimmo Uolevi	1959	22.12.	Kiikka	Kalle	Maini	
Impola	Päivi Tuulikki	1959	12.02.	Kiikka	Niilo	Margareetta	
Juurijoki	Anne Hannele	1959	29.11.	Tyrvää	Pentti	Sirkka	

Opettajien luettelot

Kämmäkän koulu (perustettu 1921)

**lukuvuodet 1921–22, 1922–23, 1922–24,
1924–25**

johtaja Tyyne Maria Jakkinen (1923 Impola)
mieskäsitöiden opettaja Hannes Eevert Heikkilä

1925 perustettiin alakoulu ja muutettiin vuokratiloista omaan kouluun

lukuvuodet 1925–26, 1926–27, 1927–28

johtaja Tyyne Maria Impola (virkavapaalla
15.9.–15.11.1927, sijaisena Lydia Halonen)
alakoulun opettaja Irma Inkeri Hannus
veiston opettaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuosi 1928–29

johtaja Tyyne Maria Impola (virkavapaalla
1.3.–31.5.1929, sijaisena Tyyne Veräjänkorva)
alakoulun opettaja Tyyne Helena Veräjänkorva
veiston opettaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuosi 1929–30

johtaja Tyyne Maria Impola
alakoulun opettaja Vieno Sigrid Vuori
veiston opettaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuosi 1930–31

johtaja Tyyne Maria Impola (virkavapaalla
1.11.–1.12.1930, sijaisena Vieno Sigrif Mäkelä)
alakoulun opettaja Katri Maria Suvanto
veiston opettaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuodet 1931–32, 1932–33

johtaja Tyyne Maria Impola
käsityön ohjaaja Hannes Eevert Heikkilä

**lukuvuodet 1933–34, 1934–35, 1935–36,
1936–37**

johtaja Tyyne Maria Impola
alakoulun opettaja Liisa Alanen
käsityön ohjaaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuodet 1937–38, 1938–39

johtaja Tyyne Maria Impola
alakoulun opettaja Liisa Peltola
käsityön ohjaaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuosi 1939–40

johtaja Tyyne Maria Impola (virkavapaalla
25.8.–5.12.1939, sijaisena Hellin Jussila, sekä
7.5.–15.6.1940, sijaisena Aune Katara)
alakoulun opettaja Liisa Peltola (virkavapaalla
28.9.–5.12.1939, sijaisena Elma Toivola, sekä
20.5.–15.6.1940, sijaisena Aira Kuusikoski)
käsityön ohjaaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuosi 1940–41

johtaja Salme Nissi
alakoulun opettaja Liisa Peltola
käsityön ohjaaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuosi 1941–42

johtaja Salme Nissi (virkavapaalla
15.10.1941–31.7.1942, sijaisena Siiri Nieminen)
alakoulun opettaja Liisa Peltola (virkavapaalla
15.9.1941–31.5.1942, sijaisena Sigrid Mäkelä)
käsityön ohjaaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuodet 1942–43, 1943–44, 1944–45

johtaja Aune Jokinen
alakoulun opettaja Liisa Peltola (virkavapaalla
1.8.1943–31.7.1944, sijaisena Sigrid Mäkelä)
käsityön ohjaaja Hannes Eevert Heikkilä

lukuvuosi 1945–46

johtaja ja yläkoulun opettaja Aune Jokinen
alakoulun opettaja Kirsti Käyhkö
käsityön ohjaaja Väinö Vähätalo

lukuvuosi 1946–47

johtaja ja yläkoulun opettaja Aune Jokinen
alakoulun opettaja Kirsti Käyhkö
käsityön ohjaaja Martti Vesterberg

lukuvuosi 1947–48

johtaja ja yläkoulun opettaja Aune Jokinen
alakoulun opettaja Helmi Lumme
käsityön ohjaaja Martti Vesterberg

lukuvuosi 1948–49

johtaja Aune Jokinen
alakoulun opettaja Martti Jaskari
käsityön ohjaaja Martti Vesterberg

lukuvuodet 1949–50, 1950–51

johtaja Aune Jokinen
alakoulun opettaja Agda Rakel Hakala (vuodesta
1950 Haavisto)
käsityön ohjaaja Kalevi Rinne

lukuvuosi 1951–52

johtaja Laina Vilhelmiina Nieminen
alakoulun opettaja Agda Rakel Haavisto
käsityön ohjaaja Antti Peuraniemi

lukuvuosi 1952–53

johtaja Laina Vilhelmiina Nieminen (luokat I–III)
Yrjö Valdemar Näsi (luokat IV–VII)

lukuvuosi 1953–54

johtaja Laina Vilhelmiina Nieminen (luokat I–III)
Raija Irma Janhonen (luokat IV–VII)
käsityön ohjaaja Kalevi Rinne

lukuvuosi 1954–55

johtaja Laina Vilhelmiina Nieminen (luokat I–III)
Ritva-Liisa Mäkelä (luokat IV–VIII)
käsityön ohjaaja Kalevi Rinne

lukuvuosi 1955–56

johtaja Jouko Alm (luokat IV–VIII)
Laina Nieminen (luokat I–III)
tyttöjen käsityön ohjaaja Kerttu Irene Alm

lukuvuosi 1956–57

johtaja Jouko Alm (luokat IV–VIII)
Laina Nieminen (luokat I–III)
käsityön ohjaaja Ritva Taskinen

lukuvuosi 1957–58

johtaja Heikki Rautanen (luokat IV–VIII)
Laina Nieminen (luokat I–III)

lukuvuodet 1958–59, 1959–60, 1960–61

johtaja Pentti Peltola (virkavapaalla
15.10.1960–31.8.1961, sijaisena Elvi anneli Pelto-
la ja Kalevi Rinne, veistonohjaaja)
Laina Nieminen

lukuvuosi 1961–62

johtaja Pentti Peltola
Laina Nieminen
käsityön ohjaaja Kalevi Rinne

lukuvuodet 1962–63, 1963–64

johtaja Teuvo Antero Rekola (virkavapaalla
1.8.1963–31.7.1964, sijaisena Kaisa Marjatta
Impola ja Mauno Kalevi Rinne)
Laina Nieminen

lukuvuosi 1964–65

johtaja Kari Tamminen
Laina Nieminen

lukuvuodet 1965–66, 1966–67

johtaja Mauno Veikko Westergren
Laina Nieminen

Kämmäkän koulun johtokunta

1921–33

J.F. Rinne (puheenjohtaja), K. Impola, K. Saarinen, Ville Kuusisto, V. Vesterberg ja Fanny Mäenpää

1934–36

J.F. Rinne (puheenjohtaja), Heikki Ryömä, K. Saarinen, Ville Kuusisto, V. Vesterberg ja Fanny Mäenpää

1937–42

J.F. Rinne (puheenjohtaja), Heikki Ryömä, K. Saarinen, Ville Kuusisto, K. Pihlava ja Fanny Mäenpää.

1943–45

J.F. Rinne (puheenjohtaja), Kalle Saarinen, Heikki Ryömä, Fanni Mäenpää, Ville Kuusisto ja Kalle Pihlava, Voitto Mäkelä (1944–1945).

1946–50

Fabian Impola (puheenjohtaja), Fanni Mäenpää, Heikki Ryömä, Voitto Mäkelä, Aarne Salminen ja Artturi Jalonen

1951–55

Fabian Impola (puheenjohtaja 1951–53), Artturi Jalonen, Voitto Mäkelä, Elsa Ojansuu, Heikki Ryömä (puheenjohtaja 1954–55) ja Aarne Salminen

1956

Heikki Ryömä (puheenjohtaja), Aarne Salminen, Elsa Joensuu, Fabian Impola, Voitto Mäkelä, Reino Rinne

1957–60

Voitto Mäkelä (puheenjohtaja), Aarne Salminen, Fabian Impola, Elsa Ojansuu, Reino Rinne ja Onni Rantanen

1961–64

Aarne Salminen (puheenjohtaja), Reino Rinne, Lauri Kuusisto, Elsa Ojansuu, Kalle Rantala, Onni Rantanen

1965–31.7.1967

Elsa Ojansuu (puheenjohtaja), Reino Rinne, Raimo Haavisto, Onni Rantanen, Kalevi Rinne ja Antti Ryömä

Illon-Kämmäkän koulu

lukuvuodet 1967–68, 1968–69

Mauno Westergren
Laina Nieminen

lukuvuodet 1969–70, 1970–71, 1971–72, 1972–73

Mauno Westergren
Sinikka Hannus

Illon-Kämmäkän koulun johtokunta

1.8.1967–68

Maija Lähteenmäki (puheenjohtaja), Pentti Väkinen, Helge Paavonen (taloudenhoitaja), Onni J. Rantanen (taloudenhoitaja), Veikko Kranni, Kalevi Välimäki, Raimo Virtanen ja Mauno Westergren (opettaja)

1969–72

Antti Ryömä (puheenjohtaja), Matti Väkinen, Ritva Sammaljoki, Matti Hoipo, Helge Paavonen, Onni Rantanen, Mauno Westergren, Heikki Aalto (kh:n edustaja 1971–72)

1.1.–31.7.1973

Antti Ryömä (puheenjohtaja), Asko Oskura, Matti Hoipo, Matti Väkinen, Ritva Haavisto, Onni J. Rantanen

Illo-Kämmäkän ala-aste

lukuvuodet 1973–74, 1974–75, 1975–76

Matti Antero Heinonen

Sinikka Hannus

lukuvuodet 1976–77, 1977–78, 1978–79, 1979–80, 1980–81)

koulun johtaja Pentti Antero Nieminen

Sinikka Hannus (virkavapaalla 1.8.1976–31.7.1977, sijaisena Kaisu Marjaana Louhema, sekä 21.8.–8.9.1978 ja 19.10.–15.12.1978, sijaisina Kaisu Louhema, Kaarina Lyytikäinen ja Helliikki Uusheimo)

Kouluneuvosto

1.8.1973–76

Antti Ryömä (puheenjohtaja), Raili Myllyniemi, Matti Hoipo, Matti Väkinen ja Onni J. Rantanen

1977–80

Antti Ryömä (puheenjohtaja), Matti Hoipo, Asko Oskura, Heikki Rantanen, Sirkka Uusi-Äijö

Äetsän kunta: Illo-Kämmäkän ala-aste

lukuvuosi 1981–82

Pentti Nieminen, koulun johtaja

Sinikka Hannus

lukuvuosi 1982–83, 1983–84, 1984–85, 1985–86

Pentti Nieminen, koulun johtaja

Sinikka Hannus-Riipinen

lukuvuosi 1986–87

Pentti Nieminen, koulun johtaja

Kaarina Mäkelä

lukuvuosi 1987–88

Esa Karjula, koulun johtaja

Leena Vilppala

Terhi Pakula, erityisopettaja

lukuvuodet 1988–89, 1989–90

Esa Karjula, koulun johtaja

Eija Ijäs

lukuvuodet 1990–91, 1991–92, 1992–93, 1993–94, 1994–95

Esa Karjula, koulun johtaja

Tuija Moisio

Illo-Kämmäkän ala-asteen kouluneuvosto ja johtokunta

Kouluneuvosto 1981–84

Pirkko Savela, Jukka Haavisto (13.5.1983 saakka), Pentti Ojansuu (13.5.1983 saakka), Heikki Rantanen, Orvokki Välimäki

Johtokunta 1985–88

Eila Harjula (puheenjohtaja), Sauli Koivuniemi, Simo Koivuniemi, Jukka Mäkelä, Kirsti Rantala

Johtokunta 1989–92

Marja Ojansuu (puheenjohtaja), Kirsti Rantala, Markku Rehakka, Esko Rosman, Seija Mäkelä

Vuonna 1994 kunnanvaltuusto teki päätöksen Kämmäkän ala-asteen lakkauttamisesta 31.7.1995.

ELINKEINOELÄMÄ

Bedfordin vieressä vas. Reino ja Pekka Myllyniemi, Pentti Salminen, Reino Rinne ja lavalla Esko Karimäki.

Talouden kivijalkoja

Juttua Frans Pakulalta, muistiin kirjoittanut tyttären poika Pertti Peuraniemi

Sauna, viina ja terva...

Sauna oli aluksi tärkein

Asumattomille Kämmäkän metsä- ja niittyalueille tultuaan ”alkuasukkaat” rakensivat paikallisen metsän puunrungoista rakennuksen, jota täälläkin kutsuttiin savupirtiksi. Tunnettu savupirtti (Kämmäkkä I) oli vielä 50-luvulla olemassa ns. Tekkalan tontilla. Se sai sitten palvella aluksi asuntona, saunana, riihenä ja eläinsuojana.

Siinä oli suuri kiuas keskellä ja savupiippua ei ollut, joten savu tuli seinässä olevasta räppänestä ulos. Savustus toimi myös desinfiointina. Siellä otettiin löylyt ylemmäksi rakennetuilla lauteilla, joilla myös kuivattiin rukiit. Leivät leivottiin yleensä niin sanotussa pihauunissa, joka oli pihalle rakennettu iso kiviuuni.

Kun rakennuksia saatiin lisää eri tarkoituksia varten, oli erillinen sauna useimmiten seuraava kohde. Se toimi monessa tarkoituksessa. Siellä saatettiin asuakin tilapäisesti. Tavallisen saunomisen lisäksi lihojen palvaaminen, maltaiden teko ja pyykkien pesut tehtiin saunassa. Toimipa sauna keittiönäkin, jossa tehtiin kaljat ja keitettiin viinat. Omatekoista saippuaakin valmistettiin eläinten ihroista ja tuhkasta yhtä ja samaa keittopataa hyödyntäen. Saunassa myös synnyttiin ja siellä myös kuolleet pestiin ennen arkkuun laittamista. Se oli puhtauden perikuva, ja saunassa oltiin siivosti kuin kirkossa kaikki yhdessä, jopa eri perheetkin samaan aikaan.

Viinallakin oli merkitystä

Kämmäkän kylän syntyaikaan 1700–1800-lukujen vaihteessa oli taloilla oikeus ”polttaa” viinaa, ja sitä

oli tarjolla maksuvälineeksi, lääkeaineeksi ja tietysti nautintoaineeksi. Oli selvää, että ensimmäiset Kämmäkän torpparitkin osasivat viinantekotaidon. Pontikkaa valmistettiin käymisprosessilla perunoista ja viljasta (sota-aikana jopa ihmisten kakasta, totta, vaikka tätä pidetäänkin yleensä vitsinä). Syntyneen alkoholin väkevöinnin, ”polttamisen”, osasivat asukkaat jo esi-isien perintönä. Ruotsin vallan aikaan ”hattujen kieltolaki” vuonna 1756 oli ensimmäinen yritys lopettaa kukoistava viinanvalmistus ja myös hillitä käyttöä tuontitullin määräämisellä. Kämmäkässä oli jo pitkien etäisyyksienkin vuoksi hankalaa saada viinaa (pontikkaa, ponua, korpirojua) muuten kuin tekemällä itse. Näin lähes joka torpassa oli ainakin joku viinalekkeri ”lääkkeeksi” ja kyläsepan tekemiä pannuja nurkissa.

Tauteihin parannukseksi oli sanonta, että ”Jos sauna, viina tai terva ei auta, niin tauti on kuolemaksi.” Mitään tietoja ei ole siitä, moniko näin parani, mutta vaihtoehtojakaan ei juuri ollut. Viinaan kyllä liuotettiin erilaisia luonnosta saatavia rohtokasveja, ja näillä tiedetään monen parantuneen. Säätyjen päätöksellä 1866 annettiin laki, joka asetti rajoituksia alkoholijuomien valmistukselle ja myynnille. Kämmäkän perämetsillä asuville tällaiset lait olivat kaukaisia, ja pontikkaa tehtiin kotikonstein salapolttaen.

Pontikka oli myös tuote, jolla oli varma menekki, ja sitä voi nykyajattelun mukaan pitää korkealle jalostettuna maatalouden tuotteena. Monen torpan kontrahti on maksettu pontikkana, ja yleisesti sitä tarjoiltiin ns. herrasväen piirissä ja jopa pappiloissa.

Kieltolain tultua voimaan 1919 pontikan keitto siirtyi kotisaunoista metsiin ja sille tuli kielletyn hoidelman luonne. Vielä nykyäänkin suomalaisille sanotaan leviävän kasvoille aivan erityinen ilme, kun puhe siirtyy näihin viina- tai juomisasioihin. Lieneekö tämä sitten jo geeniperimämme aiheuttamaa?

Kämmäkkäläisen pontikan kerrotaan olleen erityisen hyvää, ja sen maineen kerrotaan kiirineen laajalle. Pariisissa joku suomalaisen purjelaivan merimies oli poikennut ravintolaan, joka mainosti tarjoavansa kaikkia maailman viinalaatuja. Matkailija pyysi saada pontikkaryypyn, jolloin tarjoilija heti kysyi: – Kämmäkkäläistä vai Kiteeläistä?

Poliisit etsivät pontikan tekijöitä ahkerasti, ja kieltolain rikkomisesta olivat rankaisut ankaria. Silti salapolttua oli, ja jotkut viranomaisistakin tykkäsivät siitä niin, että eivät rankaisseet kuin ”pahan tekijöitä”, kun laadukasta piti olla.

Se kestää ja pysyy, kun sen tervaa...

Elämän ylläpitämisen kolmannelta tärkeältä elementistä, tervasta, on vielä meidän päiviimme asti säilynyt valmistusosaaminen. Kämmäkässä pidetyt Tervamarkkinat ovat olleet kyläläisiä ja muitakin kokoava kylätapahtuma. Isoja tervahautoja poltettaessa ympärille kerääntyi väkeä. Poltto piti tarkoin valvoa, jotta se ei pääse liekillä palamaan. Näin siitä tuli hyödyllinen ja hauska tapahtuma, jossa voitiin välillä ympärillä tanssahdella pontikan voimalla, jos vielä saatiin joku pelimanni paikalle.

Terva oli ainoa ”maali”, jolla estettiin puuta lahoamasta. Pärekatot, reet, rattaat ja veneet tervattiin, ja mitä ikinä puusta oli tehty, voitiin näin pitää kunnossa pitkään. Lehtolan Pransu tervasi joka kevät polkupyöränsä lokasuojat, koska ne olivat puuta. Kenkiä ei ollut vielä 1800-luvun loppupuolella jokaiselle, ja niin sitten tervattiin jalkapohjia. Tämän kirjoittaja muistaa vielä tervanneensa pikkupoikana (silloin jo metalliset) polkupyörän ruostuneet osat, ja siitähän muille iloa syntyi, kun se ei kuivunut koskaan. Tervan polton eri vaiheissa syntyi erilaista tuotetta, ja alkuvaiheessa syntyvää ”tervan kusta” pantiin pisara jopa tupakan papeeriin, jossa se paloi yskän lääkkeenä (lienee ollut aika myrkkyyä).

Pertti Peuraniemi

Ylistenjärvi

Ylistenjärveä, saati Kämmäkkää, ei ollut merkitty vielä edes karttoihin ennen kuin vasta 1700-luvun loppupuolella. Wetterstedtin maakuntakartasta 1775 järvi puuttuu, ja alue on muutenkin merkitty asumattomaksi metsäiseksi seuduksi. Kartat olivat siihen aikaan lähinnä kruunun sotajoukkojen omaisuutta. Kämmäkän lähimmät kylät ovat Tyrwis, Kika ja Käikiö.

Asutus kuitenkin laajeni nopeasti Satakunnan alueella, ja vähän myöhemmältä ajalta löytyy Ylä- ja Ala-Satakunnan rajamailta tehty kartta, jossa Ylistenjärvikin on merkittynä. Yhtään torppaa ei alueella ole merkittynä, ja kartan tekoajaksi voidaan päätellä 1700-luvun loppupuoli. Koivulan kylän kolme torppaa esiintyy, ja myös Taipaleen torppa on merkitty. Ylistenjärven muoto on toisenlainen kuin se on nykyisellään. Järven vesi oli silloin noin 1,5–2 m korkeammalla ja valui kolmeen suuntaan luontaisesti. Valumat olivat Tapiolanlahdesta Kravinojaan ja Sammalon lahdesta Myllyjoaan Kämmäkässä sekä Äijänperästä Illonjokeen. Kartassa näkyy kuitenkin vain Tapiolan lahdesta lähtevä oja. Houhajärvenkin purkuoja olisi saman kartan mukaan ollut Rautaveden suuntaan.

Emme voi tietää, paljonko virtaukset olivat kunkin ojaan, mutta joka tapauksessa Kämmäkässä oli vesimylly, ja järvestä valuvaa vettä jopa varastoitiin sen yläpuolisella alueella myllyä varten. Jysiön torpan niittyalueella vesimylly jauhoi siis ainakin jo 1800-luvun alkupuolella. Tarkkaa tietoa ei ole siitä, milloin se oli rakennettu, mutta todisteita rakenteista on vieläkin jäljellä. Toinen vesimylly oli tämän alapuolella Mustissuon alavimmassa kohdassa. Siellä viljelysmaita oli vielä vähän ja Ylistenjärven vesi piti suuria alueita kosteikkoina pitkään. Myöhemmät kartat (Senaattikartasto 1800-luvun lopulta) ovat venäläisten tekemiä ja jo hyvin tarkkoja (jopa ladot merkittynä). Kämmäkässä vesimyllyjen kohdalla pari myllyä on merkitty tuulimyllyn merkillä, ja sellainen Jysiössä myöhemmin olikin.

Ylistenjärven vesi oli kylän alkuaikoina käyttö-

voimaa raskaaseen viljan jauhamiseen ja myöhemmin muuhun koneiden pyörittämiseen.

Ainakin yhtä suuri merkitys asutuksen syntymiselle on järveltä saadut kalansaaliit. Kalaa oli hyvin runsaasti ja ehkä rapujakin, jotka vasta myöhemmin olivat ”herrojen herkkua”. Kalastuksella korvattiin huonoina satokausina puutteita ruokapöydässä ja pelastuttiin jopa nälkäkuolemalta. Järvessä on ollut myös runsas piisamikanta, josta saatiin arvokkaita turkisinahkoja. Piisamat kuitenkin hävisivät vuosikymmeniksi, niitä ilmestyi uudelleen vasta 1930-luvulla jolloin vain vanhemmat henkilöt muistivat jyr-sijän olleen ennenkin järven eläimistöä.

Järvestä valuva vesi alkoi 1800-luvun puolivälissä kiinnostaa Tapiolan ja Tyrväänkylän talollisia, jotka hamusivat sinne lisää vesivoimaa. Puutavarasta oli suuri kysyntä, ja sahaustoiminta samoin kuin myllyjen tarve lisääntyi.

Mitään päätöksiä tai lupien hakua toimille Ylistenjärven veden virtauksen muuttamiseksi vain yhdestä kohdin purkautuvaksi ei ole löytynyt. Elettiin Venäjän yhteydessä, ja alueiden kartoitus oli venäläisten toimesta tehty kolmiomittauksen avulla hyvin tarkasti. Kartat vastaavat hyvin nykyisiä maaston muodoiltaan, ja korkeuskäyrätkin ovat merkittyinä. Ei tarvittu kovin suurta viisautta siihen, että jos kaikki Ylistenjärven vesi johdetaan vain yhtä purkuojaa pois, niin siitä riittäisi vesivoimaa jopa sahojen käyttötarkoituksiin.

Kravinojan aukaisu Vistin ja Taipaleen torppien väliltä oli suuri työmaa noin 1870 luvulla. Tällä toimenpiteellä järven veden pinta laski 1,5–2 metriä. Vesivolymymikin putosi samassa suhteessa, ja aikalaiset muistavat silloin kaloja olleen aivan valtavasti. Kalaston merkillisestä runsaudesta on muistiin kirjoittanut Eero Jalonen isoisänsä kalastusreissu-tarinassa. Järven vesimäärä oli supistunut nopeasti ainakin 30 %, vaikka valuma-alue pysyi samana. Kaivaminen tehtiin mies- ja hevosvoimin. Harjun puhkaisu järvestä vaatii vain muutaman kymmenen metrin mittaisen matkan. Työ on tehty hyvin, reunat ja osin pohjakin kivillä holvaamalla, ja purkuoja on edelleen toimiva, joskin sitä on korjattu jonkin verran 1960 luvun alussa.

Koivulan kylään rakennettiin vesivoimalla käyvä

raamisaha, ja Pesurinkosken mylly lienee ollut siellä jo aiemmin.

Asiakirja, joka on nimeltään Ylistenjärven, Vähäjärven ja Keskistenjärven kuivatusyhtiö, kertoo siitä, että järviä on ollut tarkoitus ”kuivattaa” ja näin saada lisää viljelykelpoista maata käyttöön.

Järven kuivatuksella on ollut suuri vaikutus myös Kämmäkässä, sillä viljelykseen sopiviksi alueiksi vapautui mm. Mustissuolla isoja alueita, jotka olivat ennen veden vaivaamia. Vesivoiman häviäminen Kämmäkästä ei siten ollut pelkästään huono asia. Peltoja raivattiin Kämmäkässä 1800-luvun loppupuolella runsaasti, ja monissa torppien kontrahdeissa olikin lisämaan raivausvaatimus, jotta vuokraaja sai pitää torppansa.

Virallisesta asiakirjasta löytyy merkinnät Ylistenjärven kuivatusyhdistyksestä, jossa on mm. vesijättömaan kohtalosta tehty päätöksiä. Talot päättivät häättää vesijättömaaksi katsottavilta alueilta torpparit ja mäkitupalaiset pois. Vanhat ennen veden laskua olleet järven rantavallit ovat vieläkin löydettävissä maastosta.

Ylistenjärvi on ollut tärkeässä roolissa koko kylälle. Järven pohjoispuolella sijaitsevasta Pyhäniemestä on löytynyt kivillä merkitty hautapaikka, johon nimikin viittaa. Tutkimusten mukaan lappalaisten uskotaan asuneen lähialueella ja he ovat silloin käyttäneet järven niemeä hautapaikkana.

Kämmäkän ensimmäinen torpparikin, Heikki Matinpoika, oli rakentanut Rantalán torpan rannan lähelle, koska rantaviiva on ollut nykyistä paljon lähempänä torppaa.

Järvelle kokoontui nuoriso kesäisin, ja Jaamalan saaressa tiedetään olleen suosittu piirileikkipaikka. Peuraniemen ranta oli myös Kämmäkän kesäjuhlien pitopaikka aina 1950-luvulle saakka.

Vammalan herrasväki (lääkärit ja virkamiehet) tulivat kesällä uimaan ja nauttimaan usein Peuraniemenkin rantaan, jossa heille tarjottiin ulkona padassa keitettyjä rapuja. Vastaavasti heillä oli tarjota mm. tomaattia, joka oli 1920-luvulla vielä erittäin harvinainen hedelmä. ”Passuripoika” Lauri Peuraniemikin luuli niitä omenoiksi ja ”herrasväen” naurua riitti, kun poika sai himoitsemaansa punaista omenaa maistaa.

Ammatikseen kalastajia ei Ylistenjärvellä juuri ollut, koska kalaa oli saatavilla monilta järviltä runsaasti. Lisäansioita kalojen myynnistä saatiin ja varsinkin ravustuksesta aina 1960-luvulle asti, jolloin rapurutto tappoi lähes koko rapukannan. Ravustuksesta saamallaan rahoilla kerrottiin Järventaustan Junnon ostaneen jopa ensimmäisen traktorinsa. Nykyään rapukantaa taas on, mutta se ei ole sittemmin elpynyt ennalleen.

Autotie halki metsien

Kiikan Teukkulan perille, Ulvin ja Mielaanniemen perukoille tehtiin lähes 4 km:n pituinen metsäautotie, jonka kustannukset ovat 2,6 miljoonaa markkaa.

Aamulehden artikkelista vuonna 1960 Kalle Nousiaisen haastattelua mukaillen:

Kalle Palomäki asui elämänsä Kiikan Teukkulan perämetsälle rakennetussa Nousiaisen torpassa. Hän raivasi isänsä jälkeen Nousiaisen torpalle uutta peltoa lapion ja rautakangen avulla. Samoilla välineillä, mies- ja hevosvoimin saatiin muokattua myös aikanaan kinttupolusta hevosella kuljettava tie.

Miten tänne on tultu?

Nousiainen kertoo Piaskan Kustaan torpan olleen alueella ennen kuin Kallen isoisä tuli seudulle. Isoisä oli menettänyt isänsä kolmivuotiaana ja kasvanut setänsä hoivissa. Isoisästä sanottiin, että hän oli nuorena ”tunnettu kylilläkulkija”. Kallellekin oli kerrottu Nousiaisen nimen tulleen Turun seudun Nousiaisesta. Kirkonkirjojen mukaan isoisä Matti Antinpoika oli kuitenkin syntynyt talollisen nuorimpana poikana Kiikan Ulvinkylän Krapilla. Hän kuoli Nousiaisen torpassa nälkävuonna 1868, jolloin sama kohtalo oli monen osana.

Kallen isä Ville jatkoi työtä Nousiaisessa, ja asumuksena oli pieni 3 x 3 m huone. Tervanpoltto oli heidän tapansa jalostaa metsän antia. Metsiä sai silloin hyödyntää vielä melko vapaasti. Terva kuljetettiin reellä Kiikkaan, jossa se myytiin tai sitä käytettiin sellaisenaan esimerkiksi torpan vuokran maksuun. Maata oli ennen Kallen torppariaikaa vain puolisen hehtaaria.

Torpassa oli jo kuusi lasta, kun isä Ville Nousiainen sai vihdoin uuden asuinrakennuksen valmiiksi samana vuonna 1888, jolloin Kalle syntyi. Kestävän

ja toimivan talon hän rakensikin, sillä vielä vuonna 1960 (72 vuotta myöhemmin) siinä oli samat muuritkin. Rakennukseen kuului tavalliseen tapaan pirtti, pakari, porstua ja porstuankamari.

Kalle Nousiaisen tullessa torpan haltijaksi alkoi todellinen pellon raivaaminen, ja vuonna 1960 sitä olikin jo kymmenkertainen ala, viitisen hehtaaria.

Nousiaisen pellon takana on Palomäki, ja Kalle muistaa kerrotun jo 100 vuotta sitten sinne saapuneen Ville Hailan, joka yhteistyössä Nousiaisen kanssa aloittivat tervanpolton. Tuotetta myytiin aina Kokemäelle saakka. Poltto tapahtui kesäaikaan, mutta kuljetus onnistui usein vasta talvella lumen ja rekikelien tultua, koska kulku kinttupolkuja pitkin oli hankalaa.

Kalle kertoo, miksi nämä torpparit tulivat tänne metsän perukoille. Silloin ei ollut kylänmaissa töitä, mutta täältä he saivat taloilta torpanpaikat. He pitivät kuttuja, myivät juustoa, ja maasta saatiin perunat ja lantut. Tervan myynti antoi lisätuloa.

Larmin Josu eli Josua Tuomaanpoika (s. 1834) oli ilmeisesti sodassa vammautuneen sotilas Tuomas Larmin poika. Tuomas oli ensimmäinen torppari tilalla, joka myöhemmin sai nimen Kuusisto. Josu teki tervaa, pikeä, pikihiikää, tärpättiä, savi- ja tervanappeja. Josu asui metsässä vallan erakkona. Kallelle oli kerrottu, että Josu oli velkaa Eskolan talon isännälle 2 markkaa – siihen aikaan miehen päiväpalkka oli 50 penniä. Josu vei isännälle kapin pussillisen tervanappeja ja kysyi riittääkö? Isäntä vastasi niiden riittävän.

Kalle muistelee ennen vanhaan nähdyn ihmeellisiä näkyjä, vaikka hän ei niihin usko, kun ei ole itse nähnyt. Tästäkin pamarin ikkunasta äiti kerran kurkisteli Keski-Eskolan pelloille naapurin emännän kanssa, kun pappi oli isän äitiä katsomassa. Pellon yli käveli pitkä valkoinen mies mustat saappaat olkapäällä. Naiset alkoivat juuri pyytää papiakin katsomaan, kun haamu keskellä sarkaa hävisi tyhjiin.

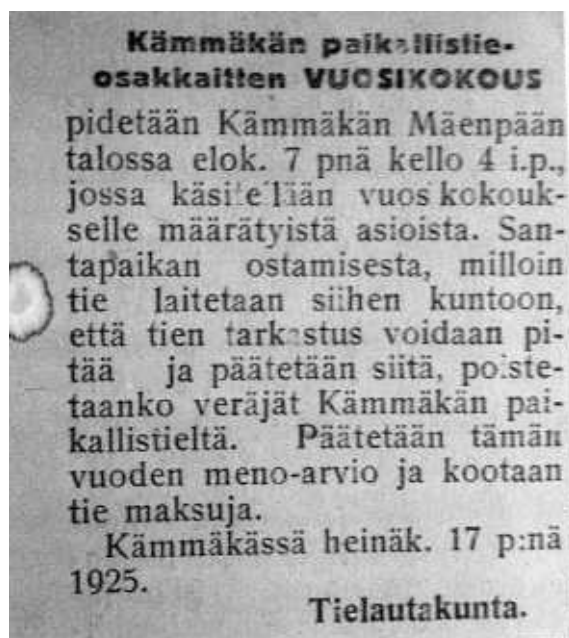
Naapuritorpan, Palomäen vävy oli kerran tulossa pimeätä polkua kotiinpäin. Polun vieressä seisoi äkkiarvaamatta pitkä mies, joka puhalteli tulta suustaan. Vävy poika pinkaisi pakosalle, mutta kovistui ja otti seipään ja tuli takaisin. Huitaisi ukkoa

seipäällä päähän, mutta saikin kovan vastuksen. Siinä oli tervaskanto, jonka ontto sisus hehkui siihen tapaan kuin tervaskantojen tavataan joskus hehkuvan.

Vuonna 1960 Kalle Nousiainen 72-vuotiaana katselee, kuinka kaivinkoneet muuttavat maisemaa, ja uutta metsäautotietä syntyy Nousiaisen-Palomäen perille noin 6 km:n päähän valtatiestä. Hän ymmärtää tien taloudellisen merkityksen ja tarpeellisuuden hyvin. Sillä on myös turvallisuutta lisäävä merkitys, kun mieleen muistuu läheisen Harjunpään palo, jota palokunta ei päässyt sammuttamaan ajoissa. Tulen kanssa on oltu täällä varovaisia, vaikka savupiippu oli yhdessä talossa tehty vesikatosta ylöspäin laudasta. Miesväki sanoi, että jos se syttyisi palamaan, niin kaappaa kainaloonsa ja kastaa lähteeseen. Tässä kohdin Kalle lieenee tarkoittanut savusaunan räppänän piippua, joka ei ollut suoraan yhteydessä tulipesän hormiin. Taloissa on vielä 1960 savusaunat, joissa löylyt ovat makoisat.

Ojituksen laajentumisen myötä suuret ympärillä olevat suot ovat hävinneet. Kalle muistaa aikoja, kun halla on ollut niin paha, että perunamaastakin saatiin vain kolme keittoa perunaa.

Kalle vitsailee vielä, että kohta rupee niitä kola-reita tulemaan, kun ajavat täällä autoillaan lujaa!

Veräjät pois Kämmäkäntieltä. (Ilmoitus Tyrvään Sanomissa.)

Pentti Siltanen

Kämmäkän kulkuyhteydet

Antti Impola muistelee isänsä kertoneen, että 1890-luvulla, kun heidän sukunsa muutti Kämmäkän Ojanperän torppaan, ei sille alueelle ollut vielä mitään tietä. Hekin kulkivat jostain Ylistenjärven Illoon puolelta Kämmäkkään.

Talviteitä oli ja niiden linjaus meni metsäsarkoja pitkin Kiikkaan, mutta kesällä niitä pidettiin polkuina, joita kuljettiin kirkollekin vain jalan.

Vasta vuosisadan vaihteessa alettiin miettiä kulkuteitä, jotta voitaisiin kesälläkin ajaa hevosilla tavaraa. Näin syntyi Kämmäkän tien osakaskunta ja Illoon päin Tervämäen tien osuuskunta. Tienpito jaettiin kunkin talon osalle talon koon ja tarpeen mukaan. Tietä pidettiin kunnossa mies- ja hevosvoimin. Tältä ajalta on jäänyt talteen vihko tilikirjoista.

Tilikirja alkaa vuodesta 1923 ja päättyy vuoteen 1927. Siitä löytyy merkinnät osakkaista ja maksuis-
ta, joita tienpitoon tarvittiin. Niin sanottu tiekatsel-
mus pidettiin 1926. Silloin veräjien piti olla pois
tieltä, ja tien piti olla autoliikenteelle kelvollinen.
Tyrvään sanomat ilmoitti veräjien poistosta.

Näin mentiin seuraavat neljännes vuosisataa, ja vasta 1950-luvun lopulla tehtiin tielle perusparan-
nus, jonka urakoi Aulis Virtasen Maarakennusliike
Kiikasta. Tie hyväksyttiin sitten kunnan ylläpitä-
mäksi tieksi 1958. Samana vuonna saatiin linja-au-
toliikenne "Kämmäkän auto" kulkemaan pari
vuorokautta edestakaisin Illostä Kämmäkän kautta Vam-
malaan ja Kiikkaan. Tämä linja oli hyvin suosittu,
koska lauantaisin autoja tarvittiin kaksittain. Linja-
autoliikenne meni kannattamattomaksi, kun oppi-
laiden kuljetukset jakaantuivat kunkin kunnan
omiin kouluihin. Nykyisin koululaiset kuljetetaan
takseilla eri kouluihin, ja ostoksille autottomat pää-
sevät asiointiliikenteen tuella keskuksiin.

Kämmälin
julkallisten tili kirja
vuodesta 1923 ja 1924
ja 1925 ja 1926 1927

Tuolaja vuoden 1923 aikana
lasten 1923 vuoden kantolustelun
mukaan

1	Kankkari O	588.55
2	Kankkari O	26.20
3	Lehtinen K	228.45
4	Korpela y.	288.75
5	Kuusinen H	56.10
7	Aittamäki-Sieni M	23.30
9	Lehtinen Am	14.25
10	Yhnen F	570.-
13	Haapanen F	55.40
14	Yhnenä K	570.-
15	Kuusela Penttinen y	152.-
16	Peura H	600.-
17	Kuusisto K	195.40
18	Jalonen B	76.85
19	Kuusimäki W	294.35
22	Mäkinen B	72.70
23	Kaskela ym	63.75
24	Lahdehovi Kaskela y	195.75
		<u>Yhteensä 3769.40</u>

Tuolaja

		Suuri 5769.40
129	Kankkari Hella y	570.-
30	Kantala Kerttu y	717.25
31	Yhnenä-Matilda	133.35
33	Yhnenä Hella	1040.40
34	Kuusinen K	72.30
36	Kuusinen y.F.	131.75
37	Kuusinen K	1800.-
38	Kantonen A	53.35
40	Ympäla K	1321.40
41	Kuusinen K	53.75
43	Kuusinen F	767.50
44	Kuusinen K	470.-
47	Kuusimäki Kantonen P	427.50
48	Kuusinen O	570.-
49	Kuusinen K	570.-
50	Kuusinen F	42.75
		<u>yhteensä Lmk 13025.50</u>

Meningi

		Suuri 9992.-
19	A. Kuusisto	525.-
20	Tyrnän Lantoni	20.-
21	K. Kuusimäki	170.-
22	K. Kuusimäki	470.-
23	O. Kantonen	620.-
24	K. Kerttu y	682.-
25	M. Kerttu y	170.-
26	K. Kerttu y y F. Kuusimäki	250.-
27	Penttinen Kuusimäki y y F. Kuusimäki	35.-
		<u>Rahaa Kuusimäki 425.75</u>
		<u>yhteensä Lmk 13025.50</u>

Meningi vuoden 1923 aikana
maksuttu

1	Lasku M. L. Kerkola H. H.	2.55.-
2	Tyrnän Lantoni	180.-
3	Tyrnän Lantoni	26.-
4	Tyrnän Lantoni	20.-
5	Tyrnän Lantoni	26.-
6	Frans Kuusimäki	2000.-
7	L. Kerkola y y F. Kuusimäki	200.-
8	L. Kerkola y y F. Kuusimäki	900.-
9	K. Kerkola y y F. Kuusimäki	470.-
10	F. Kuusimäki y y F. Kuusimäki	545.-
11	A. Kuusisto	570.-
12	F. Kuusimäki	370.-
13	K. K. Kuusimäki	570.-
14	K. K. Kuusimäki	560.-
15	K. K. Kuusimäki	800.-
16	K. K. Kuusimäki	1157.-
17	F. Kuusimäki	690.-
18	O. Kuusimäki	110.-
		<u>Suuri 3892.-</u>

Tuolaja

		Suuri 19998.50
		<u>Yhteensä Lmk 21287.20</u>

Ja tähän loppuu tie — Palomäen savusaunan nurkalle. Odotetaan, että joskus vielä jatketaan Kämppäkään asti. Silloin tälle tielle vasta liikettä tulee, kun Kämppään kylästäkin päästään kirkolle suoraan eikä tarvitse kiertää Tyreään ja Vammalan kautta.

Autotie halki metsien Nyky aika tuo vauhdin ja koneiden jyryn Kiikan Teukkulun perille

Aika on muuttunut päivistä, jolloin Piaskan Kustaa kyhäsi ensimmäisen pirtin tämän metsän keskelle. Tähän ei ollut edes kinttopolkua silloin. Runsoat sata vuotta sitten. Tänä päivänä kymmenien tonniin painoinen konejättäjäinen runnoo maaperään tien. Voimakkaat räjähdykset silpovat kalliot ja kivet, joita ihminen on tähän saakka väistänyt. Piaskan Kustaa ei arvannut, että hänen jäljilleen vielä tehtäisiin metsä-autotie.

Kiikan Teukkulun perille, Ulvin ja Mielaanniemen perukoille puretaan tietä. Tehdään lähes 4 kilometrin mittainen metsäautotie, joka maksaa noin 2,5 milj. mk. Tien rakennuttajat laskevat aivan oikein, että kohoavat korvauslunnat pian tuovat kustannukset takaisin. Tien taloudellinen merkitys on suuri. Mutta sitä samalla muutuu parin tilan asema vallan ihmellisesti. Metsän keskellä ovat Noutajien ja Palomäen talot, jotka nyt pääsevät kerrassaan valti-
tuen varseen.

Säännöt kenra- kautta Senaati Kauvatsan Maamie-

Kauvatsan Maamiesseura perustettiin keuhällä 1900. Vuosikymmenien mittaan on seuran toiminta koitunut monin tavoin pitäjän hyödyksi. Kauvatsalaiset ovat olleet jo kunden vuosikymmenen ajan vireästi mukana seuran toiminnassa. Sunnuntaina Kauvatsan Maamiesseura viettää 60-vuotisjuhlaa.

Jo viime vuosisadan puolella heräsi Kauvatsalla ajatus elintason ja satotulosten kohottamisen tarpeellisuudesta. Pitäjän valistuneimpien maatalouden harjoittajien keskuudessa ryhdyttiin puuhaamaan omaa seuraa. Yhdistys perustettiin toukokuun 21. pna 1900. Asiakirjat eivät kerro, ketkä olivat seuraa perustamassa, mutta hetimiten pidetyssä alustavassa kokouksessa olivat mukana Juho Korpela, Leonard Siura, Alfred Sallu, Juho Kauppi ja Vilho Oksanen. Nämä miehet todennäköisesti perustivat seuran.

Säännöt esitettiin ensin Satakunnan Maanviljelyseuralle, joka ei kuitenkaan hyväksynyt niitä. Sitten säännöt esitettiin Keenaalikuvernöörille, joka antoi ne edelleen Senaatin talouskomitealle vahvistettavaksi. Seuran ensimmäisenä puheenjohtajana oli pastori N. Palonen ja sihteerinä opettaja Vilho Oksanen sekä johtokunnan muina jäseninä J. Korpela, L. Siura, J. Kauppi, J. Reikko ja O. Marttila. Yhdistys jaettiin lukulahkojen mukaan ja jokaiseen alueeseen tuli piirimies.

Vilkasta toimintaa

Heti alkuun tuli esille paljon asioita. Apulantojen ja väkirehujen osasta ryhdyttiin järjestämään. Tavaraa tilattiin yhteisesti, mutta koska ei ollut kunnollisia suojia, apulannat oli jätettävä talvasalle. Jokainen sai hakea osansa, mutta joskus kävi niin että viljoiksi tulleet eivät saaneet mitään. Pitkäkynäinen oli vienyt osansa. Yhdistys varasi 15 markan polkettien varkaan ilmiantajalle.

Jotakin aikojä myöhemmin otettiin yhteyttä naapurikuntaan ja

sen nappela ja kyyri, riittäkö isäni sanot, että riittää.

Ennen muinoin nähtiin ihmeellisiä näkyjä. Noutajainkin muistoa, vaikka ei nähtä usko, kun ei ole itse nähty. Tästäkin pekarin akkunasta kerran äiti kerkisteli Keiski-Eskolan peltoille naapurin enäänsä kanssa, kun peppi oli tässä äitiä katsomassa. Pellon yli edoverti pitkä valkoinen mies mustat saappaat olkapäällä. Naiset alkoi-
vat juuri kiskoa pappiakin katso-
maan, että hoiduu keuhkella sarkaa
hämähäkkiä.

Palomäen oari oli kerran talon-
sa pimeästä polkua siikin kotiin

jometrin mittainen metsäautotie, joka maksaa noin 26 milj. mk. Tien rakennuttajat laskevat aivan oikein, että kohoavat kantohinnat pian tuovat kustannukset takaisin. Tien taloudellinen merkitys on suuri. Mutta siinä samalla muutui parin tilan asema vallan ihmeellisesti. Metsän keskellä ovat Nourimäen ja Palomäen talot, jotka nyt pääsevät kerrassaan valtatieen varteen.

Nousiainen ja Palomäki ovat tien rakennusajan motissa. Sinne 6 kilometrin päähän valtatiestä ei pääse kuin jalan, sillä kallioiden runjattajat ja karun maankamaron raivaajat eivät vielä ole saaneet työtään valmiiksi. On hypeltävä palkoin kivenlohkareita toiselle.

Tätä ennenkin oli tosin tie. Sitä ajettiin jopa autoilla, mutta hyvä se tie ei ollut.

Talvella pääsi reellä

72-vuotias Kalle Nousiainen

tulosta. Kennedyn ja hänen lähimpien miestens tehtävä ei suinkaan tule olemaan helppo. He eivät kuitenkaan voi syyttää edeltäjiään, jos he katsovat, että Yhdysvaltain kansainvälinen asema on viime vuosina suhteellisesti heikentynyt. Tiimin kehityksen alkua peräisin demokraattien edelliseltä valtakaudelta. Kennedy ja hänen kannattajansa ovat valtiastelun aikana vakuuttaneet pyrkivänsä kaikin keinoin kohottamaan Yhdysvaltain asemaa ja arvovaltaa vapaan maailman johtavana kansakuntana. Ei voida muuta kuin toivoa heidän menestyvän siinä.

Hufvudstadsbladet kiinnittänyt erityistä huomiota vaaleihin sisältyvään nuoren polven esiinpääsyyn ja otsikoi artikkelinsa Suo anno, mikä latinalainen termi merkitsee kansallista tuloa siinä vuonna, jolloin virkaan pyrkijä täyttää alimman säädetyn ikärajan. Roomassa aikanaan 42 vuotta.

Tehtävänsä Kennedy turvautuu ilmeisesti suuresta määrin oman ikäpolvensa miehin. Tämä uusi ryhmä on tavallaan ajan merkki. Ovathan vanhat miehet, jopa vanhukset hoitaneet asioita toisen maailmansodan jälkeisenä aikana johtavissa maissa. Sopii toivoa, että toimintatarmot, ennakkoluulojen asentoituminen ja viisas harkinta korvaavat sen, mitä Valkoisen talon haltijoilta puuttuu ikävuosissa ja elämänkokemuksessa. Heidän ratkaisuillaan saattaa olla yleismaailmallinen merkitys ja koko maailma seuraa niitä tarkkaavasti.

Demokraattisella haillituksella on se etu Eisenhoweriin verrattuna, että se voi tukeutua kongressin enemmistöön. Mutta koko ajan sen on muistettava, "a republikaanien ehdokas" on vaaleissa melkein saman ikäinen kuin Kennedy. Melkein kaikilla maassa oli äänten jakautuminen niin tasusta, että Kennedyn ja hänen puolueensa on otettava huomioon säilyttämisen mahdollisuudet neljän kuukauden kuluksi säilyttää ase-

Kalle Nousiainen on elämänsä arrella raivannut peltoa, on raivannut tietä. Nyt hän on keinyt katsomassa, kuinka koneet jylläävät tietymaalla.

nen muistaa nuoruusvuosiltaan, että näille perukoille ei rattailu päässyt lainkaan. Isä poltti ter-vaakin joka kuvi, ja aikuisikoina oli jopa odotettava talvikokeja, jotta pääsi reellä kuljettamaan valmiin tavarat kylämaihin. Nousiainen isä raivasi tien rattain ajettavaksi, ja Kalle Nousiainen vasti teki tiestä tien. Kullakin ajalla ovat vaatimuksensa. Kun tie tehdään lapiolla ja kangella, ei voitu vastata samanaista jälkeä kuin näillä nykyajan koneilla. Kuluneuvotkin olivat toiset.

Nousiainen tytär, emäntä Liija Kuusisto kuvailee koulumatkiaan. Jalan hän talvella joka päivä kuuden kilometrin päähän Käm- mäkään. Tienä oli kinttupolku. Nyt Heikki-poika kyy samaa koulua. Enimmäiset kaksi kilomet- riä on samaa polkua, jota ei polkupyörällä voi ajaa. Pyörä on ja- tettuvs Kuusiston, isän kotipaikan. Kämäkään suuntaan eivät yhteydet juurikaan ole kohen- tuneet.

Miten tänne on tultu?

Niin, miten tänne on tultu?

Nousiainen kertoo Piazkan Kusta- taentalosta. Sitten tuli isän tie Tu- run puolesta Nousiainen pitäjältä ja hän se otti sukunimikseenkin Nousiainen. Hän kuoli nalkkenuori- na. Kalle Nousiainen isä jatkoi tääl- lä työtä ja toimintaa. Asuutena oli pieni huone, 3x3 metriä oli la- tin-ala. Parheessu oli jo kuusi la- ta, kun isä sai valmiiksi tämän nykyisen ristin, jossa on vanhaan tapaan pirtti, pakari, porstua ja porstuanpohjakamari. Tämä talo valmistui samana vuonna kuin Kal- le-poika syntyi, 72 vuotta sitten. Muuritiin ovat vielä samat.

Kalle Nousiainen isä oli toimen mies. Peltoa oli hänen isännäksi tullessaan puolisen hehtaaria. Nyt — kun hänenkin polkansa jo on vanhaa — peltoa on kym- menkertainen. Nousiainen ovat olleet joka polvessa todellisia raivaajia. Ei ole polvi pojasta huo- nontunut.

Nousiainen ei ole ainoa asumus täällä. Pellon takana on Palomäki, jonka rakensi Hallan Ville jo run- saat 100 vuotta sitten. Kalle Noun- siainen selvyttää syytä, miksi hän- nen isänsä ja Piazkan Kustaa ja Hallan Ville tänne aikanaan tulivat.

Silloin ei ollut kylänmaissa töitä. Täältä saivat taloilta torpanpa- kkoja. Pitivät kottuja, myivät juus- ta. Myöhemmin aikoina poltet- tiin tervaa. Isä tervaa täällä ru- pesikin polttamaan joskus 75-80 vuotta sitten. Kävi Kalle-poikan- sakin kanssa tervakaupalla Koke- mällä asti. Alkuaikoina jouduttiin tervatyntyneitä vetämään kesäisin rekipellillä tien varteen ja siellä vasta nostettiin kärryille ja läh- dettiin kiertämään talosta taloon.

Nyt täällä ei tämän tien päässä asuta kuin kahta paikkaa, mutta enemminkin on ollut. Nousiainen laukee, että ainakin neljä asumusta on lähiympäristöstä hänen aika- naan tyhjentynyt ja hävinnyt.

Larmin Josu

Asui täällä Larmin Josukin. Teki tervaa, pikaa, pikihikää, tar- pättä. Ja savi- ja tervanappeja. Josu asui metsässä vallan erako- na. Kerrotaan, että hän olisi kerr- raan ollut jollekin isännälle velkaa 2 markkaa — siihen aikaan, kun miehen päiväpalkka oli 50 penniä. Josu vei isännälle kapen pussilli-

sen nappeja ja kyyti, rittiaas. Isäntä sanoi, että rittiaas.

Ennen muinoin nähtin ihmeelli- siä näkyjä. Nousiainenkin muis- ta, vaikka ei niinhän usko, kun ei ole itse nähnyt. Tästäkin pakerin akkunasta kerran äiti kurkisteli Keeki-Eskolan pelloille naapurin emännän kanassa, kun pappi oli isän äitiä katsomassa. Pellon yli käveli pitkä valkoinen mies mustat saappaat olkapäällä. Naiset aikoi- vat juuri käskes pappia kato- maan kun hämmä keskellä sarkaa häntä siinä.

Palomäen rary oli kerran tulosa- sa pimeää polkua pitkin kotiin päin. Tien vieressä seisoi akka- arvaamatta pitkä mies, joka pu- halitelti tulta suustaan. Vätypoika pinkaisi pakonille, mutta koetui ja otti seipään ja tuli takaisin. Huutaisi ukkoa seipällä päähän, mutta saikin kovan vastuksen. Siinä oli tervaskanto, jonka ontto si- nusta hehkui siihen tapaan kuin onttojen tervaskantojen tapana jos- kus on.

Alkaa kolareita tulla!

Nousiainen muistaa, että vielä melko hiljattain täällä oli talo, jonka savupiippu oli vesikatolta ylös päin tehty laudasta. Miesväki sanoi, ettei ole tulenvaarakann- Jos syytyä korsteini palamaan, niin kaappaa kainaloonsa sen ja kastaa lähteeseen! Savusaunan täällä ova- yhä käytössä, eikä niistä hevin aio- takaan luopua, vaikka palovakan- tuusmaksut ovat korkeat. Löytyi ovat parhaat.

Seutua ympäröivät suuret suot, joita näiden rukopolvien aikana on lujasti kuivattanut. Nousiainen isän aikanaan oli niin pahoja halloja, että koko perunamaasta sai satoa vain kolme keittoa. Nyt ei enää hallakaan järin peloittele.

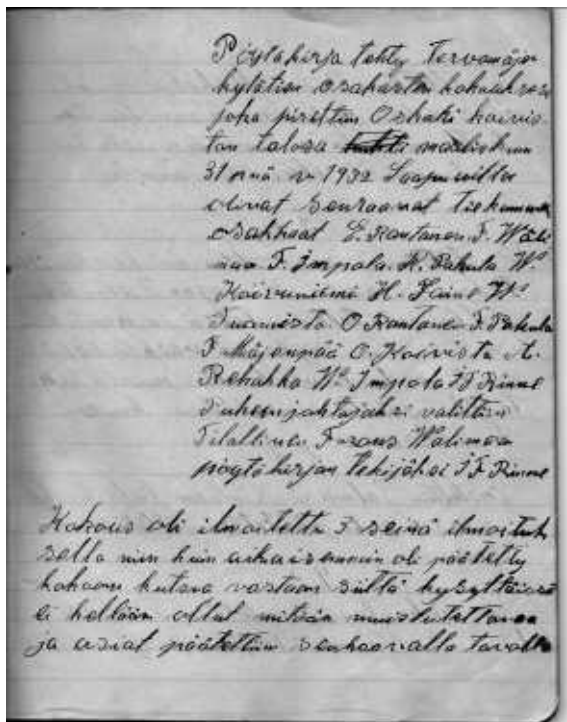
Tietämyys on ollut aina haittana. Pahiten se tunnettiin runas puolen vuosikymmentä sitten, jolloin Har- junpään tilan holme suurta raken- nusta paloi. Talon yli 80-vuotias vanhaemintä jäi piirakennukseen, kun välitakko sortui päälle. Palo- kunta ei saanut raskuajan peril- le, kun tietä ei kerran ollut. Eikä auttanut paljonkaan, vaikka äm- päreillä yritti kaivostua vettä nostaa.

Nykyaika tuo kaiken hyvän muka- na huolensaakin. Nousiainen on huumorimies ja hän suureltaikun veitikka silmäkulmassaan jo:

— Rupee niitä kolareita tuleen, kun alkavat täällä autoillaan ajaa luja! — RTS.

Nämä metsän hiljaisuudessa olleet pellot ja rakennukset tulevat nyt hyvän autotien vieraan.

Tervamäen kylätien kokous Koivistossa.

Maitoauto Thames, lavalla vas. Pekka Myllyniemi, Pentti Impola, Voitto ja Seppo Mäkelä. (Antti Impolan albumi.)

Kämmäkän ensimmäinen moottoripyöräilijä, Eero Järvensivu. (Kuva: Annikki Aallon albumi.)

Massanaajossa Kalle Vormisto ja Matti Rehakka. (Antti Impolan albumi.)

Unto Rintala ja Antti Ryömä muistelivat

Kuinka Kämmäkän kylä sähköt ja puhelimen sai

Vuoteen 1945 kämmäkkäläisten elämässä ja työssä olivat välttämättöminä valonlähteinä öljy- tai karbidilamput. Käyttövoimana senaikaisille puima-, sirkeli- yms. koneille olivat höyrykone (onkapannu) tai maamoottori (Porilainen).

Jatkosodan aikana alettiin puhua sähkön saamisesta kylälle, ja Porin Voima Oy lähtikin yritykseen mukaan. Ajat olivat ankarat, ja puutetta oli sekä rakennustarvikkeista että sähkölaitteista. Tarvittiin

monenlaista yritteliäisyyttä, muun muassa Helsingissä jouduttiin käymään useamman kerran. Niinpä myös Väinö Mäkelä ja Heikki Ryömä lähtivät matkaan tapaamaan Helsingin herroja, ja heillä oli sukulaisiakin pääkaupungissa, joten yösijan saaminen oli taattu. Tällä matkallaan he tapasivat sukulaiskansanedustajan, Mauri Ryömän, joka neuvoi heitä, mihin ministeriöön tai kenen virkamiehen puheille oli päästävä, jotta saataisiin ostoluvat kuparijohdoille. Asian edistämiseksi tarvittiin pientä voiteluakin, jota sitten hoidettiin mm. voilla ja kananmunilla. Yritys onnistui vaikeasta alusta ja -ajasta huolimatta, ja sähkölinjojen rakentaminen voitiin aloittaa.

Unto Rintalan ja Antti Ryömän muistaman mukaan muuntajan rakentamisen urakoivat paikalliset rakentajat Frans Karimäki ja Aarne Salminen. Työn valvojana oli Jokinen-niminen mies Porin Voima Oy:stä. Muuntajan peruskivet tuotiin talkoilla Oskari Salmisen maalta. Jokainen muuntopiirin osakas toimitti tarvittavat pylväät, ja esimerkiksi Rintalan mailla tarvittiin 9 pylvästä, ja lisäksi ostettiin Suutarin metsästä 50 pylvästä, kun riittävän kokoisia puita ei heti löytynyt muualta. Kukin maanomistaja pystytti pylväänsä omaan linjaansa ja sai kaikista toimittamistaan pylväistä korvauksen muuntopii- riltä. Sähkön siirtoon tarvittavat korkeajännitepylväät pystytettiin talkoilla, ja Porin Voima Oy teki johtotyöt rautajohdoilla. Kaikki muuntajalta lähtevät matalajännitelinjan johdot tehtiin kuparijohdoilla ja jatkettiin rautajohdoilla. Kun viimeinen pylväs oli paikoillaan, muistitiedon mukaan Kalle Rintala kiipesi pylvään päähän ja kiinnitti siihen vappuhuis- kan juuri olevan Vapunpäivän kunniaksi ja samalla juhlisti kylän suurta tapahtumaa.

Kaikki muuntajalta lähtevät matalajännitelinjat aloitettiin kuparijohdoilla ja jatkettiin sitten rautajohdoilla, kun kupari loppui. Taloihin sisälle tulevat sähkötyöt teki tamperelainen yritys, jolle laskut- kin käytiin maksamassa ihan paikan päällä. Sähkö- laskun perusteena olivat lamput ja pistorasiat. Säh- kömittareita ei aluksi ollut, ja pistorasia maksoi saman verran kuin valoyksikkökin. Nyt vanhoja sähkölaitteita purkaessa onkin ihmetelty sellaista lampun kantaa, jossa oli sekä valoihin liittyvä kyt-

kentä että kaksi pistotulpan paikkaa samassa (tätä kutsuttiin nimellä ”kukkopilli”). Tarkoitus oli kait sitten vähentää sillä tätä kummallista maksujuttua. Virallisten (maksullisten) pistorasioiden määrää py- rittiin siis tällä keinoin pitämään pienenä, kun lampun kannasta saatiin pistorasiat, ja vielä lamp- pukiin siihen sopi.

Vähitellen kuparijohtojen osuutta pystyttiin li- säämään, ja samoin lisääntyivät kotien valopisteet ja pistorasioiden määrä.

Vuonna 1961 kun Porin Voima Oy oli jo myynyt koko Kämmäkän muuntopiirin Sallilan sähkölai- tokselle, se sähköisti vielä sähköttä olevat taloudet, lähinnä Kämmäkästä Vammalan suuntaan olevat. Vasta näin myöhään koko Kämmäkkä tuli sähkövoi- man piiriin.

Alkuun sähköt ”prenkkasivat”. Kun joku kytki illalla silitysraudan tai kahvipannun päälle, niin valot himmenivät tuikuiksi linjan perillä. Linjoja vahvistettiin vähitellen, kun kaikenlaista kytkentää (pumppuja, moottoreita yms.) tuli talouksiin. Toinen hankaluus oli ukkosilman vaikutus. Silloin ei uskallettu olla sähkölaitteiden lähellä, koska lin- jojen maadoitus oli vielä vajavaista.

Puhelin

Puhelimia tuli kylään vähitellen jo ennen toista maailmansotaa, ja kämmäkkäläiset yhdistettiin Huittisten puhelinyhdistyksen osakkaiksi. Puhelut hoidettiin Rekikosken keskuksen kautta. Unto Rin- tala muistaa nähneensä ensimmäisen Eriksson- merkkisen puhelimen kauppias Rinnen eteisessä, jossa hän ei kuitenkaan koskaan kuullut sen soivan tai nähnyt, että siihen olisi puhuttu. Se olikin arvo- kasta, ja siinä ei jaariteltu, soitettiin vain kun oli tu- lenpalava asia tai kiire.

Unton ja Antin muistamia puhelinnumeroita olivat: Impola 31, Mäkelä 30, Rinne ja Pihlava 29 (Rinnelle yksi soitto Pihlavaan kaksi soittoa), Heik- kilä 12 ja Ryömä 15. Puhelimen ansiosta asioiden hoito tuli nopeammaksi, ja apua voitiin kutsua pai- kalle, eikä enää oltu ”oman onnen varassa”.

Tästä on matkattu ajassa eteenpäin puoli vuosi- sataa, ja nyt kämmäkkäläisetkin ovat taitavia kän- nyköiden, tablettien ja tietoverkkojen käyttäjiä.

Tuotantoa

Kuvia maanviljelystä:

Rinneläiset heinänteossa. (Heimo Rinnen albumi.)

Toivo Peuraniemi jauhaa käsikivillä. (Antti Peuraniemen albumi.)

Mäenpään perhe heinätoissa. (Kuva: Pauli Mäenpää.)

Oltiin puhtaita ennenkin

Maitoa oli jo alettu viedä Kämmäkästä Illon meijeriin, ja maitoastioiden puhtaus oli tärkeätä. Maitoa meijeriin lähettävät torpat pitivät suorastaan pyhänä asiana sitä, että maito, jota he tuottivat, oli laadultaan ensiluokkaista.

Myös Impolan Villen ja Fannin tilalta lähetettiin maitoa Illon meijeriin. Fanni piti hyvin puhdasta huushollia, ja niin maitokannukin pestiin aina tarkoin. Kerran sattui kuitenkin niin, että Fanni oli pessyt kannun ja kannun pesuliinan, jonka hän oli laittanut aidanseipäaseen kuivumaan. Kannun pesytään hän laittoi kannun samaan seipäaseen alassuun valumaan ja kuivumaan. Pakkasta oli jo syksyllä. Kannu otettiin taas käyttöön illalla iltalypsyyn aikaan. Kuinka ollakaan, pesuliina olikin jäänyt kannun sisällä pohjaan. Siihen aikaan ei ollut mitään kunnan valoja navetoissa. Lehmiä lypsettiin illalla vain myrskylyhdyn valossa. Aamulla meijerillä maidon seasta valahti vastaanottoaltaaseen kannunpesurätti, joka oli sulanut ja irronnut lämpimän maidon sekaan. Tietenkin tämä naapureita huvitti ja asianomaista harmitti, vaikka asia ymmärrettiin hyvin.

Maidon nopea jäähdytyskin oli tärkeä

Meijeritoiminta asetti korkeat vaatimukset maidon lähettämisestä yhteiseen käsittelyyn. Emännät kilpailivat tiukasti maidon pysymisestä ensiluokkaaisena. Meijerit olivat kehittäneet siihen palkintosysteemin, josta palkintona oli I-, II- tai III-luokan kahvilusikoita ja tietysti seinään laitettava todistus. Jokainen piti todistuksia arvossa ja hyvin esillä tuvan seinällä.

Maidon nopea jäähdytys lypsyyn jälkeen oli kesäisin hankalaa, ja sen hoitaminen ilman nykyisiä koneellisia laitteita oli hyvin haasteellista. Kaivojen vettä ei voinut siihen tarkoitukseen runsaammin käyttää, koska se olisi jossain vaiheessa loppunut. Ylistenjärvi tarjosi hyvän mahdollisuuden, koska sen paksua jäätä voitiin ottaa talvella varastoon. Melkein kaikilla Kämmäkän tiloilla oli varjoisaan paikkaan tehty jäävaraston paikka, jossa oli runsaasti sahanpuruja peitteeksi.

*Reino Rinnen maitoauto ja Kaarina Rinne sylissä pikkuveli.
(Rinnan perhealbumi.)*

Kun Ylistenjärvellä teräsjään paksuus oli lähes puolimetristä, niin järvelle sahattiin vanhalla lankusahalla aukko, josta noin metrin kanttiinsa olevia jäälohkareita irrotettiin. Nämä nostettiin sitten hevosien vetämällä kelkalla jäälle, ja jääkuutio kaadettiin kyljelleen. Yleensä jäänottopaikka tehtiin Peuranien kohdalla hieman lahden ulkopuolelle. Maantie kulki siinä lähellä Ylistenjärveä ja siitä oli hyvä ajaa hevosella järvelle. Kun useita taloja haki sieltä jäitä, vapaan veden aukko suureni melkoiseksi. Talot tilasivat jääpalansa sahureilta, jotka ajoivat hevosella ne ylös riviin ja myivät niitä tarvitsijoille. Pikkupoikia kiusattiin sillä, että heitä pyydeltiin alasahureiksi.

Jääklimpeistä kuorman teko lamuskarekeen oli tehtävä harkiten. Yleensä kaksi miestä rautakangelalla taitavasti pelaten sai ne kuormattua. Erityisesti muistuu mieleen Latoniitun renki, Niilo Toivonen, joka teki kuorman aivan yksinään. Tarkkaan emme uskaltaneet mennä katsomaan, miten hän toimi. Häntä me sanottiinkin ”Latoniitun hummeriksi”, koska hän pärjäsikin yksin siinä hommassa. Vapaan aukon tulo keskelle aavaa jääkantta tarjosi vaaroja.

Irtisahattujen kelluvien jääpalojen päällä juoksentelu oli vedonlyönnin kohteena, ja isäni Lauri oli ainoa, joka housujaan kastelematta juoksi lukuisten irrallisten kelluvien palojen päältä reunalta toiselle vapaan veden päällä. Itsekin muistelen havitelleeni temppua. Kovin temppu minulta taisi olla, kun innokkaasti auttelin seipäällä jääpalojen työntelyssä ylösnostopaikkaan ja huomaamattani menin yhden yön paksuiselle jäälle. Ylimäen vuokraviljelijänä silloin toiminut Salmelan Martti huuteli: ”Elähän sie poika sinne, putuvat vielä.” No en pudonnut, eivät pilkkijätkään. Se paikka oli suosiossa, koska avanto oli helppo tehdä uudelle ohuemmalle jäälle.

Kämmäkän sahan henkilöstöä. Työmiehiä vas. Kalle Kuusisto, edessä työtakissa Anni Karimäki, Tauno Ojansuu, Aarne Salminen, takana Matti Rehakka, Martti Haavisto, edessä Pajusaaren lapset ja heidän äitinsä Lempi, vieressä toinen omistaja Viljo Kiviniemi sekä Martti Pajusaari.

Unto Rintalan muisteluina

Kämmäkän Sahan toimintaa

Sahan syntyhistoriaa

Kesällä 1949 Martti Pajusaari tarjosi Väinö Koivuniemelle ja allekirjoittaneelle sahan perustusten kaivamista. Saha perustettiin Martin vaimon, Lempin perintönä Kalle Jalmari Koivuniemeltä saamalle Saha-nimiselle määräalalle, joka erotettiin Perälän tilasta erillisenä palstana. Palstalle oli suunniteltu pystytettäväksi ns. raamisaha, jonka käyttövoimaksi tuli höyrykone. Jalmari Jalonen ryhtyi höyrykoneen hoitajaksi.

Aikaisemmin kaadetut puut katkottiin ja sahattiin sirkkelillä Olavi Heleniuksen toimesta, ja näin saatu puutavara käytettiin myöhemmin sahan rakennusaineina.

Kirjoittaja meni sotaväkeen lokakuussa 1949. Sen vuoden ajalta ei ole muistelmia.

Rakentamisvaiheen aikana mukaan tuli toiseksi

omistajaksi Viljo Kiviniemi.

Kesällä 1950 kaikki sahattu ns. U.S.-tavara ajettiin Kytälän sahalle, jossa sen vastaanotti opiskelijatyttö Linnea Virtanen. Kuljetukset tapahtuivat sahan omalla Volvo-merkkisellä kuorma-autolla.

Talvella 1950–1951 oli vaikeuksia saada raaka-putta Teljän tehtaalle Poriin tehtyyn kauppaan liittyen, koska siihen tarvittiin melko kookkaita mänytukkeja. Valmiin tavarahan tuli olla kooltaan: pituus 7,5 m, leveys 7,75 tuumaa ja vahvuus 5,5 tuumaa. Vajaata ei saanut tuotteessa esiintyä kuin toisella puolen juuri nimeksi. Toimitukseen liittyi myös 20-jalkaisia kuusilankkuja 8 x 2,5 tuumaa ja 9,5-jalkaisia 2 x 7 tuumaa.

Tehtaalta kävi neljän miehen ryhmä heti ensimmäisen vaunukuorman saavuttua perille. Ryhmässä oli kaksi tehtaan edustajaa, yksi Neuvostoliitosta sekä autonkuljettaja.

Eräällä tukkimyyjällä oli näitä 9,5:n jalan tukkeja, koska tukkipuiden latvaosista tehtiin normaalkokoista tukkia keskipituutena 15,5 jalkaa. Taloon

Kämmäkän raamisaha. (Kuva: Unto Rintala.)

Kämmäkkäläisiä uittoporukassa Valkeakoskella. (Kuva: Esko Koivuniemi.)

Kämmäkän saha 1950-luvulla. (Pentti Siltasen albumi.)

Voitto Mäkelä pitää kioskia sahan huutokaupassa, asiakkaina Kalle Pihlava ja Kalle Rintala. (Pentti Siltasen albumi 1955.)

tullessaan myyjä sanoi, että keskipituuden pitäisi riittää, koska ne ovat 15,5-jalkaisia, paitsi 2 kpl 16-jalkaisia. Jouduimme sitten mittaamaan joka tukin pituuden ja totesimme, että tasausvaraa oli jäänyt runsaasti. Ne olivat lähes kaikki 16-jalkaisia. En ollut mukana monellakaan tukin mittauksella, mutta tämä jäi mieleen, koska mukana oli Martti Pajusaari.

Niinkin tapahtui, että yksi vaunukuorma jäi Peipohjan asemalle, koska Vammalassa piti olla varattuna normaali 17 tonnin vaunu, mutta se osoittautui vain 12-tonniseksi ”Pikku-Heikiksi”. Onneksi ei ollut näitä suuria parruja juuri sillä hetkellä lastauksessa, koska ne eivät olisi mahtuneet vaunuun. Tämä selvitettiin maksamalla lisärahtia.

Myöhemmin tapahtui toinen harmillinen juttu Punkalaitumella Sirenin ollessa toisena omistajana. Me olimme Järvisen Onnin kanssa mittamiehinä. Kauppakirjaan ei ollut merkitty tasausvaran pituutta ollenkaan (normaalisti 4 tuumaa). Jouduimme mittaamaan joka tukin erikseen uudelleen – yhteensä noin 1000 tukkia (tukit olivat kolmivarvisina teloina). Otimme kaikki sellaiset täysinä, joissa oli vähänkin tasausvaraa.

Puolipuhdas sahatavara vietiin pääasiassa Messukylään Sahatavara Oy:lle, jonka omistivat Heikki Mäenpää (Iso-Heikki) ja Onni Viikari. Sinistyneet U.S.-laudat ja -lankut, joita tuli aika paljon sahan tuotantoon nähden, vietiin Taser Oy:lle Tampereelle. Tuotteet sinistyivät helposti, koska lautapulit sijaitsivat kuivauksen kannalta epäedullisessa paikassa sahan tontilla.

Viedessämme Taseralle sinistynyttä mäntylautaa joku Taseran miehistä valitti, että on oksaista lautaa. Rehakan Matti oli silloin autokuskina ja si-litti kädellään laudan pintaa ja sanoi, että eivät ne oksat käteen tunnu ja eivät ole kovin pitkiäkään, koska terien välillä ei sahatessa ole tuumaakaan. Taseran mies piti vastausta huonona vitsinä.

Kämmäkän sahan nimissä oli luultavasti vain yksi vientikauppa Saksaan, ja se leimattiin sahan rekisteröidyllä KxP-leimalla, minkä tein Tyrvään asemalla. Samaan kauppaan toimittivat tavaraa Lindströmin Saha Stormista, Linkin Saha Lantulasta ja Mattilan Saha Kärppälästä. Tavarantäytyi mennä samaan kohteeseen, koska täytimme samoja vaunuja. Kaikki tuotu tavara mitattiin vielä kerran asemalla.

Vuosi 1952 oli Kämmäkän Sahalle hyvin voitollinen, koska samana vuonna rahan arvoa laskettiin (devalvoitiin) 16 % maaliskuussa. Raakapuuta ostettiin niin paljon, että niitä sahattiin myös osaksi rahtityönä Kaukolan Sahalla.

Vuonna 1952 sahan omistajat rakensivat taloa, Pajusaari Kämmäkkään ja Kiviniemi Vammalaan.

Muistini mukaan Kalle Vormisto (ns. Munkin Sahan omistaja Koivulasta) kävi syyskesällä 1952 Kämmäkässä katsomassa rakennustöiden edistymistä. Rakennukselta lähtiessään hän sanoi: ”Jaa niin piti kysymäni, että heititkö ne sahan ja vasaran kauaksikin, että löydätkö ne vielä, sillä niitä voi tarvita. Tämmöisiä vuosia ei tule sahoille kuin kerran vuosisadassa.” Ja kuinka oikeassa hän olikaan!

Sahausta kesti vuonna 1952 elokuun 24. päivään saakka (Karimäen Annin merkintä sahan seinässä).

Näkymä Kämmäkän sahalle Rinnen pihasta. Sisarukset Terttu, Kaarina ja Tuulikki Rinne sekä Kirsti Mäkelä. (Rinnen perhealbumi.)

Seuraavana vuonna sahaus loppui jo vappuna, silloin tuli Siren mukaan omistajaksi ja Kiviniemi luopui omistuksestaan.

Vuonna 1952 loppuivat toimitukset Teljän tehtaalle, koska luultavasti sotakorvauksiin kuuluneet proomut tulivat valmiiksi. Vanhat ostajat, kuten Sahatavara Oy ja Tasera Oy Tampereelta, säilyivät vielä. U.S.-tavara meni Kyttälän Sahan kauppoihin siitä päätellen, että Martinsuo otti sen vastaan Tyrvään asemalla ja vajaitakin vaunuja vietiin Kyttälään.

Pajusaari lähti sitten perheineen syksyllä 1954 Korsoon, ja soitin seuraavana päivänä Sirenille Tyrvään nimismiehen kansliaan, josta hän myönsi heidän menneen sinne.

Itse ennakoin tätä jo noin vuosi ennen tapahtumaa, mutta eihän minua silloin uskottu.

Eräs liikemies Vammalasta oli kiinnostunut Kämmäkän Sahan ostosta, mutta parin neuvonpidon jälkeen luopui, kun kerroin lautavaraston huonosta sijainnista. Oli muitakin syitä, joita ei tässä haluta nyt kertoa.

Myöhemmin tuli Nurminen Sysmästä, joka korjasi sahan. Käyttövoimana hänellä oli traktori ja sähkömoottorit. Nurminen sahasi sillä ostamansa Koiviston tilan metsän isoimmat puut. Näistä olisi oman käsitykseni mukaan saanut sahaamatta jämmään käteen enemmän rahaa.

Unto Rintalan muisteluna

Artturi Jalosen tiilitehdas

Oli syksy 1951 ja Jalosen Artturi karsi metsässään aitapuiksi sopivia puita. Ohi kulkiessani kysäisin häneltä: Aikooko hän isonkin laitumen aidata? Artturi kertoi rakentavansa ”harakanpesän” ja selosti sitten sen todellisen tarkoituksen. Hän aikoo Rinnen Reinon kanssa ryhtyä tekemään tiiliä kaupallisessa mielessä, ja niistä tolpista tulee kuivauskatokseen orsia tiililavojen alle. Tehtaan koneet ja laitteet tulivat pääasiassa kämmäkkäläisen Urho Heinosen pajasta.

Seuraavana keväänä katos sitten valmistuikin, ja tilaa oli laskettu 12000 tiilelle. Kesän aikana sitten valmistui ensimmäinen täysi satsi koneella tehtyjä savitiilejä. Ostin niitä myös käyttööni 600 kpl saunan piipun muurausta varten (tiilien hinta ei jäänyt mieleen).

Tiilitehdas, millä nimellä sitä yleisesti kutsuttiin, tuotti näitä koneellisesti tehtyjä ja miilussa poltettuja tiiliä neljän vuoden aikana ainakin kuusi suulillista, yhteensä noin 72000 kpl.

Viimeistä erää olin myös polttamassa. Poltto tapahtui sitä varten rakennetussa miilussa. Rakennelmassa suulissa kuivuneet savitiilet olivat ladottuina niin, että tulen lämpö niihin kohdistuisi mahdollisimman tasaisesti. Poltto kesti yhtäjaksoisesti kaksi ja puoli vuorokautta, jolloin tulta täytyi pitää yllä kuivien puiden avulla tasaisesti (viimeisellä polttokerralla lämmityspuut olivat Peuraniemen vanhan savusaunan hirsiiä). Polton jälkeen sen kanavat (perät) tukittiin ja miilun annettiin jäähtyä purkua varten.

Viimeisenä valmistuskesänä elokuun alussa oli voimakas ukkosmyrsky, joka kaatoi Kotilehdon riihen edestä ison koivun kuivauskatoksen päälle. Tämä työnsi koko katoksen jonkin verran vinoon, ja sitä ei saatu oikaistua. Tiilenteko loppui siihen. Osaltaan vaikutti lopetukseen, että tiilien tekoon sopivaa saveakaan ei ollut riittävästi saatavilla läheltä.

Tiilitehdas oli sitten pikkupoikien oiva leikki- paikka, vielä 50-luvulla kuivaamorakennus oli pysyvässä. Vinous ei haitannut leikkejä, eikä sitä edes kukaan muistanut.

Raha liikkuu

Mäkelän Rauni (Rasse) muistelee

Ammatteja ja kauppoja

Eräs tärkeä maaseudun ammatti oli 1950–1960-luvuille asti teurasta. Silloinen perinteinen maatalous käsitti monenlaista teuraskarjaa, ja sen välitystä lihamarkkinoille hoitivat useimmiten teurastajat itse.

Teuraskarja myytiin ”kronttikaupalla”, siis ilman punnitusta, ja useimmiten myyjä vei eläimet vielä perille teurastajalle. Ei ole tarkkaa tietoa esimerkiksi siitä, milloin Mäkelän Nestori aloitti teurastukset Kämmäkän Mäkelässä, mutta sen lieene ollut jo 1900-luvun alkupuolella. Siitä sitten poika Väinö, Raunin isä, jatkoi toimintaa 1930-luvulta aina 1940-luvun loppupuolelle.

1930-luvulla olivat teurastustyössä ainakin Toivo Salminen, Arvo ja Toivo Mäkelä sekä satunnaisesti Arvi Ruskiala. Lihastarkastettiin Vammalan tarkastamolla ja leimattiin myyntiä varten. Väinö Mäkelällä oli kaksi lihan ostajaa: Vilja ja Paavilainen, joilla molemmilla oli myymälä Helsingin kauppatorin hallissa. Lihast kuljetettiin Vammalaan hevospelillä. Myöhemmin niitä rahtasi Olavi Helenius autolla.

Kun karjaa tuotiin teurastettavaksi, oli Nestorin vaimolla Matildalla tapana tarjota kahvit karjantuojille. Kerrotaan, että kerran hän meni lahtivajalle ja sanoi naapurikylän isännälle: Tulkaa nyt Härtelli kahveille. Isäntä loukkaantui ja lähti. Matilda ei tiennyt, että Härtelli oli lempinimi. Matilda itse oli Rautasen Einon nimittämänä ”Sypressi”. Mäkelässä myytiin myös silakoita ja paistinrasvaa eli höystöjä. Silakkakauppa oli perua Nestorin aikaisemmasta työstä Mäkisen kalaliikkeessä Porissa.

Kauppoja

Kauppoja Kämmäkässä on ollut ainakin Seemi Mäenpään, myöhemmin Niilo ja Emma Villerin

Mäkelän kauppa, Voitto ja taksi. (Mäkelän perhealbumi.)

kauppa. 1930–1940-lukujen vaihteessa tätä kauppaa alkoivat hoitaa Voitto ja Inkeri Mäkelä.

Mäkelän naapurissa oli Fredrik Rinnan kauppa, jota jatkoi Keikyän Kauppayhtiö.

Hermannin Laineen aitassa on pidetty kauppaa 1920- ja 1930-luvuilla ainakin kesäisin.

Ensimmäistä jonkinmoista kauppaa lieene käyty myös Pakulassa jo 1800-luvun puolella, kun Israel Karimäki myöh. Pakula välitti tarvikkeita kämmäkkäläisille Turusta palatessaan.

Fredrik Rinnan talossa oli Kämmäkän ensimmäinen meijeri, joka oli vain noin yhden huoneen kokoinen rakennus (entisellä Mäkelän kaupalla on osa meijeriä rakennuksen pohjana vieläkin), maidon separointilaitos (kerman erotus). Meijerissä kurnuttiin myös voita.

Muita ammatteja:

- Väinö Anttila, kananpoikien kasvatusta ja puutyöt
- Lauri Nieminen, seppä ja valokuvaaja (mainittu jopa Suomen valokuvaajien matriikkelissa)
- Kustaa Koivuniemi, eläinlääkintä
- Lauri Impola, eläinlääkintä ja eläinten hoidon opetus
- Toivo Rinne, sirkkelisahaus
- Urho Heinonen, seppä, puiset kaivopumput ja kattopäreet
- Aukusti Rautanen, hevosten tarvikkeet ja työvälineiden kunnostus (Aukustin isä oli seppä)
- Uuno Siltanen, kalastus ja ravustus
- Eino Rantanen, sikojen teurastus

*Postinkantaja Kalle Saarinen.
(Kuva: Pentti Siltanen.)*

*Eino Nurminen alias Heikki
Köykänen, kalakauppias.
(Pasi Mäkelän albumi.)*

*Rauni Mäkelä ja Pobeda pankin (Rinnen) talon edessä. (Pasi
Mäkelän albumi.)*

Pertti Peuraniemi historiikkiin ja keskustelujen pohjalta

Osuuspankki Kämmäkässä

Kämmäkän Osuuskassan perustava kokous pidettiin 19.12.1923 Kämmäkän Mäenpäässä. Ensimmäiseen hallitukseen valittiin puheenjohtajaksi Frans Välimaa ja jäseniksi Niilo Nurmi, Vilho Lehtimäki, Kalle Ojansuu ja J.F. Rinne sekä varajäseniksi Frans Pakula, Herman Mäenpää ja Oskari Rantanen.

Toiminta alkoi v. 1924 kauppias J.F. Rinnen talossa opettaja Tyyne Impolan toimiessa kahden vuoden ajan kassanhoitajana. Tämän jälkeen tehtävää hoiti kauppias Rinne kuolemaansa vuoteen 1941 asti. Maanviljelijä Eino Rantanen hoiti 10 vuoden ajan kassaa kotonaan. Vuonna 1951 kassa liittyi Tyrvään Osuuskassaan jatkaen toimintaansa sivukonttorina vuoteen 1974 asti. Sivukonttori oli välillä Mäkelän kaupan yhteydessä ja myöhemmin taas takaisin Rinteen kiinteistössä.

Kassaa hoitivat Eino Rantanen vuosina 1951–1960 ja Rauni Mäkelä vuosina 1961–1965. Raunin perheestä isä Väinö toimi Osuuskassan hallituksessa ja äiti Siiri oli joinain vuosina Osuuskassan tilintarkastajana.

Vuonna 1966 rakennettiin uusi talo Osuuskassalle tontille, jossa oli alkujaan Fanni Rintalan torppa ja viime vuodet siinä asui hänen poikansa Kalle Rintala. Tästä rakennuksesta on ollut maalaus

Osuuskassan toimitalon seinällä. Vuosien 1965–1974 aikana Osuuskassaa hoitivat mm. Marja Westengren, Lassi Karimäki ja Eeva Kurki.

Toiminta oli hyvin käytännönläheistä, ja usein kassan kautta hoideltiin muitakin kuin pankkiasioita. Toimihenkilöt auttoivat monissa viranomaisiin liittyvissä kysymyksissä. Pankissa oli myös puhelin, jota ei suinkaan ollut kuin joissakin taloissa. Kasanhoitaja Eino Rantanen muisti kertoa juttua siitä, kun Olavi Viljanen halusi tilata taksia. Eino antoi puhelimen Olaville ja siitä Olavi soittamaan. Numeron pyöritys ei paksuilla sormilla onnistunut oikeaan osoitteeseen, vaan sieltä vastattiin: Huittisten varavankila! Olavin suu loksautti, mutta hän sai sanottua: Meni vikaan, meni paljonkin vikaan.

Rauni Mäkelä muisteli Aulis Välimaalla olleen jokin lasku maksettavaksi, mutta sillä hetkellä ei käteinen riittänyt. Aulis tarjosi myyntiin kahta kutun vohlaa, jotka Rauni sitten osti, ja Aulis maksoi laskunsa. Rauni sitten teki kaupat karjan ostoasiamies Lasse Karlssonin kanssa niistä kutuista edes niitä näkemättä. Lasse kertoi niiden lihan menevän hyvin kaupaksi lampaanlihana. Näin monet asiat hoituivat siinä sivussa.

Lapsilla oli pienestä pitäen säästökirja, johon kaikki pikkurahat vietiin. Kilpailuakin oli: Koulussa opettaja ylläpiti säästötilejä oppilaille houkutelun keräysmerkein kuvitetuilla Kiikan Säästöpankin säästömerkkivihoilla ja säästöpalkinnoilla.

Pasi Mäkelä

Mäkelän kaupan historiaa

Voitto Mäkelä osti Kämmäkässä jo toimivan kaupan keväällä 1939 Niilo ja Emma Villeriltä, jotka muuttivat pois kylästä. Ennen Villeriä kauppaa teki samalla paikalla Semmi Mäenpää, joka osti Maurialan torpan ja muutti sinne. Kyläkaupan piti siihen aikaan pystyä tarjoamaan monenlaista jokapäiväiseen elämään liittyvää tavaraa, ja siksi sitä sanottiin Sekatavarakaupaksi.

Voitto laajensi tavaravalikoimaa niin, että tarpeen mukaan sieltä sai kaikkea napista traktoreihin (pikku-Valmetteja ja Fergusoneja välitettiin joitakin etupäässä sukulaisille). Kaupassa oli ruoka- ja vaate-tavaraa, kangasta, jalkineita ja erilaisia jauhoja (liitu-jauhoakin). Polkupyörät, hevosenkengät, karjan kahleet ja rautanaulat saatiin myös varaston puolelta.

Kauppatavaraa hankittiin Raumalaiselta Riisla Oy:ltä ja Porin Keskolta. Kalaa kauppaan toimittivat Voiton serkut, porilaiset Mäkisen veljekset. Sodan jälkeen silakka oli merkittävä elintarvike. Sitä lähdettiin hakemaan Tyrvään rautatieasemalta jopa viidellä hevosella, ja kuormista osa oli myyty jo ennen kuin ne ehtivät Kämmäkkään. Merisuolaa haettiin Turusta kuorma-autolla. Voitto hankkikin kaupan tarpeita varten oman kuorma-auton, jolla hommat hoituivat.

Paikalliset tuottajat myivät lihaa. Kun teurastettiin sika, niin puolikas voitiin myydä Voitolle. Myöhemmin kaupan yhteydessä toimivat myös Osuuspankki jonkin aikaa ja sittemmin myös postipalvelut. Kaupan puhelinta käytettiin kylän asioiden hoitamiseen, kun kaikilla ei ollut vielä puhelinta. Kauppa oli auki lähes aina. Virallisen aukiolon jälkeen sinne mentiin takaoven kautta, ja palvelu pelasi hyvin. Myöhemmin Voitto Mäkelä hankki henkilöauton ja taksiluvan, jolla perheen seuraavakin sukupolvi kuljetti paikkakuntalaisia. Koko perhe osallistui kaupan toimintaan Inkerin johdolla. Kauppaa tehtiin hyvin paljon velaksi, jota sitten maksettiin maatalouden tuotteilla. Kioskia pidettiin aina kesäisin talon vieressä ja se toimi nuorison ja vanhemmankin väen kokoontumispaikkana. Niin

kaupassa kuin kioskissakin kerrottiin kuulumiset ja joskus nautittiin kalja ja makkara (hampparinväärä) siellä heti oston jälkeen.

Voitto Mäkelällä oli Kämmäkän ensimmäinen taksi, vuoden 1939 mallin Chevrolet-henkilöauto.

Inkeri ja Voitto Mäkelä kioskillä 1955. (Mäkelän perhealbumi.)

Mäkelän kaupan takapihan rappusilla. (Mäkelän perhealbumi.)

Kalle Rintala, Seppo Mäkelä, Jukka Mäkelä ratissa. Kuorma-autoja oli ensin Studebaker ja sitten tämä vuoden 1926 mallia oleva ns "Viiksi Ford" joilla saatiin tavaraa ja myös henkilöitä kuljetettiin sen mitä hyttiin mahtui. (Mäkelän perhealbumi.)

JUTUT

*Järvensivun Anni ja Annikki Aalto mopoilevat.
(Annikki Aallon albumi.)*

Sukua ja naapureita

Kirsi Ojala

Yhteydenpitoa Ylistenjärven syrjässä

Toini Ojala os. Mäenpää (s. 4.9.1909, k. 3.2.2014) muutti Kämärän Vähimäen, ”Ylistenjärven syrjään” miehensä Kaarlo ”Kalle” Iivari Ojalan kanssa talvisodan kynnyksellä 1939. Pari oli vihitty vuonna 1937, ja he muuttivat Kilpjoelta Kallen kotitalalle. Yhteiset suunnitelmat sotki kuitenkin sota. Toini jäi leskeksi viiden alle 10-vuotiaan lapsensa kanssa, kun sodassa pahoin haavoittunut Kalle menehtyi elokuussa 1948. Miehen kuolema sitoi Toinin tiukasti kodin piiriin. Lapset oli hoidettava ja pienviljelyksestä oli saatava elanto. Vaikka Toini totesikin joskus menneitä muistellessaan, että kerrankin meni kaksi kesää niin, ettei edes Vammalassa ehtinyt käymään, oli hän hyvin sosiaalinen ja nautti naapureiden, kylän ja seurakunnan yhteisöllisyydestä. Syrjäkylän syrjässäkin oli oma seuralähtönsä.

Ojalan pärehöylä, kuvassa vas. Ilmari, Iivari ja istumassa Kalle Ojala. (Tarmo Ojalan albumi.)

Pentti Ojala (s. 2.1.1940) muistelee, että menneiden aikojen kämmäkkäläinen seuralähtö oli vilkasta, vaikka työ rytmitti arkea. Kylässä käytiin huvin vuoksi ja työnteon vastapainona tai joskus ihan jonkin asiankin toimittamisen vuoksi. Toinille merkittäviä olivat myös seurakunnan tilaisuudet, diakoniapiirit ja pyhäkoulut. Toini oli yksi kylän pyhäkoulunopettajista. Seurakunnan tilaisuudet olivat odotettuja tapahtumia, joissa hiljentymisen lisäksi nautittiin kahvia ja ”kastamista” (pullaa, kuivakakkuja ja pikkuleipiä) ja vaihdettiin kuulumisia.

Kylässä käyminen, vierailut naapureissa ja kylän taloissa, olivat mukavia hetkiä ja toivat vastapainoa arjen työlle. ”Kyllä käytiin” lähinaapureiden kanssa viikoittain, Kämärässä kolmen kilometrin päässä Ojalasta taas vierailtiin erityisesti ”pikkupyhinä” eli joulun ja loppiaisen välissä. Kylässä käyminen oli vastavuoroista. Kun oli käyty yhdessä talossa, tiedettiin, että parin päivän päästä sieltä tullaan vastavierailulle. Muutoin kylään ei kutsuja tarvittu, kunkin poikkiesi naapurissaan, kun aikaa tai asiaa sattui olemaan. Kahvit keitettiin aina. Toini sai säännöstelyn loppuaikana kahvia viiden lapsensa kanssa yhteensä puolitoistakiloa kuussa, jos rahaa sattui riittämään. Toini siis saattoi hyvinkin kahvittoa naapureitaan. ”Kahveella” vaihdettiin kuulumisia ja vatvottiin kylän asioita. Kylän tärkeiden tapahtumien, seurustelujen, häiden, syntymien ja kuolemien lisäksi käytiin läpi omat ja muiden sairaudet sekä tärkeänä aiheena karjan hyvinvointi ja lehmien poikimisien onnistumiset tai epäonnistumiset.

Lähinaapureina Toinilla, lapsilla ja Toinin appivanhemmilla eli ”Ojalan pappalla ja mammalla” olivat Tiensuon Saariset, joista ”Saarisen mamma”, Hilda, yksin asuessaan kävi harva se päivä Ojalassa. Pimeän aikaan Hilda jäi yöksikin, ettei hänen tarvinnut pelätä yksin mökissään. Haastinkorvesta kävivät Artturi ja Kaarina Vähimäki. Pentti muistaa

Talon emäntä Toini Ojala (seisomassa) on tuonut kahvit heinäväelle 1957. Takana Huittisten keskuskoulun johtajaopettaja Jorma Särkkä, vieressä vaimo Hilikka, vasemmalla Tarmo, Pentti juo kahvia, edessä Pauli, Marjatta selin ja vieressä Terttu. (Kuva Tuula Särkkä, Tarmo Ojalan albumista.)

lapsuudestaan, että Artturi oli kulkukauppias ja kulki aluksi polkupyörällä ja sittemmin Mossellaan (Moskvits-merkkisellä autolla). Muita säännöllisiä kävijöitä Ojalassa olivat Myllyniemen pojat ja heidän Hilda-äitipuolensa, Peuraniemen Toivo ja Maija, Niemensivut Ylistenjärven toiselta rannalta ja Anderssonin Alli ja Risto. Pentti kertoo, ettei kylään koskaan menty ennen iltaseitsemää, jotta talon väki ehti ensin tehdä ilta-askareensa eli lypsää ja hoitaa karjansa. Kotiin lähdettiin yleensä yhdeksän jälkeen, mutta kyllä joskus meni aika mukavasti puoli kahteenkin yöllä.

Pentti Ojala toteaa, että Kämmäkässä saattoi aina luottaa hyvään naapuriapuun, kun tehtiin kii-reisiä ja raskaita töitä, jotka vaativat lisätyövoimaa. Toinia, lapsia ja pappaa autoivat pientä korvausta vastaan hyvät ystävät eli lähinaapurit. Yhteisvoimin tehtiin heinää, puitiin ja nostettiin perunaa.

Polttopuiden hakkaaminen metsästä vaati myös jonkun kylän miehen ja hevosen apua. Lapset aut-

toivat, minkä pystyivät, käsisahalla ja kirveellä teh-tävissä töissä. Polttopuusta meinasi silti tulla aina pula. Kun pojat, Tarmo ja Pentti, kasvoivat, pitivät he huolen, etteivät polttopuut loppuneet enää kesken talven.

Kyntämisessä tarvittiin apua, koska kynnettiin parilla eli kahdella hevosella. Toinilla oli aina hevo-nen, mutta pari lainattiin naapurista. Toini lainasi tietenkin aina tarvittaessa takaisin omaa hevostaan. Pientä korvausta siitäkin sai, ainakin jos lainaajalla oli mistä maksaa.

Pentti muistelee, että oman lisänsä Toinin ja lasten elämänmenoon toivat Ylistenjärven muuta-mat kesäasukkaat. Naapuritilan, Tiensuun, osti no-kialainen rehtorismies, Toivo Aalto ja vaimonsa Alli vuonna 1949. Aallot ostivat maitoa ja kananmunia Toinilta ja myös perheen lapset ystävystyivät Ojalan katraan kanssa. Toini itsekkin vuokrasi ”kesäkama-ria” kahdelle huittislaiselle opettajapariskunnalle 1950-luvulla. Opettajat osallistuivat yleensä heinä-

Yllä Pentti Ojala sahaa jäätä.

Oikealla ja alhaalla Tarmo ottaa jäitä ylös Pujo-hevosien vedettäväksi.

(Jäänottokuvat Pentti Ojalan kotialbumista. Kuvat 1950- ja 1960-luvun taitteesta.)

töihin, mutta muuten viettivät vapaata kesää soudellen Ojalan veneellä ja nauttien kesästä. Johtajaopettaja Jorma Särkkä myös harjoitteli ahkerasti öljyvärimaalauksia.

Kesäasukkaat viipyivät koko kesän nimellistä maksua vastaan. Pentin mukaan tärkeintä ei ollut lisätienestien saaminen, vaan kylän ulkopuolella asuvien ihmisten seura. Toteaapa hän, että saattoivat lapset siinä ottaa oppia ja saada mallia vähän Kämppäkään suuremman maailman tavoista. Opettajaveroistaan huolimatta kesävieraat olivat hyvin tavallisissa väleissä Toinin ja lasten kanssa, mikä ei välttämättä ollut itsestäänselvyys 1950-luvulla. He kävivät muutaman kerran talviaikaankin kylässä toistensa luona linja-autolla. Kulkeminen Huittisiin ja Vammalaan olikin suhteellisen helppoa, joskaan ei välttämättä nopeaa, kun linja-auto kulki Vammalan ja Huittisten väliä Kämppäkään, Kiikan-Illon, ja Rekikosken kautta 1950-luvulta lähtien aina 1990-luvulle saakka.

Arjessa tärkeitä päiviä olivat postipäivät, silloin kun tuli Tyrvään Sanomat ja Seura. Toini luki koko elämänsä ajan Tyrvään Sanomat erityisen tarkkaan, vielä yli satavuotiaana Hopun vanhainkodissakin asuessaan. Seuraa tilasivat perheen vanhimmat pojat, Tarmo ja Pentti, lähinnä sarjakuvien vuoksi. Postia ei tuotu kotipihaan, vaan se haettiin Ojalaan vuosikymmenten ajan muutaman kilometrin päästä. Pentin isän isän, Kalle Vihtorin Ojalan, ollessa isäntänä 1929–1939, posti tuli Kiikan-Illon puolelle, Parille. Kun Pentin vanhin veli, Tarmo, meni Kämppäkään kouluun vuonna 1945, sovittiin, että Ojalan posti tulee Kämppäkään kaupalle, jotta Tarmo saattoi tuoda sen kotiin koulusta tullessaan. Myöhemmin postia ajoi Saarisen Kalle Jysöstä, jolloin postimatka vähän lyheni. Ojalalaisten postilla käyminen päättyi vasta 1960-luvun lopussa, kun postia ryhdyttiin jakamaan linja-autosta heittolaatikoihin. Välimaan Ojalan, Rantalan tilan Peuraniemen ja Karimäen Myllyniemen posti tuli 1990-luvulla nimettyjen Ylistenrannantien ja Kämppäkääntien risteyksen laatikoon osoitteella ”Rantala, Vammala”.

Ylistenjärven syrjässä koettiin tiedonkulun mulistus 1960-luvun puolivälissä, kun Toini hankki puhelimen. Puhelinosa maksoi 1000 mk ja sen arvo

oli 2000-luvun ensivuosisikymmenen lopussa noin 700 euroa, kun Toini möi sen 98-vuotiaana asetuttuaan Äetsän Onnela-palvelutaloon loppukesällä 2007. Voitaneen todeta, että se puhelinosa palveli omistajaansa hyvin. Seurassa yleensä kuuntelijan roolin ottaneelle Toinille puhelin oli tärkeä, sillä hän piti yhteyttä ystäviinsä, tuttaviansa ja lapsiinsa puhelimella päivittäin vuosikymmenien ajan.

Toini muisteli mielellään Kämppäkään vuosiaan viimeisinä vuosinaan, jotka hän vietti Onnelassa ja Hopun vanhainkodissa. Tärkeitä olivat naapurit ja tuttavat ja yhteiset hetket. Pentti toteaa, että vaikka Toinin aika saattoi käydä vanhainkodissa joskus pitkäksi, muistoissa ja muistissa oli kuitenkin loppuun saakka oman perheen lisäksi kaikki ne, joiden kanssa hän jakoi työntäyteisimmät vuotensa Kämppäkään ja Kiikan-Illon rajalla, Ylistenjärven syrjässä.

Mauri Paavilainen

Nevanmaa

Nevanmaa on paikallisesti käytetty nimitys usean talouden yhdyskunnalle Kiikassa Kämppäkään ja Teukkulan välisellä metsäisellä alueella. Asukkaita nimiteltiin kylänmaalaisten puheessa myös mettämaalaisiksi. Tämän tarinan tietoja varten olen jututtanut vanhempia paikkakunnalla syntyneitä Eero Pajusta, Eila Halmelaa ja Ritva Mäenpää. Omat kokemukseni alkavat vasta vuodesta 1950, jolloin muutimme seudulle ollessani 4-vuotias.

Nevanmaa ei ollut tarkasti rajattu alue. Keskeisimmällä alueella olivat Neva (Pajunen), Harjunpää, ”Vannin pirtti”, Kangasmaa sekä Raitakorpi ja Mäenpää. Laitamilla olivat Nurmi (Ruohola), joka oli asuttuna vain kesäisin sekä Salmisen veljesten asuinsija Nevanpää.

Alueella ei ollut kunnollisia teitä. Mäenpäähän asti Selkätieltä tuli autolla ajettava tie 1960-luvulla, mutta muutoin oli asumusten välillä vain ”tienmaat” ja lisäksi hyvin runsas polkuverkosto. Polkuverkosto ulottui Kämppäkään, Teukkulaan, Kei-

kyän puolelle Pruukaan, Nousiaisenmaahan, useaan kohtaan Selkätien varteen jne. Sähkö- ja puhelinlinjoja ei Nevanmaassa koskaan ollut.

Asukkaat olivat toisilleen varsin läheisiä ja toisiaan auttavaisia. Ideologista eripuraisuutta ei asukkaiden kesken ollut, eikä politiikkaa juuri puhuttu. Jokaisella oli tietysti oma käsityksensä ja mielipiteensä asioista. Eero Pajunen kertoi, kuinka hänen isäänsä oli tultu kansalaissodan aikana kutsumaan tapahtumiin mukaan. Kallea olivat ensin käyneet hake-massa punakaartilaiset. Kallella oli tuolloin klapien pilkkominen meneillään. Hän oli vastannut noutajille, että teen nämä klapit ensin. Sitten tulivat valkoiset ja saivat saman vastauksen. Kalle ei lähtenyt kumpaankaan joukkoon, eikä kumpikaan tullut uudestaan pyytämään. Syrjäisen seudun väki jäi näin onnekseen ikävien tapahtumien ulkopuolelle.

Sota-aika sitten kosketti jo kaikkia. Kun talvisota alkoi, Kalle Pajunen oli huolestuneena todennut: ”Tarttikko niitten nyt ruveta sotimaan, kun tää aika-kin rupes paraneen. Nyt alko ruveta elämä paraneen ja ruvettiin sotiin.” Joulun aikoihin hän joutui lähtemään rintamalle. Hän on kertonut, kuinka Pajarinmäessä oli niin paljon ruumiita, ettei kolmeen kilometriin saapas tavoittanut ruumiiden välistä kovaa maata. Kokemukset olivat karmeita.

Ritva Mäenpää muistaa, kuinka vanhin veljistään, Einari, palasi sodasta. Jotakin kautta oli tullut tieto Einarin paluusta, ja kun Ritva meni läheiselle mälle veljeään vastaan, hän pelkäsi Einarin ”kauheeta” mustaa kiharaa partaa ja mustaa tukkaa.

Kiikan sankarihautaan ovat haudattuina mm. nevanmaalaisista Harjunpään vävy Frans Jalo ja Martti Raitakorpi.

Sota-aikana monet tavarat olivat säännösteltyjä ja mm. kahvia alkoi saada vasta 50-luvun alussa. Kahvin puuttuessa paistettiin voikukan juuria ja korviketta tehtiin ”prännärillä” myös ohrasta ja rukiista.

Toimeentulo oli sodan jälkeenkin niukkaa. Talouksissa oli vain muutaman hehtaarin pienet hajanaiset peltoplāntit. Keväällä lumi sulii paljon myöhemmin kuin kylänmaan isommilla aukeilla ja halla oli syksyisin useasti vieraana viljelysmailla. Karjana oli muutama lehmä ja nuorta karjaa, lampaita, kutuja, hevonen pelto- ja metsätöitä varten sekä tie-

tenkin sika, joka useimmiten syksyllä ilmojen viilennyttyä teurastettiin. Rahaa oli käytettävissä niukasti. Sitä koetettiin saada ulkopuolisella työllä ja omien tuotteiden myynnillä.

Ritva Mäenpää muistelee miten aamuisin neljän jälkeen ruokittiin Urho-hevonen, annettiin kuroja ja sekoitettiin kaurajauhoja appeeseen. Raskaan päivän jälkeen tuotiin valjaat pirttiin kuivumaan seuraavaa aamua varten.

Puutavara-ajon lisäksi tehtiin pokasahalla ja juusterilla metsätöitä; tukkeja, paperipuuta ja halkoja yhtiöille ja ”talollisille”. Nostettiin myös turvepehku Teukkulan ja Kilpijoen talojen käyttöön. Selkätien korjaus ja valtaojien kaivuutyöt antoivat toisinaan myös jonkin verran ansiotulua. Pajusen Irja kehräsi kolmena vuotena kiikkalaisen Aaltosen matkotutomon karvoja langoiksi. Karjan tuotteita voitiin juustoja valmistettiin ja myytiin sikäli kuin niitä liikenä oman perheen käytöltä. Kansan suussa kulki Raitakorven Santran hätäinen kuvaus aamun joutuisuudesta, kun hän vei tuotteitaan myytäväksi Lauttakylän torille: ”Lehmät sotkin ja taikinat lypsin ja Porrasniityn auringolla veräjät nous.”

Myöhemmin alettiin viedä maitoa meijeriin. Esim. Pajuselta tonka työnnettiin yksipyöräisellä omatekoisella kottikärryllä Salmisen ahteelle, ja Kangasmaasta polkupyörään tehdyllä telineellä Ahdeniittyyn Selkätien varteen Salmisen Toivon ja Ojansuun Pentin vietäväksi Keikyän meijeriin. Eläimiä myytiin myös teuraaksi. Arvo Mäkelä ja myöhemmin Uuno Kivelä olivat Nevanmaassa tuttuja karjanostajia.

Miehistä virkistystäkin tarvittiin. Vammalan matkaan ei aina ollut mahdollisuutta, joten ”joku Kalle” keitteli välillä pontikkaa metsän siimeksessä sen ajan tavan mukaisesti.

Kauppaostokset tehtiin Kämmäkän kaupoissa. Tulitikut, suola, sokeri ja lampuöljy olivat joidenkin muiden tavaroiden ohella tärkeimpiä ostoksia. Myös posti ja tilatut muutamat lehdet haettiin koulu- tai kauppareissulla. Keväisin kalakauppias Niemiseltä ostettiin suurempi määrä silakoita, jotka suolattiin tiinuun ja niistä saatiin höystettä pitemmäksi ajaksi. Toisinaan joulun alla kulki seudulla sillikauppias. Vierailevana kauppiasana kulki tal-

visaikaan hevosellaan savivateja myynyt ”Haitari-Lasse”. Lassella oli kirjava hevonen, jota kansa sanoi kirkiisiksi.

Jos tarvetta oli Kiikan kirkolle, sinne mentiin kesällä jalan Pirtinkorven kallioiden yli ja talvella hevosreellä maastoltaan tasaista reittiä Riihonmaan kautta. Vammalaan mentiin linja-autolla Teukkulasta tai junalla Kiikan asemalta. Junalla mentiin myös silloin, kun matka oli Tampereelle tai Poriin. Tampereella käytiin sodan jälkeisinä vuosina aika harvoin, Porissa vielä harvemmin. Äetsän asemalta käytiin toisinaan talvisaikaan hevospelissä noutamassa Tampereelta kyläilemään tulevia sukulaisia.

Uusi kauppapalvelu, Kiikan Kauppa Oy:n myymäläauto, alkoi kerran viikossa kulkea Selkätien kautta 1950- ja 60-luvun vaihteen tienoilla. Neuvostovalmistaisen Gazin myymälän takaovet avattiin, kuljettaja ja myymäläapulainen kiipesivät ulkokautta ”myymälään”, ja asiakkaat tekivät auton ulkopuolella ostoksensa.

Myös postin kulku kehittyi. Postinkantaja Esko Mäkelä jakeli polkupyörällä postin Keikyän postitoimistosta Selkätien varteen kolmasti viikossa ja myöhemmin mopolla ajaen viitenä arkipäivänä. Kämmäkkään perustettiin joksikin aikaa oma postitoimipaikka Mäkelän kauppaan. Jopa linja-auto kulki jonkin aikaa Illon, Kämmäkän ja Tapiolan kautta Vammalaan.

Nevanmaassa seurattiin maailman menoa sanomalehtien ohella myös radiosta, joka hankittiin useimpiin talouksiin. Pajuselle ostettiin radio Arvo Mäkelältä sota-aikana. Näin voitiin seurata, mitä rintamalla tapahtui. Radiosta kuunneltiin pääasiallisesti vain uutiset ja tilannetiedotukset. Pattereita piti kuluttaa harkiten, koska anodiparisto piti ostaa kaupasta ja akku latauttaa Keikyän myllyllä. Akun vienti lataukselle ja haku sieltä kestivät kumpikin puoli päivää. 60-luvun taitteessa tulivat käyttöön uuden tekniikan transistoriradiot, joiden pieni sähkövirran tarve oli helposti hoidettavissa muutamalla paristolla.

Myllyreissut tehtiin rehujauhojen osalta Reki-
kosken sähkömyllyyn tai samalla seudulla olleeseen Lindgrenin vesimyllyyn. Vehnä jauhot ja ryynit teetettiin Keikyän myllyssä.

Eero Pajunen kertoo: Myllyreissulle Keikyään mentiin illalla. Jos ”vanha Tamminen” Teukkulasta sattui olemaan samaan aikaan myllyssä, meni kaikeilla koko yö rattoisasti myllytuvassa. Tammisella oli elämyksellistä tarinaa koko yöksi. Hänellä oli omat vahvat eväät: pari kiloa sianlihaa, voita alkamaton paketti ja muutama leipä sekä pullossa maitoa. Eväät levitettiin myllykopin pöydälle, tuesta vedettiin veittentumppi ja ruvettiin harvakseltaan syömään. Niin harvakseltaan, että ateriointi kesti juttujen kertomisen ohella aamuun asti. Kun mylläri Seppälä tuli paikalle Tamminen sanoi: ”Pistäs Seppälä tosta voileipä, pistä runsaasti voita ja lihaa tosta noin, ettäs jaksat!”

Nevanmaan asukkaille oli tyypillistä yhteishenki ja toisten auttaminen. Sota-aikana Kangasmaan silloisen isännän Eero Kylvenin ollessa sodassa, oli Nevan Paulu Pajunen auttanut Kylvenin perhettä tekemällä kaikki Kangasmaan miesten työt.

Viljasadon puinti oli järjestetty yhteisvoimin. Harjunpään, Pajusen ja Raitakorven yhteisomistuksessa oli 40-senttinen Sampo-puimakone ja T-Fordistista tehty maamoottori.

Alkuperäiset omistajat ottivat mukaan myös meidät v. 1950 Kangasmaahan muuttaneet asujat. Syksyisin, kun puitavat viljat oli korjattu pihasuuleihin, alkoi puimakoneen ja moottorin kierto. Ensimmäin puitiin Harjunpäässä, sitten Nevan Pajusella, Kangasmaassa ja lopuksi Raitakorvessa, jonne laitteet jäivät talveksi. Seuraavana syksynä välineet kulkivat samoissa taloissa päinvastaiseen suuntaan. Koska teitä ei ollut, laitteet vedettiin hevosella puujalaksisilla kesäreillä. Kesäreki oli yleinen myös heinän ja viljan korjuussa. Puintipäivänä oli kaikista taloista väki mukana auttamassa tappuroinnissa. Moottorin käyttö oli erikoisammattimies Olavi Heleniuksen tehtävänä.

Nuorisoa oli seudulla 40-luvulla lähes joka talossa. Tytöt ja pojat kulkivat samoissa porukoissa ja kokoontuivat yhteen toistensa luona. Eero Pajunen muistelee kuinka heitä oli kuusi lähes samanikäistä poikaa. Joka päivä oli ”kauheeta” voimien koettelua. Hän oli nuorin porukasta ja joutui ”pistämään 110 lasiin”, jotta olisi edes vähän pärjännyt, mutta siitä huolimatta oli häviöllä monta kertaa. Latotans-

seissa käydessä tuli tietysti kisoja naapurin poikien kanssa. Eila Halmela ”Harjunpään Eila” kertoo nuoren väen kokoontuneen 40–50-lukujen vaihteen tienoilla Keikyän puolelle Haavistoon yhteisiin ta-paamisiin.

Muistan naapureiden kokoontuneen 1950- luvun alkuvuosina useasti iltaa istumaan ja rupattelemaan meille Kangasmaahan. Alle kouluikäistä harmitti kovasti, kun komennolla ”pennut makkoomaan” en saanut valvoa yömyöhään enkä kuunnella mielenkiintoisia ”aikuisten juttuja”.

Juhla- ja pyhäpäivien vietto oli kussakin talou-
dessa ”oman tavan mukaista”. Joulu ja juhannus olivat erityisiä juhla-aikoja, jotka keskeyttivät työn-
teon ja aherruksen.

Nevanmaan lapset kävivät kansakoulua Kämmä-
kässä. Koulumatkat olivat pitkiä ja pimeitä.

Mäenpäästä kuljettiin kesällä suoraan Kangas-
maan kautta Kämmäkkään ja talviaikaan Pruukan
tai Ahdeniityn kautta Selkätielle. Oma koulureitti-
ni vaihteli suuresti vuodenaikojen ja kelien
mukaan. Kesäaikana käveltiin Nurmin aukean
kautta joko Salmisen ahteelle tai Latoniityn kuivu-
rille. Pimeänä aikana tarvittu myrskylyhty oli
päivän kuusen oksassa ja otettiin palatessa mukaan
seuraavaa aamua varten. Talvisin rekikelin aikaan
voi mennä Nevanpään ohi Rajatietä reen jäljissä
suorinta reittiä (Kangasmaasta n. 6 km) Ryömän
kohdalle maantielle. Keväisin, kun tulvat estivät
kulun Nurmin aukean kautta, reitti oli Harjunpään
ohi Riuttaan ja sieltä edelleen Vammalasta tulevan
tien kautta koululle.

Vaikka pimeitä korpipolkuja yksin kuljettiin, ei
pelko-käsitettä tunnettu. Pimeyteen ja polkuihin oli
lapsesta asti niin totuttu. Ja olihan myrskylyhty pi-
meydessä tarpeellisenä apuna. Toisinaan katsottiin
vain taivasta vasten aukkoa, jossa pimeä kulkuväy-
lä oli.

Eila Halmela (o.s. Jalo) aloitti kansakoulun
käynnin Kämmäkässä 7-vuotiaana. Matkaseurana
hänellä oli naapurin poika Eero. Kun Eilan koulu
loppui iltapäivällä Eeron koulua aikaisemmin, hän
sai mennä yläkerran tyhjiin luokkaan matkakave-
riaan odottamaan. Eila kertoo odotuksen sujuneen
varsin rattoisasti, sillä hänelle annettiin paperia,

johon sai piirrellä ja saipa hän soittaa harmoniakin.
Liian lujaa ei saanut soittaa, ettei se kuulunut ala-
kerran luokkaan.

Ritva Mäenpää muistelee, kuinka lumihangessa
taapertaessa pitkien housujen lahkeisiin laitettiin
sukkien päälle jotain sellofaanin tapaista, jotta mär-
kyys ei olisi mennyt liian paljon läpi vaatteiden.
Yleisesti monina sota-ajan jälkeisinä vuosina vaat-
teita tehtiin, teetettiin ja korjattiin itse. Toppitalluk-
kaat, joissa runkona oli villasukka, teräosan päälli-
senä tikattu paksu kangas ja pohjana kestävä naru-
pujotus, olivat itse tehdyt pakkaskelin jalkineet.

Sodan jälkeisinä vuosina joutuivat oppilaat itse
osallistumaan koulun askareisiin. Aamuisin kannet-
tiin liiteristä luokkaan puita, joilla Pakulan Hilda
lämmitti oppitilan. Syksyisin piti kouluun viedä
puolukoita talvikauden ruokailuja varten.

Hilda Pakula oli 40- ja 50-luvuilla myös koulun
keittäjä, joka valmisti keiton koulun pihassa olleen
saunan muuripadassa. Keitto tuotiin ämpärissä
luokkaan ja jaettiin siellä oppilaiden lautasille.
Ruoka oli hyvää, koska oppilailla oli nälkä. Omiksi
eväiksi otettiin pulloon maitoa ja leivät, joiden vä-
lissä oli voita, sianlihaa tai ylipäätään sitä, mitä
kotoa oli lapselle mukaan antaa. Myöhemmin
uuden koulurakennuksen valmistuttua 50-luvulla
saatiin myös uusi keittola ja Tuula Rinnan valmis-
tama ruoka nautittiin erillisessä ruokasalissa.

Koulukiusaamisesta puhutaan paljon nykyajan
asiana. Se ei kuitenkaan ollut tuntematon ilmiö ai-
kaisemminkaan. Eero Pajunen muistaa kuinka
”Mettämään elävää” kiusattiin, kun kämmäkkäläi-
set tykkäsivät, että he ovat suuresta kylästä. Kiusaa-
mista kesti puolitoista vuotta, jolloin pahin kiusaa-
jista kävi Eeroon kiinni. Eero oli poikajoukossa ai-
kaisemmin oppinut niskalenkin, jolla kaveri vede-
tään selälleen. Nyt hän sai hyvän otteen ja selätti
heti kiusaajan. Kun hän sen jälkeen kysyi, kuka on
seuraava, porukka lähti pois ja kiusaaminen loppui
siihen.

Vähän myöhemmin Sulo Nousiainen joutui sa-
manlaiseen kiusausrinkiin. Eero kertoo todenneen-
sa, että kyllä Sulo nyt joutuu pahaan paikkaan.
Vähän aikaa katseltuaan hän meni rinkiin ja ilmoiti,
että jos Suloa kiusaatte, teidän käy huonosti!

Sulon kiusaaminen loppui siihen ja hän oli ikionnellinen Eeron puolustuksesta.

Kun menin Kämmäkän kouluun syksyllä 1954, oli puheeni mie- ja sie-karjalaismurretta. Asiasta irvailtiin minulle niin tehokkaasti, että joulun jälkeen oli jo mää ja sää. Ilmojen kylmettyä aloin käyttää päällystakkina armeijalta ostettua soitto-oppilaan diagonaalista talvitakkia, jossa oli hakaset kauluksessa ja leijonanapit. Kämmäkän pojat haukkuivat asustettani ryssän pompaksi. Kotoa rohkaistiin, että ne ovat ihan väärässä, kyllä se on kunniakas suomalainen sotilastakki. Kumpaakaan edellä mainituista asioista en ole kokenut varsinaisesti kiusaamiseksi, mutta ovatpahan jääneet pysyvästi muistiin.

Rippikoulun nevanmaalaiset, jotka kuuluivat Kiikan seurakuntaan, kävivät Kiikassa tai parempien tieyhteyksien vuoksi myös Keikyässä. Keikyän kirkkoherra Peltosen rippikoulussa käynnin muistaa Eero Pajunen sujuneen varsin ripeästi. Syksyllä siihen kului kolme vajaata päivää, keväällä sitten vähän pidempään. Peltosen periaatteena oli ollut, että ketään ei rippikoulussa kiusata, koska kaikilta ei lukuhomma suju yhtäläisesti. Jos osasi lukea Raamatusta kohtalaisesti, oli luettava viisi värssyä. Jos oli huono lukemaan, riitti kun pystyi selvittämään ”värssyn taikka kaks”.

Muutimme siis vuokralle Kangasmaahan ns. kylmälle tilalle loppusyksynä 1950. Tila oli jäänyt asumattomana valtion haltuun yksityishenkilöiden järjestelemänä siirtolaisten asutustoiminnan yhteydessä. Tietä ja sähköä ei ollut ja rakennukset olivat melko huonokuntoiset. Jääkukkaset koristivat ikkunoita ja pirtin sisäseinän pahveja pakkaskautena. Tila saatiin ostaa v 1954 suhteellisin tiukoin ehdoin kahden miljoonan markan hinnalla. Rakennuksia kohennettiin vähitellen ja huonosti ojitettua laitumena ollutta ns. Kallon niittyä raivattiin lisäpelloksi.

Asutus Nevanmaasta alkoi vähetä

Harjunpään talouskeskuksen kaikki rakennukset liiteriä ja kanalaa lukuun ottamatta paloivat v. 1955. Palossa sai surmansa Siina-emäntä. Tuomas Harjunpää ja hänen tyttärensä Anni Jalo muuttivat lyhyen Kämmäkässä asumisensa jälkeen Pertteliin. Tila myytiin metsäalan ammattimiehille, jotka aloit-

tivat heti metsän hakkuutyöt. Rakennuksia Harjunpäässä ei enää ole.

Nevaan Pajuselle rakennettiin uusi asuinrakennus. Kalle ja Irja Pajunen muuttivat Kiikan kirkonkylään. Tilan osti silloin metsäteknikko Yrjö Peltosen Karkusta. Ainostaan asuinrakennus on jäljellä ja nykyisin metsästysseuran käytössä.

”Vannin pirtin” asujat Fanni Pajunen ja Niilo Toivonen muuttivat 60-luvun alussa Selkätien varteen Latoniitynmaahan. Rakennuksia ei enää ole.

Kangasmaasta paloi navetta syksyllä 1965. Ilmari ja Lempi Paavilainen nuorimpine lapsineen muuttivat Selkätien varteen ostamalleen pientilalle. Muutaman vuoden viljelyn jälkeen tila myytiin teukkulalaisille Erkki ja Toini Tuomiselle v 1971. Alkuperäisistä rakennuksista autiolla tilalla ovat asuinrakennus ja savusauna. Myöhemmin pihapiiriin on rakennettu varastorakennus palaneen navetan paikalle.

Raitakorven tila jäi myös asumattomaksi. Sen osti sahanomistaja Lauri Laine Karkusta. Rakennuksia ei enää ole.

Mäenpää (Mauriala) on ainut asuttu paikka ”Mettämaassa”. Se on rakennuksineen Ritva Mäenpään kesäasuntona.

Alueelle rakennettiin v. 1968 metsäautotie, viljelyä vaikeuttanut tukkeutunut Nevanniitynoja perattiin samoihin aikoihin. Aluetta vaivanneita ulkoisia puutteita korjattiin – mutta seutu on autioitunut asumattomaksi.

Airi Haaviston (o.s. Rinne) kertomana

Mustissuon tarinaa

Vanhempani Aili o.s. Westerberg ja Toivo Rinne avioituivat 1920 luvun alussa ja ostivat pienen Saarimäen pirtin Sofia ja Kaarle Saariselta 1925. Siellä asuivat vanhempien lisäksi lapset: Hilikka Helena, Kerttu Mirjami, Maire Kaarina, Matti Simo Ensio (kuoli 1,5-vuotiaana), Risto Toivo Matti ja Reino Jaakko Johannes.

Toivo-isä elätti perhettään metsätöitä tekemällä. Talvisin hän oli jopa Padasjoella asti Ailin Yrjö-veljensä kanssa. Padasjoella oli valtion metsänhoitajana Ailin toinen veli Viljo Vestala, joten työtä järjestyi sukulaismiehille. Keväällä tultiin sitten kotiin savotoilta jätteitä pitkin hevosella ja aina pelättiin jäiden kestoja, aina kuitenkin kestivät.

Aili-äiti hoiteli kotona lapsia ja kutoi mattoja ja pellavakankaita keväisin kangaspuissa pienessä keittiössä. Hän oli ahkera ja siisti. Risto muisteli, kuinka äiti joka kesä kalkitsi muurit valkoiseksi ja maalasi lattiat. Karjaakin pidettiin, oli lehmiä, possu ja kanoja.

Vuonna 1930 ostettiin maatila Mustissuon laidalta Rintalan Hiljalta ja Jalmarilta ja ryhdyttiin sitä viljelemään. Lehmiä kuljetettiin metsälaitumelle ja äidin kertoman mukaan Hilkka yhdessä Rintalan Leenan kanssa hakivat lehmiä iltalypsyille useita tunteja. Isä ajoi hevosella maitoa Illon meijerille jo Saarimäessä asuessaan.

1937–39 vanhempani rakensivat taloa Nousiaisen Laurin kanssa. Sundellin Esko muurasi muurit, tiiletkin olivat itse tehtyjä. Navetta ja suuli olivat seuraavina rakennuskohteina. Riihi ja latoja sentään oli jo edelliseltä omistajalta jäänyt.

Toivo oli edistyksellinen, koska hän hankki ”onkapannun” (höyryvoimakone) voimanlähteeksi, jota sitten voitiin käyttää monissa eri kohteissa. Aleksi-veli oli mukana erilaisissa vuokratöissä naapureissa onkapannun kanssa: Tehtiin sahausta, päreitten tekoa ja puimakoneen ”tappurin” käyttöä. Illon Savelassa ja Rekikosken taloissa asti käytiin ”onkapannulla” koneita pyörittämässä. Vieläkin on perustuksia jäljellä siinä paikassa, jossa ”onkapannua” käytettiin. Paikalla on ollut nuorisolle lento-pallokenttä ja nykyään siinä on yhteiskuivurirakennus.

Syksyllä 1939 perhe pääsi sitten uuteen pirttiin Mustissuolle ja Saarimäen pirtti myytiin Reino-veljelle ja hänen vaimolleen Lainalle.

Kerttu-sisko kuoli 15-vuotiaana 1940. Seuraavana syksynä 1941 syntyi Ulla Kerttuli. Vanhemmat sisaret asuivat aluksi perheineen kotona.

Vanhin tytär, Hilkka, muutti kahden tyttärensä Sinikan ja Helenan sekä miehensä Kauko Krannin

kanssa Illoon, Kaukon kotitilan maalle 1945.

Minä, Airi Annikki, synnyin 1946 ja isä kuoli keväällä 1949.

Maire muutti lastensa, Sirkan ja Seijan sekä miehensä Heikki Lindgrenin kotiin Rekikoskelle 1951.

Ulla meni naimisiin Eino Lindroosin kanssa ja muutti perheineen (lapset: Tarja, Arja ja Jarmo) Säkylään.

Reino oli armeijassa Helsingissä ja innostui muuttamaan sinne eliniäkseen (puoliso Marjatta Vuorinen ja tytär Heljä).

Aililla oli Toivon kuoltua elämäkumppanina ”Heinälän” Eino eli Eino Rantanen, joka toimi monissa luottamustoimissa Kämäkässä ja oli mm. Osuuskassan hoitajana.

Minä Airi ja naapurin poika Pekka Haavisto menimme naimisiin ja muutimme Illon koululle asumaan 1969. Siellä oli myös työpaikkamme. Poikamme Henri syntyi 1976. Ostimme Keikyästä entisen terveystalon ja muutimme sinne, elokuussa 1981 syntyi Helena-tytär.

Risto, vanhempi veljeni, asui koko ikänsä kotitilalla, se oli hänelle rakas paikka. Hän oli monitaitoinen: rakensi taloja, hirsihuviloita ja muita rakennuksia lähiseudulla ja kauempanakin. Ristolta onnistui niin toppitallukkaan teko kuin huonekalujenkin valmistus.

Niinisalossa käyty armeija-aika antoi Ristolle hevosten kengityksen taidot. Hän ajoi myös ”maitokuskia” isänsä jälkeen Illon meijerille. Myöhemmin kuskihommat jatkuivat Lehtimäen Pentin kanssa traktorilla Vammalaan.

Risto eli poikamiehenä ja hoiteli äitiä kotona, leipoi ja pesi pyykit. Aili-äiti kuoli 1987. Risto eli ”Riku” viihtyi omissa oloissaan, mutta oli hauska seuramies, kun häneen tutustui lähemmin. Hänen suuri harrastuksensa oli Kalle Päätalon romaanien lukeminen ja Päätalopäiville osallistuminen. Risto kuoli kotonaan 2001. Samana syksynä sitten aloitimme Pekan kanssa Mustissuolla uuden Kämäkän ajan.

Kämmäkän Rautasten pitkäikäisestä suvusta

Tyrvään Sanomissa 25.08.1965 olleiden haastattelujen pohjalta.

Aukusti Rautanen muistelee, että monet hänen sukunsa miespuoliset jäsenet ovat eläneet lähelle sadan vuoden ikää, joku esi-isistä toisellekin sadalle. Aukustin isä, Kalle Matinpoika Rautanen syntyi 17.04.1885 ja kuoli 11.09.1926, 91 vuoden ikäisenä. Äiti, Johanna Jaakontytär, eli 83-vuotiaaksi.

Rautasen perheessä oli kaikkiaan 11 lasta, poikia 8 ja tyttöjä 3, ja kodin kurkihirsi ei ollut korkealla Kiikan Teukkulan kylässä Kämmäkässä. Elämisen eväät eivät olleet leveät, joten jokainen joutui ansio-työhön nuoresta pitäen. Johanna-tytär muisteli joutuneensa jo olemaan lapsenkaitsijana naapurissa ennen kuin oli täyttänyt kymmenen vuotta. Lapsenpiika sai palkakseen talosta ruuan ja kesän päättyessä uuden koltun päälleen. Rahaa ei annettu kuin korkeintaan jostain erikoispalvelusta, ja sellaista ei usein sattunut. Johanna sai käydä kiertokoulua seitsemän viikkoa ja oppi lukemaan kun oikein ahke-roi- si. Laskemista opittiin vähän ja huonosti kirjoit- tamaan. Johanna, myöhemmin Tiensuu, muisteli, että kiertokoulua käytiin Kämmäkän eri taloissa. Joskus kiertokoulunpitäjä, useimmiten kanttori, jätti koulun pidon päiväksi tai pariksi poikansa huoleksi. Tämä yritti olla kovaa koulumestaria, mutta ei siitä mitään tullut. Penkeillä istuvat pojat eivät alkuunkaan yrittäneet niinä päivinä opiskella, vaan tekivät kaikenlaisia kolttosia. Poika sitten siitä kanteli isälleen, joka antoi sapiskaa, mutta seuraavalla kerralla kurittomuus vain lisääntyi.

Rippikoulu kesti neljä päivää, ja sinä kesänä alle 15-vuotias Johanna ei isänsä pyynnöstä mennyt vie- raan palvelukseen, vaan auttoi isää saunan rakenta- misessa. Tästä palkaksi isä teetti tyttärelleen kengät sitä päivää varten, kun kirkossa päästiin edes. Jo- hanna sairasti lapsuudessaan ankaran lavantaudin, joka silloin oli vielä yleinen, mutta vanhemmiten sairaudet eivät ole isommin hätyyttelleet.

”Kippee jos ei jotain tee”

Fanny Rautanen, myöh. Laine, käsistään kätevä kuten isänsäkin, oli kuuluisa matonkutoja, jolla oli silmää valita sointuvat värit hyvin huolellisesti. Hän teki pitsiä ja kankaitakin. Vielä 87-vuotiaana hän sanoo tekevänsä mattoa aikansa kuluksi.

”Halkoja motti tunnissa”

Vuonna 1965 Aukusti Rautanen asuu kotitalossaan Kämmäkän tien varressa Kiikan Teukkulassa. Talo on aikaisemmin sijainnut hieman toisessa paikassa kuin nykyisin, tien toisella puolen.

Aukusti oli nuorempana toimen mies metsätöis- sä. ”Kerran kun sattui oikein hyvä lehtimetsä, syntyi halkoja motti tunnissa”, Aukusti kertoo. Semmonen laani oli kumminkin harvinaisuus, hyvä kun kerran eläessään sellaiseen pääsi. Tavallinen taksa oli sata mottia kuukaudessa, ja senkin tehdessään piti olla terve mies, ei sellainen tulos kaikilta terveiltäkään syntynyt. Raskaasta työstä huolimatta Aukustin ter- veydentila on ollut erinomainen.

Metsätöissä sattui kerran onnettomuus, jossa puun oksa ponkautti sahan terän käteen, ja siihen tuli melkoinen vamma. Kortteeriemäntä ryhtyi sitä iltasella parantelemaan antaen haavanlääkkeeksi ”essentiä ja viittä”. Mutta siitäkös haava ärtyi ja löi mustan suonon käsivartta pitkin rintaan. Se oli selvä verenmyrkytys. Lähdettiin lääkärille, joka sitten puhdisti haavan ja antoi rohtoja. Lääkäri va- roitteli vielä, ettei saa käyttää väkijuomia. Eihän Rautanen niitä, ei ollut mukana, eikä ollut tarkoi- tus hakeakaan. Mutta kyytimiespä olikin ”niitä miehiä”. Oli jo sillä välin käynyt kaupassa ja otta- nut pienet tujauksetkin, sellaiset, että antoi hevosel- le kyytiä. Silloin oli kaljamokeli ja hevonen liukas- tui, kaatui ja reki meni ojaan, aisa poikki. Korjail- tiin aisaa ja manailtiin huonoa tuuria. Siinä harmis- sa tuli Rautasenkin tehtyä punsi, kättäkin särki aika tavalla. Mutta sitä punsia ei olisi pitänyt tehdä. Käden haava ärtyi, särky lisääntyi ja muutoin hyvään malliin parantunut vamma paheni viikkokausien ki- vuksi. Sitä punsia Rautanen katui vieläkin.

Tyrvään Sanomat kertoi Rautasen Amanda-tyt- tären muisteluista, kun hän 4.7.1963 täytti 90

vuotta. Amanda myöh. Haapanen muistelee, kuinka lapset heti kävelemään opittuaan saivat tun-
tuman työntekoon. Kovasta työnteosta huolimatta
muistot lapsuudesta ovat valoisia. Työpäivät olivat
pitkiä ja raskaita, mutta silti ei tullut mieleenkään
päästää nurkusanaa suustaan, siihen oli totuttu.

Kesäisin lasten aika kului paimenessa. Lehmät ja
kutut kävivät laitumella sulassa sovussa keskenään,
vaikka hieman eri seuraa tekivät. Kun eläimet
asettuivat ruokalevolle, alkoi paimenten kisailu kes-
kenään. Suosituinta huvia olivat erilaiset pallope-
lit. Sitä ei kuitenkaan aloitettu ennen kuin päivän
tinki oli tehty: kotiinviemisinä oli oltava varpuluu-
ta valmiina. Sitä ei saanut unohtaa yhtenäkkään päi-
vänä. Paimenen työ oli vastuullista, vaikka lapset
laitettiinkin asialle. Silloin metsissä oli vielä petoe-
läimiä. Aivan vilisemällä niitä ei tosin näkynyt,
mutta sen verran kuitenkin, että varuillaan piti olla.
Amanda oli paimenessa, kun susi tappoi kutun Pa-
kulan haassa. Muille eläimille peto ei tehnyt pahaa,
mutta paimenten mielet tapaus aristi pitkäksi
ajaksi.

Ruokavalio oli paljon yksinkertaisempi kuin ny-
kyään. Ei tunnettu vitamiineja ja kaloreita sen pa-

remmin kuin liikalihavuutta tai puutostautejakaan.
Perunat muodostivat ruuan pääosan. Pöydässä oli
myös leipää, mutta muun särpimen kanssa oli niin
ja näin. Silakansuolavettä oli, mutta liharuokaa ei
saanut edes juhlapäivinä, kaikistellen ei edes joulu-
na. Maito kirnuttiin voiksi. Kirnuamispäivinä saa-
tiin kirnupiimää, mutta muulloin palanpaimeneksi
juotiin vain vettä. Voita säilytettiin aitassa ja sitä
myytiin kierteleville ”ylösostajille”.

Kirkkomatka tehtiin vuorotellen, koskaan ei
menty kaikki yhdessä, sillä aina oli jonkun jäätävä
kotolaiseksi. Amanda muistelee, kuinka matka teh-
tiin jalan, ja että hänen isänsä otti kengät olkapääl-
leen ja taittoi kirkkotien paljain jaloin. Vasta kirk-
kotorilla hän laittoi ne jalkaansa astuakseen kun-
nolla vaetetettuna Herran huoneeseen. Kotimatkal-
le jalkineet taas otettiin olkapäälle.

Oli elämisessä paljon surua jos kohta tyytyväi-
syyttäkin. Terveyttä pidettiin Herran lahjana, jota
ei saanut ehdoin tahdoin turmella. Sairauden sat-
tuessa tuli murhe koko taloon, sillä aina sai pelätä
pahinta, olivathan parannuskeinot vielä kovin al-
keellisia. Ja sitten kun elämä hymyili, osattiin myös
siitä vilpittömästi iloita.

Yhdistyksiä

Kirjoitukset yhdistyksen pöytäkirjoista,
koonnut Ritva-Liisa Ryömä

Pienviljelijäin yhdistys Kämmäkässä

Kämmäkän Pienviljelijäyhdistys

Kämmäkän Pienviljelijäyhdistyksen perustaminen sijoittuu aikaan, jolloin maatalousväestön olosuhteissa tapahtui suuria muutoksia. 1900-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä laadittiin useita maankäyttöä ja jakamista oikeudenmukaistavia lakeja. Tämä antoi sijaa myös henkisel- le kehitykselle ja kanssakäymiselle.

Suomessa oli jo perustettu torppareitten yhdistyksiä ajamaan maanvuokraajien ja torppareitten etuja. 1920-luvun alussa perustettiin melkein joka kylään pienviljelijäyhdistys, jonka keskusjärjestö oli Pienviljelijöitten keskusliitto.

Näissä merkeissä kokoonnuttii myös Rantalan pientilalle 16.9.1923 Kiikan kunnan Kämmäkän pienviljelijäyhdistyksen perustavaan kokoukseen. Puheenjohtajaksi valittiin F. Rinne, varapuheenjohtajaksi ja kirjuriksi Fanni Mäenpää sekä rahastonhoitajaksi Ville Kuusisto. Kuukausikokoukset sovittiin pidettäväksi joka kuukauden 2. sunnuntai. Toiminnasta ei kuitenkaan ole pöytäkirjamerkintöjä.

Toinen perustava kokous pidettiin Kämmäkän kansakoululla 4.3.1925, läsnä oli Keskusliitosta neuvoja Lauri Hannuksela ja 10 jäsentä. Puheenjohtajaksi valittiin Kalle Ojansuu ja kirjanpitäjäksi Niilo Nurmi, johtokuntaan valittiin lisäksi Frans Ojansuu, Jalmari Kaskela, Kalle Helenius ja varajäseniksi Oskar Latoniitty, Jalmari Rintala, Aukusti Mäkinen, Frans Rinne ja Kalle Saarinen.

Toiminta lähti vireästi käyntiin. Neuvoja Hannuksela Pienviljelijäin Keskusliitosta esitelmöi yhdistystoiminnasta sekä lannan hoidosta ja käytöstä

kasvillisuudessa, tilattiin 20 rehujuurikasopasta, pidettiin juurikasvikilpailut, osallistuttiin Tyrvään pienviljelijäpäiville, pidettiin metsänhoitokurssit ja kantojenhoitokurssit, tilattiin uutta laatua siemenperunaa 50 kg ja pidettiin neljät iltamat. Lisäksi tehtiin päätös yhdistyksen rekisteröinnistä.

Toiminta jatkui vilkkaana. Kokouksia pidettiin kuukausittain, esityslistat olivat selkeitä ja kokoukset niitten mukaisia, näyttää olleen kova kiire saada uutta tietoa ja ammattitaitoa.

Mm. vuonna -26 perustettiin apulantojen koe- kentät savi- ja multamaalle ja päätettiin hankkia käsihara.

Vuonna 27 puhetta johti Niilo Nurmi ja Kalle Ojansuu oli vpj.

Osallistuttiin Tampereella Pienviljelijäin Keskusliiton varsinaiseen perustamiskokoukseen huhtikuussa -27, pidettiin keittokasvi- ja puutarhakilpailut, kesannointi- ja lannanhoitokilpailuun otti osaa 15 taloutta ja osallistuttiin mm. keskusliiton retkelle 2 hengen voimalla.

Vuonna -28 pidettiin 10-päiväiset ruuanlaittokurssit Mäenpäässä, jossa oli perheiltamat päättäjäisinä. Vuonna -29 yhdistyksellä oli jo kylvökone, perustettiin edelleen koekenttiä, mm. apulannoitus juurikasveille ja heinänurmelle, järjestettiin puutarha- ja kasvitarhakurssit ja keskusliitosta oli neuvoja Lauri Koivunen puhumassa lypsykarjan hyvästä hoidosta ja jalostuksesta sekä kanataloudesta ruokatalouden parantajana. Vuosittain pidettiin iltoja, pikkujouluja ja äitienpäiviä.

30-luku oli jo vakiintuneen toiminnan aikaa, säännönmukaiset kokoukset pidettiin, johtokunnan jäsenet vaihtuivat, kursseja järjestettiin entiseen tapaan, osallistuttiin sekä omille että keskusliiton järjestämille retkille, konekantaa oli lisätty ja niitten käytöstä laadittiin säännöt. Vuonna -33 mm.

Pienviljelijäyhdistyksen kerholaisia 1930-luvun alkupuolella. (Pyy:n arkisto.)

osallistuttiin prof. Hannes Gebhardin muistorahastoon 100 mk:lla, jolla summalla oltiin rahaston perustajia.

Vuonna -35 yhdistyksessä oli 49 jäsentä. Perustettiin opintokerho, ohjaajina op. Tyyne Impola ja op. Liisa Alanen sekä Jalmari Peuraniemi.

Elämä kylässä jatkui aktiivisena, aina löytyi uutta opiskeltavaa, neuvojen osuus tiedon ja opin antajina oli merkittävä. Näyttää siltä, että maa- ja kotitalouden taso vastasi 30-luvun lopulla aivan rintamaitten tasoa.

Sotien aika tulee selkeästi näkyviin pienviljelijäyhdistyksen toimintakertomuksessa.

Nyt oli pidettävä huolta karjan hyvästä hoidosta, AIV-rehu oli jo tuttua, siirappia keitettiin, tehtiin vanhoista vaatteista uusia, pellavan viljely tuli ajankohtaiseksi, ostettiin mm. pellavaloukku, oli naisten kesäkenkäkurssit jne.

Kevät- ja syyskokoukset pidettiin sotienkin aikana melko säännöllisesti.

Vuonna -46 yhdistyksen jäsenmäärä oli 90 henkeä, kylään oli saatu sähköt ja elämänusko oli

sodan jälkeen palannut.

Vuonna -48 liitettiin jäseneksi Kämmäkän Osuuskassaan, josta otettiin 50000 mk:n laina oman toimitalon rakentamista varten. Rakentaminen aloitettiin heti, palkattiin Frans Karimäki rakennusmieheksi ja myöhemmin mestariksi, apunaan 6 henkinen rakennustoimikunta.

Vuonna -52 ostettiin toimitalon tontti Lempi ja Jalmari Jaloselta 8000 mk:lla. Nyt oli oma talo ja oma lupa. Ajankohtaisia kurseja pidettiin edelleen, mutta myös yhteiseen virkistykseen, juhliin ja iltoihin riitti aikaa.

Vuonna -51 otettiin uutta lainaa 50000 mk osuuspankilta toimitalon kunnostukseen, pyrittiin kehittämään kylän urheilutoimintaa hankkimalla urheiluvälineitä ja suunniteltiin urheilu- ja voimistelulaosaston perustamista.

Vuonna -53 pidettiin yhdistyksen 30-vuotisjuhlata 6-viikkoiset käsityökurssit, jotka pidettiin Rantalassa. (Yhteenvetona näistä Kirsti Koivurannan os. Vesterbergin kronikka.)

50-luvun puolivälissä yhdistyksen toiminta siirtyi lähinnä virkistykseen puolelle. Tuloja saatiin ko-

neitten vuokrista, juhlien ja iltamien lipputuloista. Kiikan manttaalikunnalta saatiin vuosittain apuraha toiminnan tukemiseen.

Vuonna -60 saatiin tuloja talon vuokraamisesta esim. elokuvien näyttäjille ja yksityistilaisuuksiin. Pidettiin kolmet juhlat ja muutamat iltamat. Samana vuonna ostettiin myös lisää tonttimaata 3500 mk:lla. 60-luvun alkupuolella pidettiin myös hiihtokilpailuja ja osallistuttiin alueellisiin kilpailuihin.

Vuonna 1966 yhdistyksen talo myytiin maanviljelijä Raimo Haavistolle 2500 mk:lla, muita tuloja saatiin konevuokrista ja manttaalikunnalta avustus.

60-luvun loppu oli virkeän toiminnan aikaa, uusia koneita hankittiin, vanhoja huollettiin, retkeiltiin ja alettiin pitää vihtaseuroja Illon metsästysseuran kanssa, vastaten lähinnä ravintolan hoidosta.

Vuosi 1973 oli pöytäkirjan mukaan eräs yhdistyksen aktiivisimmista toimintavuosista. Koneitten vuokraamisen lisäksi pidettiin suosittuja vihtaseuroja joka toinen viikko ja sitten 1. ja 2. syyskuuta oli yhdistyksen 50-vuotisjuhlat. Lauantaina oli vihtaseuratalolla humppatanssit ja sunnuntaina pääjuhla Kämmäkän koululla. Yhdistyksen omat taiteilijat esittivät pääosan ohjelmasta: oli musiikkia, runoja, historiikkia ja kansantansseja. Juhlapuheen piti Satakunnan maatalouskeskuksen toiminnanjohtaja agronomi Timo Junnila, jonka visiona oli maaseudun elämän helpottaminen esim. yhteisnavettojen avulla ja vanhana totuutena, että taloa on edelleen asuttava kannattavuutta silmällä pitäen. Pienviljelijäyhdistys palkitsi hopeisella ansiomerkillä seuraavat toiminnassa ansioituneet jäsenensä: Osmo Mäenpää, Mauno Kalevi Rinne, Esko Koivuniemi, Unto Rintala ja Tauno Ojansuu.

Elämä kylässä jatkui vireänä, seurattiin kiinteästi maatalouden kehitystä, neuvokat esittelivät uusia suuntauksia, kursseja pidettiin ja mm. isännille järjestettiin opintokerho ammattitaidon ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi. Varsinkin kesäisin retkeiltiin mm. maatalousnäyttelyissä eikä unohdettu kesäteattereitakaan.

Vuonna -80 yhdistyksessä oli 50 maksavaa jäsentä.

Pienviljelijäyhdistyksen kahta viimeistä vuosikymmentä kuvannee hiljainen hiipuminen. Sään-

nönmukaiset kokoukset pidettiin, retkeiltiin ja ajoittain oli lyhyitä kursseja, mutta mitään uusia ideoita ei syntynyt. Vuonna 1994 oli viimeinen kirjattu vuosikokous, mutta yhdistystä ei kuitenkaan ole lopetettu. Ehkä odotellaan uutta alkua, tai voitaneeko ajatella, että Pienviljelijäyhdistys on sellaisenaan tehtävänsä suorittanut, ja uudet toimijat ottavat vastatakseen Kämmäkän kylän tuotantokyvyn lisäämisen sekä henkisen ja aineellisen aseman kohottamisen, jotka kerran olivat yhdistyksen säännöissä ja elämässä kaikessa toiminnassa tavoitteena, joka on ehkä osin saavutettukin toiminnan 90 vuotena.

Kirsti Koivuranta, ent. Vesterberg

Pienviljelijäyhdistyksen kutomakurssin muistelut

Olin viettänyt vuoden 1952 Karkun Emäntäkoulussa. Seuraavan vuoden alussa mietin kotona, että mitä tästä eteenpäin?

Kuulin sitten Kämmäkässä puuhailtavan kutomakurssia ja ajattelin saavani sieltä lisäoppia. Emäntäkoulussa kankaan kudonnan taidot olivat jääneet heikoiksi, siellä tehtiin kankaan kudonnan alkuvalmistelut sarjatyönä, jolloin opetus jäi siltä osin heikoksi. Näin kaikki alkutyöt eivät osuneet kohdalle.

Ilmoittauduin ja pääsin mukaan. Rantalan isäntäväki, Peuraniemen Maija ja Toivo, olivat antaneet ison pirttinsä kurssilaisten käyttöön.

Kymmenet kangaspuut saatiin hyvällä järjestelyllä sopimaan samaan pirttiin. Ahdasta oli, kun niitä laitettiin kuntoon, mutta sopu antoi sijaa ja tekemisen meininkiä piisasi. Meitä oli pari nuorta rouvaa ja loput neitosia, kaikki innokkaita oppimaan.

Kurssi alkoi 2.3.1953 ja opettajaksi saatiin kotitalousneuvoja Mertta Joki. Saimme rakentaa kankaan alusta asti, ja ennen kuin loimi oli puissa valmiina, oli vuodatettu monta tuskan hikeä. Päivä päivältä kuuden viikon aikana tiedot ja taidot kas-

Pienviljelijäyhdistyksen tanhuryhmän naiset. (Kuva: Kirsti Koivorannan albumi.)

Puutyön osaamista, oik. Antti Peuraniemi, vas. Kirsti Vesterberg (myöh. Koivuranta, kotialbumi).

voivat. Kangaspuissamme syntyi monenlaista sen ajan käyttökäsitteitä: pyyheliinoja, pöytäliinoja, sängynpeitteitä, keinutuolimattoja yms.

Päivän kohokohta oli aina yhteinen päiväkahvi, jonka kukin kurssilainen vuorollaan keitti. Siinä kahvia juodessa juttu luisti ja hauskaa oli, eikä siellä muutenkaan suu mutrussa oltu. Kuunneltiin välillä sen ajan hittejä radiosta, mutta silti työssä oltiin ahkeria.

Perheen Matti-poika koulusta tultuaan kävi meitä hauskuttamassa ja ”kysy jotain maantiedosta” oli usein kuultu lause. Vanhin poika Antti teki keittiössä puusepän töitä, ja jos kangaspuissa ilmeni jotain pientä vikaa, apu oli lähellä.

Kaikki loppuu aikanaan, ja niin tuli päättäjien aika 3.5.1953 Rantalan suulilla, joka siihen aikaan oli uusi rakennus, siellä pidettiin kesäisin tansseja. Käsityönäyttelyn lisäksi ohjelmaan kuuluivat ainakin kiitospuheet, kronikka kurssilaisista ja näytelmä (nimi ei muistu enää mieleen), mutta sen aiheena oli ”naisten järjestelyt” kylän asioissa, lopuksi sen ajan tyyliin tanssittiin ”pari tuntia”.

Näin me kurssilaiset lähdimme kukin omille tahoillemme ”kangaspuut kainalossa” iloisein näkemiin ja hyvää jatkoa toivottaen.

Kronikka kurssilaisista on jäänyt muistiin, siinä käytiin jokaisen kurssilaisen piirteitä:

Isäntäväestä

Kevään tullen Kämäkässä neidot sekä morsiot opiskelun aloittivat kankaankudonnassa. Kurssipaikka rakennettiin oikein Rantalaan, isäntäväki itse jäi kurssionnea takaamaan.

Neuvojamme Mertta Joki

Toinen päivä kolmannetta saapui tänne Kämäkään ”kymmenellä kaistapäälle” loimet puihin laitamaan, kankaan niksit opettamaan. Neuvoi aina sopuisasti, nyt niistä nyt kiitokset lausumaan.

Kirsti Vesterberg

Kirstillä kankaat hyvin luisti, varmaan huolellisuuden vuoksi. ”Äidin perintökin” pitää olla, eihän tässä muutoin auta kerrassansa mikään. Suuri oli maitopullo Kirstillä aina mukanaan, mutta silti varatalonsa pysyy yhä hoikkana.

Maire Mäkelä

Maire oli rauhallinen, ei hän koskaan hermostu. Vaikkei kangas noussutkaan ja temppelit olivat tylsät, teki Maire pöytäliinan jollaista ei lupaa enää koskaan kutoa.

Raili Rekikoski

Vaikka Raili autot tietää, mainita nyt tässä sietää, hän on myös kankuri. Sukkula se hänellä suihkii, ehkä matkii, miten luikkii Agapetus radallaan. (Agapetus oli juoksijahevonen)

Vuokko Impola

Kun Vuokko ensimmäisen kankaansa laittoi, niin elämänsä raskaimman päivän taittoi. Näet kerran kun polkaisi, niin narut aukesi ja polkunen halke- si, mutta valmista tuli, se todettakoon.

Marja-Liisa Peuraniemi

Marja-Liisan kangaspuissa melu on ja melske, kuulua voi aamuun asti kutomisen helske. Taidon uljaan kangaspuilla Marja-Liisa oppi täyttyy var- maan kudoksilla moni huone, soppi.

Irja Kömi

Ahkeria ovat täällä nuoret tytöt kaikki, Kömin Irja kutoi niin, että polkunen meni poikki. Pöytäliina- kangasta kun puihin laitettiin, niin monen monta tuskaa siinä voitettiin.

Pirkko Vesterberg

Pirkko tietää kangaspuista, mikä onkaan polkus- in, taidon parhaan meistä muista omistat sä nykyisin. Ohi kurssi, ohi vaivat, kangas- pakat palkkanasi.

Elvi Järvinen

Elvin puut kuntoon saatiin ihan viimeiseksi, mutta niissä sitten sai hän kankaan leveimmäksi. Teki hän tänäänkin ja kahvit hyvät keitti.

Mirja Jalonen

Oli Jalosen Mirjalle tuttua nuo aakkoset kutomisen, oli kankurin suurin ”mutta” tuo hetekanpeitejuttu, sitä kudottu ei suinkaan kauan, kun joku viittasi, poikki pannaan.

Ritva Rantanen

On kurssimme kuopus Rantasen Ritva, hän ahke- rasti on helskytellyt kangaspuita täällä, hän mielel- lään ei kutomista kotonakaan jätä, vaan aikoo jatkaa ammattia tätä.

Antti Peuraniemi

On Peuraniemen keittiössä yksi poika ain, joka kummin lahjaksi nikkarin taidot sai. Hän vasaroi ja höylää, mittaillee ja laulelee laulut, iskelmät oivat korvissamme soivat.

Kutomakurssi. Eturivissä vasemmalta: Pirkko Vesterberg, Irja Kömi ja Ritva Rantanen. Keskirivissä vasemmalta: Raili Rekikoski, Mirja Jalonen, Maija Peuraniemi ja Marja-Liisa Peuraniemi. Takarivissä vasemmalta: Kirsti Vesterberg, Vuokko Impola, Maire Mäkelä, Elvi Järvinen ja neuvoja Mertta Joki.

Matti Peuraniemi

Matti kieppuu ahkerasti nuorten tyttöjen ympärillä, kutojien vieressä hän kysymyksen tekee, kysytään jotain maantiedosta vai ooko yötä heti.

Emäntä Maija Peuraniemi

Viisun pienen emännästä myöskin tästä, aina valmis rattoon, nostaan ihan vaikka kattoon. Tuhannet hän tiesi jutut, mutta myös kankaat taitaa, neuvoi meille liinaa, paitaa. Paljon vailla oltu olis, jos emäntää ei kuultu ois.

Koko kurssi tässä taivaltaa, kohti loppukaronkkaa. Tyttäret kun ahertaa, joka talo uudet liinat saa ja pian pojat oivaltaa, tuolta oivan emännän saan koko kylää koristamaan.

Pentti Siltanen

SKDL:n Kämmäkän yhdistys

Jatkosodan loputtua myös työväestön aktiivisuus lisääntyi. Suomen Kommunistinen Puolue pääsi pois maanalaisuudesta. Suomeen perustettiin vasemmistolaista työväestöä riveihinsä kokoamaan Suomen Kansan Demokraattinen Liitto. Se oli vapaamuotoinen järjestö, johon työväestön oli helppo liittyä.

Perustasolla olevia järjestöjä syntyi koko maahan nopeassa tahdissa. Niin myös Kämmäkkään perustettiin järjestö samoihin aikoihin, jolloin Pajusaaren saha oli toiminnassa. Kylässä oli väkeä joka talossa.

SKDL:n Kämmäkän yhdistys perustettiin 1950-luvun alkupuolella ja sen ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Aarne Salminen. Sihteerinä toimi Olavi Viljanen.

Yhdistyksen alkua ajoilta on ollut vaikea löytää tietoa. Vuosina 1955–57 on edelleen ollut puheenjohtajana Aarne Salminen. Sihteerinä on toiminut Unto Rintala.

Sitten vuonna 1959 on järjestön johtoon valittu Unto Rintala. Sihteeriksi tuli Pentti Siltanen, taloudenhoitajaksi Aarne Salminen.

Vuodet 1959–62 ovat olleet vilkasta toiminnan aikaa. Toiminnan huipentuma on ollut järjestön järjestämä pikkujoulu. Vuonna 1959 pidettiin yhdistyksen pikkujoulua Koivistossa, jonka silloin omisti Sysmäläinen Olavi Nurminen.

Juhlaan myytiin pääsyliput ja ohjelma oli monipuolista. Oli jopa harjoiteltu näytelmä, johon oli saatu nuoriakin kyläläisiä.

Pääsylippuja myytiin lähes sata kappaletta, ja lähes kaikki kyläläiset olivat tulleet paikalle.

Hauska episodi näyteltiin luvan hankinnassa. Unto Rintala ja Pentti Siltanen kävivät nimismiehen kansliassa esittelemässä lupapaperin, johon oli merkitty kaikki illaksi suunniteltu ohjelma. Pahaksi onneksi oli jäänyt merkitsemättä juhlan päättämisaika. Kansliassa oli mieskanslisti, joka oli tunnettu tarkkuudestaan. Hän huomasi virheen ja kysyi, että koska juhlan on tarkoitus loppua. Hakiijat selvittivät, että yöllä kello 24. Unto sanoi, että minä kirjoitan sen siihen. Kanslisti sanoi, ettei se käy, se täytyy päättää kokouksessa. Unto sanoi, että me pidämme sitten tässä tuon Pentin kanssa kokouksen, kun minä olen puheenjohtaja ja Pentti on sihteeri. Kanslisti ei hyväksynyt käytäntöä. Unto kysyi, että onko nimismies paikalla? Kanslisti myönsi olevan. Unto koputti nimismiehen oveen, johon kanslisti vielä yritti sanoa, että ei sinne sa mennä. Nimismies aukaisi oven ja kysyi, että mitä olis asiaa? Unto selitti, että kanslisti ronklaa pikku asiasta. Nimismies Junnila katsoi paperia ja sanoi kanslistille, että merkataan se päättämisaika siihen. Vielä kanslisti yritti nupista nimismiehellekin, mutta silloin Junnila karjaisi kanslistille että asia on niin, kuin hän sen sanoo.

Silloin kanslistikin nousi ylös tuolista ja laittoi kädet housun saumoihin ja sanoi että: ”kyllä herra nimismies”. Se näytelmä jäi mieleen.

Järjestön toiminta hiipui vuoden 1962 jälkeen, ja Pentti Siltanenkin muutti Vammalaan ja siellä oli toiset järjestöt.

Koonnut Antti Ryömä

Urheiluseura Keikyän Vesan Kämmäkän kyläosasto

Kämmäkässä virisi heti sodan jälkeen nuorten keskuudessa kiinnostus ohjattuun urheilutoimintaan.

Niinpä sitten otettiin yhteyttä jo 40-vuotta toimineeseen Kekyllä Vesaan. Sen piirissä innostuttiin asiasta, ja 23.5.1948 pidettiin Keikyän Vesan Kämmäkän kyläosaston perustava kokous Kämmäkän Pihlavalla.

Kokouksessa oli puheenjohtajana T. Iso-Honko ja sihteerinä Antti Aarinen, kämmäkkäläisiä oli mukana 23 henkeä ja Keikyästäkin 4 henkeä.

Taloudesta päätettiin, että Kyläosasto saa käyttöönsä järjestämiensä tilaisuuksien tuoton. Kyläosastolle valittiin johtokunta ja ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin Antti Ojansuu ja sihteeriksi Antero Mäkelä.

Kesäharjoituksia varten pyydettiin käyttölupaa koulun pihalle ja Ryömän laiturille. Yleisurheilu- ja keikurikurssille päätettiin lähettää Kalevi Rinne, poikaleirille Esko Koivuniemi ja Antero Mäkelä. Keikyän Vesa hankki kyläosastolle kaksi kuulaa, yhden kiekon ja keihään.

Jäsenmaksuksi päätettiin alle 16-vuotiaille 25 mk ja yli 16-vuotiaille 50 mk.

Toiminta alkoi vireänä, ja 30.5.1948 pidettiin Ryömällä kokous, jossa vuokrattiin Ryömältä n. 50 aarin maa-alue urheilukentäksi 5-vuodeksi. Tätä aluetta kunnostettiin sitten koko kesä.

Ensimmäiset Kesäjuhlat urheilukilpailuineen pidettiin yhdessä Keikyän Vesan kanssa. Samana kesänä pidettiin vielä toisetkin urheilukilpailut ja kahdet illamat sekä pikkujoulut.

Jäseninä Kyläosastolla oli vuoden lopussa 45 henkeä, ja Keikyän Vesa kiitteli vuonna 1948 toimintakertomuksessaan kämmäkkäläisten urheilutoimintaa.

Vuosi 1949 oli jo vakiintuneen toiminnan aikaa, pj edelleen Antti Ojansuu. Eri liikuntalajeille sovittiin omat johtajansa, jotka sitten yhdessä muodostivat johtokunnan. Toiminta oli vilkasta, osallistuttiin mm. Porissa pidettyihin voimistelukisoihin. Pi-

dettiin hiihtokilpailut, kesäjuhlat urheilukilpailuineen ja pikkujoulut.

Vähitellen varsinainen urheilutoiminta jäi vähäisemmäksi, siirryttiin pelaamaan lentopalloa. Juhlia edelleen järjestettiin, mutta johtokunnan kokouksia oli harvakseltaan.

Vuonna 1952 vuosikokouksessa oli paikalla 9 jäsentä. Vuonna 1953 pidetyssä vuosikokouksessa oli läsnä 10 jäsentä, paikalla oli myös Keikyän Vesan edustajat ja Satakunnan Urheiluliiton piiriohjaaja Asis. Asian oli silloin sopia oman seuran perustamisesta, tai sitten pysyttäisiin Keikyän Vesan alaosastona. Päädyttiin jäädä alaosastoksi. Toimintaa ei saatu enää viriämään, ja Kyläosaston viimeinen kokous pidettiin vuonna 1956, jolloin läsnä oli 5 jäsentä ja todettiin aktiivisen toiminnan loppuneen. Jäljelle jääneillä varoilla hankittiin pöytätennisvälineet ja pöydän tarvikkeet.

Näin päättyi Voimistelu- ja urheiluseura Keikyän Vesan Kämmäkän kyläosaston vajaan vuosikymmenen mittainen tarina, mutta kylälle jäi voimistelu- ja urheiluharrastus. Joskus jopa voitettiin Kiikan koulujen välisten hiihtokilpailujen kaikki sarjat. Kansalaisopisto pitää kylätalolla edelleen kuntosuunnittelua. Hiihtäjiä, lenkkeilijöitä, pyöräilijöitä ja uimareita tapaa runsaasti etenkin kesäisin. Onpa kylän nuoria mainittu niin kansallisten kuin kansainvälistenkin hiihtokilpailujen tuloslistoilla.

Kirjoitus perustuu Keikyän Vesan Kämmäkän kyläosaston pöytäkirjamerkintöihin ja Antti Ryömän muisteluihin.

*Myös
Maaseudun
nuorten liitto
vaikutti
Kämmäkässä.*

Mielenkiintoisia henkilöitä

Rauni Mäkelän muistelevana

August Rautanen

August Rautanen oli syntynyt 1884. Hän oli hyvin taitava tarinamestari osaten maustaa tarinansa mystiikalla, joka kiehtoi pikkupoikia.

Rautas-Aaku kertoi näin: ”Eno pyysi minut kanssaan rukiin leikkoon. Lähtiessämme hän alkoi hioa sirppiään. Huomattuaan, että sirpin terästä oli kaikki teräsosa jo loppunut, hän heitti sirpin nurkkaan sanoen, että tuhat tuhatta pirua tätä sirppiä hiokoon! Mennessämme sitten pitkin peltopolkua, tuli vastaamme ihan loppumaton jono hyvin pieniä miehiä. Enon kysyttyä erältä tulijalta, että minne he olivat matkalla, vastasi tämä, että hiviämään – hiviämään.”

Raunin kertomana tarinaa Mäkelän Nestorista (s. 1865): Mäkelän Nestorilla (s. 1865) oli sanontatapa ”sin nin mää sanon”. Nestori oli tulossa selkätietä pitkin kotiin hiukan nauttineena ja poikkesi Latoniittuun pyytämään punsin pohjaa. Latoniitun emäntä sanoi, että ei tästä ole kotiinkaan pitkä matka. Ja Nestori lähti kotiin niine hyvineen. Jonkin ajan kuluttua Nestori oli sitten Latoniitussa sikolahtissa, ja toimituksen päätyttyä emäntä pyysi odottamaan siksi kunnes uutisliha olisi kypsää. Nestori vastasi siihen, ”sin nin mää sanon, että ei tästä oo kottiinka pitkä matka”.

Pertti Peuraniemi

Tarinaa Israel Pakulan Turun kauppamatkoilta

Israel Pakulan pojanpoika Frans kertoi monia värikkäitäkin juttuja, joita sattui heille hänen ollessaan poikakloppina Israelin hevosien vartijana Turun reissulla. ”Oripäässä yövyttäessä ei paljon nukuttu”, kun varkaita oli joka paikassa. Siitä ”ryöstöstä”, joka Oripään seudulla tapahtui, ei puhuttu juuri siksi, että se vielä voimissaan olevaa miestä nolotti. Israel oli paksu, musta, lyhyenlöntä ja puhelias (vitsikäs) mies. Turkulaiset kauppiaat usein juottivat Israelia, jotta kauppa olisi käynyt edullisemmin, ja kyllä kuormassa taisi tulla juomia myös kämmäkkäläisille.

Yksi hauska tarina kuitenkin on jäänyt muistiin: Israel oli palaamassa Turusta kuormineen ja huomasi nuoria miehiä kalassa Aurajoen kupeessa. Israel pysäytti hevosensa ja kysyi: Kuinka riipasee kalaa tällaisesta paikasta, kun ei ole juuri vettäkään joessa? Nuoret miehet pysyivät katsomaan kaloja, joita ei sitten ollutkaan. Palatessaan Israel huomasi kuormasta hävinneen tavaraa, ja pakoon juoksevat kaverit huusivat perään: ”Jos ei riipase, niin raapasee.”

Pakulan (Karimäen) Aukustin kertomus (Tyrvään Sanomissa): ”Mää pienenä poikana jo päästettiin siankarsinaan”, vuonna 1868 syntynyt Aukusti Karimäki muistelee. ”Lahtari pisti nuarran sian kurkkuuj ja kuristi sen kirreeseen ja kiärsi sen pöytätoolim päähän senm pään yliympäri ja nuarralla kiärsi sen kuanon ympäri, ette se saanu huurettua nin kovasti. Sitte alko lyäminen. Lyätiim moukarilla, lekalla pyärryksiin. Se pyärty siiej ja sitte oli hyvä pistää. Ja sitten alko pyssypeli, oliskohan neljäkymmentä vuatta takaperin, ku alko se pyssypeli. Kyll sitte jo hauskaa oli.”

Juttuja Kämmäkästä

Eero Jalonen on muistellut isoisäänsä Juho Jalosta eli Jysiön Jussia, joka oli mainio jutunkertoja. Hänen seurassaan ei tullut aika pitkäksi ja iltapuhde kului nopeasti menneitä aikoja muistellen. Juho eli 91-vuotiaaksi.

Jussin aikakaudella oli kielikin erilaista, ja mm. murteiden kerääjänä tunnettu Pertti Virtaranta on haastatellut Jussia hänen rehevän kerrontansa ja murteen aitouden ja tarinoiden kansanomaisuuden vuoksi.

Hän mm. käytti isästään nimeä ”kotonin pappi”, jonka alkuperä ei ole selvinnyt.

Jussin suvussa oli kovia kalamiehiä vielä monessa polvessa myöhemminkin.

Jussi lähti isänsä ”kotonin papan” kanssa Ylistenjärvelle kalaan. Oli kuulas sunnuntainen kevättaamu, ja heillä ei ollut venettä, vaan pyöreistä pölleistä tehty lautta ”kopukka”, jota liikuteltiin veden pohjasta sauvomalla. Oli särjen kutuaika ja kalaa paljon. He saivat sitä pelkällä haavilla kauhomalla. Tämä painoi lauttaa, ja molemmat seisoivat sen vastakkaisilla reunamilla, lautan painuessa osittain veden allekin. Parvi särkiä oli taas kohdalla jopa pyrkien kuiville lautan päällekin. Samaan aikaan kuului kirkonkellojen kumu Tyrvään kirkolta. Pappi hätkähti ja sanoi, nyt lähdetään. Jussi olisi vielä halunnut kalastaa, mutta ei onnistunut, koska pappi oli syvästi taikauskoinen.

Kalaa on Jalosen suvussa syöty aina ja kalaa pyy-

dettiin myös kaikkein pahimpana puutteen aikana vuosina 1918–1920, jolloin Jussi oli Hennalan vankeileirillä.

Perhe oli aiemmin muuttanut Hakalan torppaan Punkalaitumelle, eikä omaa ruuan tuotantoa ollut kuin vähän perunamaata ja lehmänkanttura, jolle ruohokin kerättiin tienposkesta. Jalmari ja Artturi kävivät kalassa Klupukoskella ja jopa sulkavatkin syötiin.

Tytöt keräsivät marjoja ja syötäviä ruohoja, ja näin sitten pysyttiin hengissä. Jussin lapsuudessa ja vielä nuoruudessaakin Kämmäkkä oli todellista erämaata, kylässä oli vain muutama torppa. Riistaa oli ja petojakin. Kuulaina talvi-iltoina pojat monesti kuulivat kuinka sudet ulvoivat Vittaan niitulla. Jopa karhuja kuljeskeli alueella. Kerran karhu sitten tappoi Jysiön hevosen ”Sileekedon” mäessä, joka oli Perälän hakaveräjällä. Sillä paikalla ei ruoho kasvanut moneen vuoteen. Maahan oli valunut niin vahvoja nesteitä hevosen ruhosta.

Sileekedon nurmikko oli nuorison kokoontumis- ja piirileikkipaikka. Tuulimyllymäessä oli ollut tuulimylly ja Myllyojassa vesimylly. Vesimyllyä varten kerättiin vettä Myllyniittuun, kun Myllyojan virtaus ei yksin riittänyt pyörittämään kiviä.

”Kinnarin kaskessa”, nykyisen Peräkorven (sai tämän nimen Jysiön jaossa) oli iso naurismaa, joka oli tehty kaskeamalla.

Koko Jysiön torppa sijaitsi kahden talon, Suutarin ja Kinnarin takamailla. Torpan talous oli alueella lähes luontaistaloutta, pyrittiin tekemään kaikki tarvittava itse. Lapset osallistuivat kaikkiin askareisiin niin pian kuin kykenivät. Paimenessa käynti oli lasten puuhaa.

Kämmäkkäläisiä kuvissa

Rantasen Onnin ja Ailin häät vuonna 1936 Parrilla. (Rantasten kotialbumi.)

Koivusen Toivon ja Aunen häät vuonna 1943. (Kuva Sirpa Okkonen.)

Laineen Olga ja Hermann. (Kuva Helge Laine.)

Koivusen Erkki ja Hilda. (Koivusten kotialbumi.)

*Ylisen saunan seinustalla Amanda ja Frans sekä takana Laina.
(Kuva Tolvan sukukirjasta.)*

Ylimäen perhettä 1920-luvun alussa. (Siltasten perhealbumi.)

Sattumia

Eero Jalonen

Suden vierailu

Kerran pojat, Aukusti ja Jussi, olivat lammaspaime-nessa Tuulimyllymäessä. Vanhempi Aukusti kysyi äkkiä Jussilta: Mitä tekisit, jos susi nyt tulisi? Kiipeisin tuonne kuuseen, oli Jussi todennut. Katsopa tuonne! Susi jolkutteli suoraan kohti Myllymoision suunnalta. Siitä paikasta Jussi kiipesi kuuseen. Se oli semmonen myrskyn puoliksi kaatama kuusi, johon pääsi melkein juoksemalla. Aukusti ei häkeltynyt, vaan otti hiilen nuotiosta, sylkäisi kiven päälle ja asetti hiilen siihen. Sitten Aukusti iski kirveen hamaralla päälle. Näin syntyi kova paukahdus, ja susi kääntyi heti takaisin tulosuuntaansa häntä koipien välissä.

Hakalan torpasta piti tehdä vuokrana töitä taloon ja tietenkin parhaaseen työaikaan. Torpan työt piti näin tehdä yöllä ja pyhinäkin. Talolla oli useita torppia, joten sesonkiaikaan talon pelloilla oli väkeä enemmänkin. Isäntäväen ja torpparien välit eivät aina, ymmärrettävistä syistä, olleet kovin lämpöiset. Torpparin asema oli kuitenkin sellainen, että ei passannut pullikoida, mutta suutaan torpparit soittivat. Osa torppareista oli talon muonissa. Jussilla oli kyllä omat eväät. He saattoivat yöpyä talon renkituvassa, kotiin kun oli pitkä matka.

Kerran torpparit olivat puintipäivän jälkeen talon vanhassa saunassa, jolloin lahot lauteet putosivat. Jussi sanoi yhden sanan: ”Lähtekäämme”. Tästä on saanut alkunsa sanonta: ”Lähtekäämme täältä, sano Hakala kun saunanparvi putoi.” Torppari tunnettiin silloin torpan nimellä, joten Jussi oli silloin Hakala, ja se sauna oli Uotilassa Punkalaitumella.

Aikanaan sitten Punkalaitumelta muutettiin takaisin Jysiöön koko ison sakin kanssa, ja Jussista tuli tilan isäntä. Jussin vaimon kuoltua tila jaettiin,

kun kukaan ei pystynyt tai halunnut sitä kokonaisuena lunastaa. Toinen syy jakoon oli, että useimmat halusivat palan maata, johon voisi mökkinsä rakentaa. Jussille jäi puolet, ja toisesta puolikkaasta muodostettiin seitsemän itsenäistä tilaa, näin syntyi ”Jysiön kylä”. Suurin osa Jysiöstä on nyt suvun ulkopuolisten omistuksessa.

Pertti Peuraniemi

Tulipalot Kämmäkässä

Ensimmäinen historiaan jäänyt tulipalon aiheuttama onnettomuus tapahtui Mäkelän torpan takamaalla. Siellä sijainnut Prii-Heikin (Kämmäkän ensimmäisen torpparin poika) jo iäkäs mies, kuoli tulen tuhotua torpan vaatimattoman asuinrakennuksen.

Ojansivun torpan asuin- ja navettarakennukset paloivat vuoden 1910 keväällä. Tästä on maininta Kiikan kappelin Kulmuntilan Tammelan talon Ojansivun torpassa tehdyssä vuokralautakunnan katselmuksessa toukokuussa 1910. Missähän he sitten mahtoivat asua, sillä torpassa oli useita muita rakennuksia, sauna, riihi, lato ja liiteri?

Harjunpään asuinrakennus ja navetta paloivat ja vanha emäntä kuoli tulipalossa 1950-luvulla.

Välirauhan aikaan Kämmäkässä paloi vappuna 1941 Ryömän (Koivisto) iso asuinrakennus. Koulu- pojat huomasivat liekit katolla kouluun mennessään. Talossa oli leivontapäivä ja uunia lämmitettiin, siitä kipinä sytytti pärekaton. Juuri mitään ei ehditty pelastaa. Uusi rakennus kuitenkin nousi sitkeydellä pian. Paikalliset muistavat suuren hevoskolonnan, joka toi uusia hirsiä seuraavana talvena rakennettavan uuden rakennuksen tarpeiksi.

Paavilaisen rakennukset paloivat 1965, ja siellä ei ole sen jälkeen asuttu. Urho Heinosen perheen asuinrakennus paloi 1970.

Pertti Peuraniemi

Naapurikiistoja kuttupaimenessa olost

Vielä 1900-luvun puolella oli hyvin tavallista, että karjaa paimennettiin viljelyalueiden välissä, ahoilla ja rehevissä metsäkoissa. Pellot oli torpparienkin pitänyt aidata niin, että viljeltyjen peltojen puolelle ei olisi kutuilla, lampailla tai jopa lehmillä asiaa. Usein kuitenkin näin kävi, ja torpparit olivat nautinta-alueistaan hyvinkin tarkkoja ja vielä tarkempia tietysti niistä viljelyksistä, jotka he olivat hiellä ja vaivalla saaneet kasvamaan.

Kerran taas oli riitaa siitä, olivatko Peuraniemen kutut menneet Koivuniemen pellon puolelle tai pelkästään vaan ”heidän puolelleen”. Elettiin 1910-

lukua ja Elina Peuraniemi lypsi iltalypsyä navetan takana olevassa tarhassa. Koivuniemen Josefiina tuli sinne ja alkoi tavallisen puheen sijasta esittää väitteitä, jotta ”teidän kutut ovat olleet meidän puolella laiduntamassa”. Elina oli tunnetusti nopealiikkeenainen nainen. Hän kuunteli sanaakaan sanomatta ja kiivastahtisen lypsyn loputtua nousi ylös ja otti lypsyjakkaran toiseen käteen ja sanoi jakkaraa kiukkuisesti Josefiinaa kohti heilauttaen ”kyllä minä sulle raja-aidat näytän”.

Josefiina pelästyi ja lähti pikaisesti pois. Parin päivän kuluttua hän kuitenkin tuli Peuraniemeen ja oli aivan eri tuulella ja toi tuliaisiaakin. ”Tsehhee toin sulle verileipää”. Hän oli siis leiponut vahvaa ja ravitsevaa leipää, johon oli sekoitettu verta. Tämä ”tsehhee” kuului Josefiinan omaan sanastoon ja siksi juttukin on jäänyt elämään. Sopus palasi.

Juttua Kämmäkän kylätoimikunnasta (nyk. Kämmäkän kyläseura ry) Tyrvään Sanomissa 17.3.1994

Miten kylällä on eletty

Kämmäkän kylätoimikunta on talkootyönä rakentanut suosittu uima rannan Ylistenjärvelle. Esko Koivuniemi (vas.) ja Osmo Mäenpää pääsevät muiden tavoin uimaan, kunhan lumi sulaa ja jäät lähtevät.

Kylätoimikunta antaa uutisia ja toivoo niitä

Kylätoimikunnan ja paikallislehden yhteistyö on kahden kauppa, jossa kolmas ei saa korvapuustia. Kolmannelle eli lukijalle tarjotaan uutinen tai muu lehtijuttu kytin asioista.

Kämmäkän kylätoimikunnan kantahenkilöstöön kuuluvat Osmo Mäenpää ja Esko Koivuniemi esittelevät 80-luvun taitteen Tyrvään Sanomia, jossa kerrotaan kylän koulun remontin valmistumisesta. Vanha rakennus kunnostettiin lattiaista kattoon talkootyönä.

Toistakymmentä vuotta vanha lehtijuttu henki luottavaista tulevaisuuden uskoa. 90-luvun alussa Tyrvään Sanomat vieraili kämmäkkäläisten yhteisessä joulujuhlissa. Myös silloin oli puhetta koulusta, mutta joulun odotuksesta huolimatta juttuun tuli tummaa sävyä: kylän väkeä painoi huoli oman opinahjon sulkemisesta.

Ala-asteen koulu toimii Kämmäkästä edelleen, samoin kyläkirkasto koulun yhteydessä. Molemmat koetaan kylässä enemmän kuin tärkeiksi. Pieni oppilasmäärä enteilee koulun hienemistä. Hyvällä tahdolla ja pienillä järjestelyillä sulkemisen uhka saataisiin kuitenkin väistymään.

"Tästä lähtee kilometrin tai parin päästä oppilaita Rekikoskelle ja Tyrväänkylään. Jos he voisivat tulla rajan yli Kämmäkkään, niin koulun tilanne olisi vallan toisenlainen. Sitä on kylällä täältä ehdotettu."

Koulun jälkeen uimaranta

Koulu on Kämmäkän keskipiste monella tavalla, ja myös kylätoimikunnan työ on alusta lähtien kiertänyt paljolti sen ympärillä. Koulu on vähintään tarjonnut kokoontumistilat.

Kämmäkän kylätoimikunta on Aetsän vanhin. Se perustettiin 70-luvun loppupuolella jo ennen Kiikan ja Keikyän kuntaliitosta. Mäenpää ja Koivuniemi muistavat, että aloite tuli kansalaisopiston rehtorilta Kaisu Mikkeltä.

Kylätoimikunnan alkuvuodet vierähtivät koulun remonttilatkoissa. Sen jälkeen toiminta on ollut milloin rauhallisempaa, milloin vilkkaampaa. Puheenjohtajaksi viimeksi valittu Esko Koivuniemi sanoo hoidelleensa tehtäviä jo pari vuotta "toimitsijamiehen tittelillä".

"Vetäjän paikka on avoinna. Siihen pitäisi saada joku vähän nuorempi henkilö."

Kylätoimikunta ei ole nukahtanut, vaikka tekemisen tahti on ehkä verkkaisempi kuin ennen. Esko laskee, että toimikunnalla oli viime vuonna 17 tilaisuutta tai tapahtumaa. Niihin kuuluivat muun muassa retki Luvian sahalle ja uuden nimismiehen vierailu Kämmäkästä.

"Kutsuttiin uusi nimismies kylään, kun Kämmäkkä on vanhaan hyvässä huodossa poliisiasemalla."

Koulu remontin jälkeen kylätoimikunnalla on ollut monnen vuoden urakkana uimarannan kunnostaminen ja hoitaminen Ylistenjärven rannan omistava kunta, mutta työt tekevät talkoolaiset. Ensi kesänä uimarannalle asennetaan uusi ponttonilaituri.

Kaiken keskellä

Mäenpää ja Koivuniemi uskovat Kämmäkän tulevaisuuteen, "ettei sitten EU hiljennä Suomen maaseutua kokonaan".

Uskoa huomiseen luo muun muassa se, että kylässä on tätä nykyä tuskin yhtään tyhjäksi jäänyttä taloa. Kaikki ovat ainakin kesäisin käytössä.

"Koululla on yksi tyhjä asunto, mutta se taitaa olla ainoa."

Mäenpää ja Koivuniemi ynnälvät kahvikupin ääressä makkarasämpylän haukkapalojen välillä listan Kämmäkän yrityksistä: autokorjaamo, maansiirtofirma, pari taksia, hunajayritys ja pieneläinkrematorio — ainakin nämä. Tulossa on puutyöliike.

"Sitten meillä on täällä diakoniapiiri ja seitsemänkymmentävuotias pienviljelijäyhdistys ja monta lajia muuta."

Kämmäkkäläisten toiveistaan kärkipäässä ovat nykyistä paremmat tiet. Mäenpään ja Koivuniemen mukaan ainoa apu olisi kestöpölylyste. Sekään ei poistaisi mäkä eikä mutkia, mutta ainakin jyskytys vähenisi nykyisestä.

Kämmäkän toki sopisi saada hyvät tiet siinä kuin muidenkin keskuspaikkojen. Kylästä ei ole linnuntietä pitkä matka Pehulaan, ei Kiikkaan, ei Vammalaan eikä Huittisiin. Isommatkaan taajamat eivät ole rakentuneet kovin kauas. Kämmäkkä on niin onnistuneesti kaiken keskellä, että kylän nimenkin löytyy vain parhaista kartoista.

Tuttu lehtimies yllätti Savossa

Osmo Mäenpää ja Esko Koivuniemi maistelevat vähän aikaa kysymystä kylätoimikunnan ja paikallislehden kanssakäymisestä. Pitkäaikainen tuttavuus on luonut siteitä, ja yhteistyö on sujunut yleensä hyvin sekä toimituksen että ilmoituskonttorin kanssa.

Kylätoimikunta tottakai odot-

taa, että sen tilaisuuksista ja muusta toiminnasta silloin tällöin kerrotaan paikallislehdessä. Niin myös tehdään, parhaillaankin.

Kylien kesäjuhlat tai vaikkapa kuntoilutempaukset kertyvät lehden toimituksessa usein viikonloppun työllistään, jota on toisinaan pakko karsia esimerkiksi tapahtumien samanaikaisuuden takia. Se ei ole mieluisaa kumminkaan puolin.

Joskus vastaan tulee väärinkäsitys. Esko Koivuniemi kertoo odottaneensa taannoin lehden toimittajaa turhaan jutun tekoon Kämmäkkään. Poissaolon syy selvisi kysymällä: toimitus oli oletta- nut Eskon tarkoittaman tilaisuuden yksityiseksi juhlaa, johon pääsee mukaan vain nimenomaisella kutsulla.

Myös toisenlaisia yllätyksiä sattuu. Kämmäkkäläisiä osallistui muutama vuosi sitten valtakunnallisille kylätoimintapäiville Savossa. Tilaisuudessa Esko huomasi pöydällä tutunnäköisen Tyrvään Sanomien kirjoituslehtiön. Sen päällä oli kynä, jota piteli Vääntisen Ilkka. Heinävedeltä maailmalle lähtenyt toimittaja oli saanut pitkän matkan juttukeikan Vammalasta vanhoille kotikonnuilleen.

E. J. K.

Osmo Mäenpään ja Esko Koivuniemen haastattelu kuuluu Tyrvään Sanomien juhlavuoden juttusarjaan, jossa haastatellaan lehden lukijoita ja yhteistyökumppaneita ja kysellään heidän mielipiteitään satavuotiaasta paikallislehdestä.

SODAT

Ruotusotamies Tuomas Larm. (Heikki Kuusiston albumi.)

Kämmäkkäläiset kansalaissodassa

Kansallisarkiston aktien pohjalta, koonnut ja kommentoinut Pertti Peuraniemi

Kämmäkän kylän taustaa tapahtumille 1917–1918:

Kämmäkän alue oli 1900-luvun alussa vielä huo-
nojen tieyhteyksien varassa, varsinaisia teitä ei ollut,
vain talviteitä ja kinttupolkuja. Tavallinen väestö ei
liikkunut juuri muuten kuin tekemällä ”pakolliset”
kirkossakäynnit, ja tietysti jotkut kävivät taksvär-
kissä vaaditut päivät siinä talossa, jonka alueella
torppa sijaitsi. Selvää on sekin, ettei sen ajan Käm-
mäkkäläisillä ollut kovin hyvää kuvaa siitä, mitä
maailmassa oman kylän ulkopuolella tapahtui tai
oli kehittymässä. Luku- saati kirjoitustaitokaan ei
ollut vielä kovin yleistä. Yleisesti siis oltiin paljolti
kuulopuheiden varassa, ja niiden perusteella muo-
dostettiin käsitystä asioista. Voimakkaammat ja lu-
kutaitoiset henkilöt saattoivat helposti agitoida
muita haluamaansa suuntaan.

Kämmäkässä ei ollut siihen aikaan mitään yhdis-
tyksiä tai organisaatioita, jos ei kirkkoa ja seurakun-
taa oteta lukuun. Kylän alue jakaantui neljään ja
osin jopa viiteen kuntaan: Kiikka, Keikyä, Huitti-
nen, Tyrvää ja osia Punkalaiduntakin. Seurakuntia-
kin oli sama määrä, joihin sitten asukkaat suuntau-
tuivat kirkollisissa asioissa. Alueen hajanaisuus toi
lisäongelmia minkään uuden järjestäytyneen toi-
minnan aloittamiseen.

Ratkaisuaan odottavia ongelmia kyllä oli riittä-
miin, ja alue oli köyhää. Kovalla työllä raivatuista
torpista maksettiin lisäksi työn, rahan tai tuotteiden
muodossa taloihin vuokraa. Talojen suhtautuminen
oli usein joustamaton, jos torppari ei vuokraansa
pystynyt maksamaan. Joitain häätöjäkin tapahtui
maksujen saannin loppuessa tai jos torppaa oli hoi-
dettu isännän mukaan huonosti.

Torpissa oli lapsia hyvin paljon, ja aikuiseksi tul-
tuaan he etsivät omaa paikkaansa maailmassa ja toi-
meentuloa. Mentiin jo kymmenvuotiaina palveluk-
seen taloihin tai yritettiin saada tilkku maata, jota
raivata ja rakentaa.

Torpparin oikeus vuokratilansa lunastukseen oli
valmisteilla jo 1906, mutta se lykkääntyi yhteiskun-
nallisten olojen ollessa 1. maailmansodan vuoksi
vakiintumattomat. Määritelmää torpasta ei ollut
vielä vakiinnutettu: oli arendaattoreita, torpparei-
ta, mäkitupalaisia ja töllien asukkaita. Jotkut Käm-
mäkän torppareista olivat suunnitelleet oman torp-
pansa ostoa, ja lohkomisia oli sitä varten jo tehty tai
suunnitteilla (Mäenpää, Peuraniemi). Itsenäisiä
taloja Kämmäkässä oli tuohon aikaan vain puolen
kymmentä: Impola-Hulttinen, Koivisto (Teukkula),
Koivisto (Soinila), Pakula ja Vähäatalo. Impola-
Hulttisella oli torppiakin.

Näistä lähtökohdista olisi voinut nousta esiin
vaikka työväenyhdistyskin, mutta eri suuntiin ja-
kautuvat torppien asujat eivät yhteistä ajatusta löy-
täneet. Tapauksesta Mäepäässä, jossa yritettiin pai-
kallisen punakaartin perustamista vuoden 1918 hel-
mikuun alkupäivinä Kämmäkässä, on Veijo Mäkelä
kirjoittanut kirjassaan Jättiläisen jäljillä (s.
195–197). Kirjassa on myös lainaukset Juho Fredrik
(Vetu) Rinnen muistelusta (tallennettuna Satakun-
nan Maakunta-arkistossa). Yhteistä halua paikalli-
sen punakaartin perustamiseen ei löytynyt, ja siksi
punakaartiin halukkaat tai siihen pakko-otolla
otetut menivät kukin eri tahoille.

Innokkaimpia ja ulkopuolelle yhteyksiä pitäviä
Kämmäkkäläisiä oli kuitenkin parisen kymmentä
nuorta ja hiukan varttuneempaakin miestä. Kuten jo
aikaisemmin on mainittu, tämä joukko oli hajanai-
nen, eikä siitä syntynyt mitään yhtenäistä joukkoa.

Ankeat olot vaikuttivat siihen, että muutokseen
aktiivisia henkilöitä hakeutui punaisten puolelle,
jossa henkilöille sitten myöhemmin tuli halujensa
tai kykyjensä mukaisia tehtäviä.

1918. Suomen asetuskokoelma (Punaisten julkaisemat numerot) N:o 11

Laki

torpparien, lampuotien ja mäkitupalaisten julistamisesta maanomistajista riippumattomiksi.

Annettu Helsingissä, 31 p:nä tammikuuta 1918.

Suomen Kansanvaltuuskunnan päätöksellä säädetään täten:

§ 1.

Kaikki torpparit, lampuodit ja mäkitupalaiset, jotka asuvat sellaisia alueita, kuin tarkoitetaan asetuksessa maaliskuun 12 päivänä 1909 annetun torpan, lampuotitilan ja mäkitupa-alueen vuokrausta koskevan asetuksen soveltamisesta aikaisemmin syntyneisiin vuokrasuhteisiin, tahi jotka ovat niihin verrattavassa asemassa, julistetaan tästä lähtien maanomistajista riippumattomiksi, ja saakoot he tähän asti asumiaan alueita kaikkine niihin kuuluvine etuineen ilman vuokramaksua esteettömästi viljellä ja hallita.

§ 2.

Tästä laista johtuvan lopullisen vapautuksen toimeenpanosta sekä siitä, missä määrin pienten tilojen omistajilla on tällöin oikeus saada valtion varoista korvausta menettämistään eduista, säädetään erikseen.

§ 3.

Tämä laki koskee myöskin kaikkia virkatalojen torppia ja mäkitupa-alueita.

§ 4.

Tämä laki astuu voimaan heti.

Älköön tätä lakia muutettako tahi kumottako, ellei Suomen kansa yleisessä äänestyksessä tätä hylkää tahi muutosta tähän hyväksy.

Helsingissä, 31 päivänä tammikuuta 1918.

KULLERVO MANNER.
YRJÖ SIROLA.
EERO HAAPALAINEN.
ADOLF TAIMI.
LAURI LETONMÄKI.
O. W. KUUSINEN.
ANTTI KIVIRANTA.

JALO KOHONEN.
J. H. LUMIVUOKKO.
EVERT ELORANTA.
O. TOKOI.
KONSTANTIN LINDQVIST.
EMIL ELO.
MATTI TURKIA.

8266

Ole Kihlakunnanoikeuden
kiinnityspöytäkirjasta, joka
on tehty Tyrvään pitäjän
joka Kiihan ja Kiihoisten
kappeliin harjoituskunnan
lakimääräisessä talvihar-
jissa; Kyrön tilalla mai-
nitun pitäjän Rosmalan
kylässä; vuonna — 1908.
Huhtikuun 6 päivänä.

54. §.

Torppariproika Herman Peu-
raniemen, Tyrvään pitäjän Loini-
lan kylästä; laillisesti valtuut-
tamana asiamiehenä antoi So-
luikonstaapeli Herman Ojanen
Oikeuteen valtakirjan ja kirjal-
lisen kiinnitysanomuksen sekä
juna mainitun vuokravälikirjan
jotka tähän jäljennettiin näin
kuuluvina:

Stovin asiamies valt. Tyrvää 4 p.
Huhtikuuta 1908.

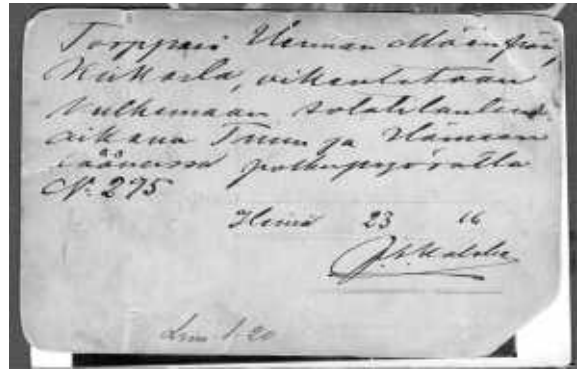
Herman Peuraniemi

Alkuvaihe

Keväällä 1917 alkoi Suomessa joillakin seuduilla punakaartien perustaminen lähinnä järjestyksen pitämisen nimityksellä, ja niihin suhtauduttiin heti aluksi epäilevästi. Syksyyn mennessä tilanne oli jo erilainen, kaartiin halukkaita pyydettiin ilmoittautumaan paikallisosastoihin. Tärkeätä tässä oli että heille, usein työttömille ja rahattomille, luvattiin liittymisen yhteydessä palkkaa (useissa tutkintapöytäkirjoissa esiintyy 15 mk/päivä). Kun tapahtumat sitten vuodenvaihteen jälkeen alkoivat tositoimilla, käytiin torppia läpi Kämmäkässäkin ns. punakaartiin pakko-ottojen muodossa.

Sillon syntyi punakaartin ja valkokaartin lisäksi ns. kolmas kaarti – metsäkaarti. Kämmäkän talojen isännät joutuivat pakenemaan metsiin ja mm. Potivuorella on vieläkin jäännöksiä pakopaikasta, jossa ainakin Impolan ja Pakulan isännät piileskelivät pahimman ajan. Israel Pakula varoitti poikiaan menemästä ”mihinkään kaarteihin”, mutta ”mettäkaartiin” menivät. Läheiset tiesivät paikan ja veivät sinne jotain tarvikkeita hengen pitimiksi.

Hermann Mäenpää ja hänen polkupyöräkorttinsa.

Peuraniemen Hermanniaakin haettiin aseistettujen miesten kanssa vaatien liittymään punakaartiin, mutta hän kieltäytyi. Kieltäytymisen syyn ymmärtää, koska hän oli jo keskustellut Soinin Oskarin kanssa torpan oston mahdollisuudesta ja punakaartiin liittymisellä olisi ollut huono vaikutus yhteisiin hankkeisiin. Asemiehille Hermann vastasi kysymällä: Eikös se nyt jo riitä, kun meiltä on jo neljä miestä siellä? Tiukasti hän sanoi, että jos on niin pakko, niin ”laskekaa läpi tässä”. Ehkä siinä keskusteltiin hiukan siitä mitä se merkitsi, kun esimerkiksi Ville Peuraniemi jo oli kaartilaisena (ks. myöhemmin Villen VRYO:n selostus). Hermannikin joutui sitten pakoilemaan toista uhattua pakko-ottoa riihen vintillä tirkistellen pienestä aukosta merkkiä, miten olivat keittiön verhot, oliko uhkaa tulossa vai ei.

Kansalaissotaan osallistuneista miehistä on suvussa kulkevia muistikuvia, mutta enemmän virallista tietoa löytyy, kun hävinneen osapuolen miehiä alettiin tutkia osallisuudesta kansalaissotaan. Heitä koskevat henkilötutkinnat, jotka ovat löydettävissä Valtiorikosoikeuden (VRO) tai Valtiorikosylioikeuden (VRYO) tutkinnasta ja tuomioista vuosien 1917–1918 tapahtumiin ja rikoksiin.

Asioista, tapahtumista ja taustoista pyritään tässä löytämään niin totuudenmukainen kuva, kuin se saatujen tietojen mukaan on mahdollista. Tätä kirjoitettaessa on tapahtumista kulunut jo 96 vuotta ja mielipiteiden aallokko puolesta ja vastaan on laantunut siinä määrin, että tällaista historiaa pitäisi voida kirjoittaa. Tapahtumille on ollut omat kipeät

syynsä, jotka sen ajan eläneille olivat ylitsekäymätömiä, eikä purkautumistietä tuntemuksille juuri ollut. Nykyisin elävät ihmiset eivät niitä voi täysin ymmärtää, ja menetykset molemmilla puolilla olivat inhimillisesti katsottuna valtavat. On myös vaikeata kuvitella sitä suurta tukahdutetun murheen määrää, joka piti kaikkien kestää, ennen kuin ajattaas ”normalisoituivat”. Moni historioitsija onkin sanonut, että kansalaissodan kokemukset voitiin jollain tasolla nollata vasta, kun Suomi joutui talvisotaan vain 21 vuotta myöhemmin.

Kansalaissodan tapahtumia

Henrik (Heikki) Impolan ”kapinamuistoja” Impolasta: Kotitaloni Impola (Ylähulttinen) ja isoisäni Kalle Impola olivat keskeisesti mukana vuoden 1918 tapahtumissa Kämmerkässä.

Käytän tässä sanaa kapina, jolla nämä tapahtumat tunnettiin Kämmerkässä minun lapsuudessani ja nuoruudessani. ”Kansalaissota” oli siihen aikaan tuntematon käsite.

Kun Ojanperän torpasta muodostettiin Mäenpään torpan ja Nevanmaan alueiden kanssa Ylähulttisen talo, syntyi Kämmerkään kantatalo eli maakirjatalo. Myös muutamista muista torpista tuli itsenäisiä tiloja jo ennen ensimmäistä maailmansotaa. Kun yhteiskunnallinen kriisi puhkesi 1917, oli suurin osa Kämmerkän väestöstä torppareita ja työläisiä, jotka olivat joko selvästi punaisia tai sitten odottavalla kannalla ja suhtautuivat kapinaliikkeeseen enemmän tai vähemmän myönteisesti. Impolan talollisperhe ja itsenäistyneet tilalliset olivat laillisen hallituksen kannalla, siis valkoisella puolella.

Impolan talo oli arkaluontoisessa asemassa, sillä siihen kohdistui kapinan alusta lähtien punaisten taholta epäluuloa, jonka on täytynyt olla lähtöisin paikkakuntalaisilta. Kalle Impolan ja hänen perheensä vaiheet kapinan aikana ovat olleet varsin vähän tunnettuja. Perheen taholta ei ole pidetty niitä erityisemmin esillä, koska on haluttu pysyä sovussa kyläyhteisön enemmistön kanssa. Isoisäni oli kaikkia kylän asukkaita kohtaan hyväntahtoinen ja myönteinen ja suhtautui asioihin huumorin avulla. Isäni taas oli vaikea unohtaa punaisten perheelle aiheuttamaa pahaa, erityisesti isänsä hengenvaaraa ja

sisarensa miehen murhaa. Silti esimerkiksi Eino Rantanen, josta tässä on oma lukunsa myöhemmin ja joka vapauduttuaan sanoutui kaikesta vasemmistolaisuudesta jyrkästi irti, oli hänen paras ystävänsä.

Heti kapinan alussa kotitaloni joutui mukaan tämän ajan traagiseen historiaan yllättävällä tavalla. Tyrvään punakaarti teki 5.2.1918 Impolaan hyökkäyksen, joka on jäänyt vähälle huomiolle, vaikka se oli kaartin operaatioista suurimpia, ellei suurin. Vihtori Pakula mainitsee lyhyesti kirjassaan ”Tyrvään seutu Suomen vapaussodassa” isoisäni Kalle Impolan pidätyksen, mutta ei itse hyökkäysoperaatiota. Siitä tiedetään etenkin J.F. Rinnan selostuksen perusteella, jonka Veijo Mäkelä on julkaissut kirjassaan (Jättiläisen jäljillä, sivut 195–197).

Punakaarti lähetti 5.2. Impolaan 32 aseistettua miestä, silminnäkijöiden kertoman mukaan ”koko maki oli täynnä miehiä”. He ilmoittivat, että ”lahtarit on piirretty, joka yrittää karata, se ammutaan armotta”. Talo pengottiin läpikotaisin, mitään ei jätetty tutkimatta. Kyseessä ei siis ollut tavallinen muutaman miehen takavarikointiretki, vaan suuri mittainen hyökkäysoperaatio, jonka tarkoituksena oli vaarallisen vastarintapesäkkeen hävittäminen. Kalle Impola ja talossa ollut Lauri Tala vangittiin. Talon yksi hevonen takavarikoitiin ja lisäksi erilaisista tavaraa, josta ei ole tarkempia tietoja. Isoisäni veli Fabian oli lähettänyt pienet tyttärensä Annikin ja Aunen veljensä luo turvaan hoitajan kanssa. Heillä oli mukana arvoesineitä, muun muassa Fabian-sedän vaimon arvokkaat korut, jotka piilotettiin muurinpesään tuhkan sekaan. Punaisten eivät niitä löytäneet, mutta kun he soivat pistimillään pesään, jäi yhteen rintakoruun pistimen jälki muistoksi kapina-ajasta.

Muutaman päivän päästä pidettiin Mäenpäässä Kämmerkän punakaartin perustamiskokous. Asia kuitenkin raukesi, kun riittävää jäsenmäärää ei saatu kokoon. Kalle Impolan omaiset ja ystävät olivat tulleet kokoukseen voidakseen vaikuttaa hänen vapauttamisensa puolesta. Hänen syyllisyydestään tai syyttömyydestään keskusteltiin kolme tuntia. Keskustelu oli dramaattinen, ”toiset kirolivat ja toiset itkivät”, ja yleinen käsitys oli, että isoisäni odotti kuolemanrangaistus. Puheenjohtajana

toiminut J.F. Rinne alisti keskusteltavaksi, onko Kalle Impolalla sellaisia rikoksia, että hän on ansainnut tällaisen kohtalon. Kokousselostuksen mukaan ”todellisia syytöksiä ei löytynyt, vaan arveluita ja toisten puhumia, eikä tiedetty mikä oli totta”. Syytöskirja laadittiin kuitenkin ja Niilo Nurmi ja Jalmari Kaskela valittiin viemään sitä punakaartin esikuntaan Raivion työväentalolle. Siinä pyydettiin esikuntaa harkitsemaan, voidaanko Kalle Impolaa pitää vankina niiden syytösten perusteella.

Tyrvään punakaarti lähetti isoisäni heti Tampereelle punakaartin ylempään esikuntaan tutkittavaksi. Tämäkin osoittaa, miten vaarallisena vastustajana häntä Tyrväällä pidettiin. Hän pelastui välittömästä hengenvaarasta, kun hän pääsi pois vihamielisen paikallisen punakaartin käsistä. Myös Lauri Talaa lähdettiin kuljettamaan Tampereelle samalla junalla, mutta hän onnistui hyppäämään liikukuvan junan ikkunasta Karkussa itseään pahemmin vahingoittamatta.

J.F. Rinne sanoo kirjoituksessaan melko selvästi, että hyökkäyksen takana oli paikkakuntalaisten ilmiäntulo. Se on perustunut johonkin, mistä Rinne ei kerro suoraan. Hän oli operaation aikana sopinut Frans Pakulan kanssa, että jos heitä tullaan kuulustelemaan ja vaaditaan kertomaan ”ketä täällä on yötä ollut, niin parempi on totuus puhua, kun ei tiedä paljonko ne ovat asioista perillä”. Impolassa oli siis ollut yötä henkilöitä, jotka ovat olleet ilmianton aiheena. Punakaartissa oli herännyt epäily, että talo oli valkoisten toiminnan ja liikenteen tärkeä ”etappipaikka”. Tämä on mielestäni ainoa selitys näin suurelle operaatiolle.

Kertomus viittaa todellakin siihen, että kotitaloni olisi kapinan alussa ollut yksi niistä valkoisten ”tukipisteistä”, joiden kautta henkilöitä ja tietoja kulki Etelä-Suomen ja Pohjanmaan välillä. On muitakin tietoja vilkkaasta ”henkilötrafiikista” Impolassa tähän aikaan. Nämä tukipisteet sijaitsivat yleensä syrjäisemmillä seuduilla.

Tampereen esikunta vapautti isoisäni jo muutama päivän kuluttua ja hän tuli Nurmea ja Kaskelaa vastaan näiden viedessä syytöskirjelmää. Minulla ei ole tämän nopean vapauttamisen syistä mitään muuta tietoa kuin se, mitä tätini Saima Koivisto

kertoi vähän ennen kuolemaansa. Sen mukaan hänen isänsä vapauttaminen oli yksinomaan Jalmari Kaskelan ansiota. Kaskela tunsu suurta kiitollisuudenvelkaa Kalle Impolaa kohtaan kaiken sen johdosta, mitä hän oli tehnyt Kaskelan perheen hyväksi. Muun muassa hän antoi Kaskelaan Pirtinkorven torpan asuinrakennuksen.

Heti Kalle Impolan vangitsemisen jälkeen Kaskela lähti kiireesti Tampereelle, otti mukaansa pari muuta luotettavaa punakaartilaista, ja sai Tampereen esikunnan vakuuttuneeksi siitä, että isoisäni vastaan esitetyt syytökset olivat perättömiä.

Saima-tädin kertomus on ensi näkemältä ristiriidassa yllä mainitun kokousselostuksen kanssa, mutta tässä ei tarkemmin ajatellen tarvitse olla mitään ristiriitaa. Jalmari Kaskela on hyvin voinut käydä nopeasti Tampereella ja ehti takaisin Mäenpään kokoukseen. Kokous oli ”muutaman päivän päästä” vangitsemisesta, joten hän on hyvin ehtinyt käydä Tampereella näinä välipäivinä. Hän osallistui kokoukseen paljastamatta mitenkään, mitä oli ollut tekemässä ja miten hän todellisuudessa suhtautui Kalle Impolaan. Se oli harvinaisen rohkeaa menettelyä ja olisi voinut koitua hänelle itselleen kohtalokkaaksi.

Tilanne oli hyvin epävarma 5.2. tehdyn hyökkäyksen jälkeenkin. Isoisäni ei paljon uskaltanut olla kotona. Hänellä ja Frans Välimäällä oli Potivuorella maja, jossa he oleskelivat. Muistelen kuulleen, että myös Frans Pakula olisi ajoittain ollut siellä piilossa. Välimä ja Pakula olivat itsenäistyneitä tilallisia. Impolassa oli vain kaksi naista, Matilda-emäntä ja tytär Saima palvelijoiden kanssa. Vaikka isäni Fabian ei näistä asioista kirjoakaan kertonut, tiedän vanhoista kirjeistä ja muiden kertomuksista, että hän oli mennyt Pohjanmaalle ja tuli Vammalaan samaan aikaan kuin valkoinen armeija, ilmeisesti sen mukana. Hän oli silloin 19-vuotias. Kesällä 1918 hän vartioi punaisia vankeja Vammalassa. Missä nuorempi veli, 17-vuotias Oskari oli, siitä minulla ei ole tietoa. Isäni vanhemmat veljet ja sisaret olivat lähteneet kotoa paljon ennen kapinaa.

Ilmapiiri kiristyi sitä mukaa kun valkoiset lähesyivät Satakuntaa. Odotettiin pelolla, mihin punaiset ryhtyivät ennen häviötään. ”Kun saksalaiset vaan

pian tulisivat, että tämä jumalaton meno loppuisi”, kirjoitti Matilda Impola poikapuolelleen Fabianille huhtikuun alussa. Suurelta osalta tähän pelokkaaseen aikaan liittyvät ne ”kapinamuistot”, jotka kovasti kiehtoivat meidän lasten mieliä. Usein käytiin Korkeessamäessä katsomassa ”tädin luolaa”, jossa Tilda-tädin, isän äitipuolen, kerrottiin olleen paossa pahimpina aikoina, Se oli kivilohkareiden muodostama holvi, johon aikuinenkin henkilö juuri mahtui. Korkeenmäen toisella rinteellä oli kuusessa määly, joka oli jo melkein kokonaan painunut puun sisään. Siinä oli ollut havumaja, johon toinen hevonen piilotettiin sen jälkeen kun punaiset olivat takavarikoineet toisen, arvokkaan kantakirjatamman.

Rintama oli huhtikuussa 1918 jonkin aikaa pysähtynyt Vammalaan, kun punaiset onnistuivat pysäyttämään valkoisen armeijan joukot Vammaskosken pohjoispuolelle kirkontorniin asennetulla konekiväärillä. Vammalasta punaisten joukko pakeni Punkalaitumen tien suuntaan. Vammalan polttajat sytyttivät lähes kaikki kauppalan rakennukset ennen pakoaan muutaman tunnin sisällä. Pakeneva joukko suoritti hävityksiä Illossa (ks. Veijo Mäkelän kirja: Jättiläisen jäljillä). Pienempi joukko poikkesi Sammaljoelle tehden hävitystä siellä.

Muistissani on säilynyt Ville-setäni vaimon Fannin kertomus siitä hävitysuhasta, joka kohdistui Impolaan punaisten poistuessa Vammalasta. Aamulla 18.4. taloon tuli Vammalasta ratsain, hevonen vaahdossa, hengästynyt ja pölyn peittämä punakaartilainen. Tämä tuntemattomaksi jäänyt mies oli henkensä uhallä päättänyt varoittaa Impolan väkeä Tyrvään punakaartin tekemästä päätöksestä. Hän ratsasti hurjaa vauhtia ehtiäkseen perille ajoissa. Punakaarti oli päättänyt, että pakenevasta joukosta pieni ryhmä menisi Kämmäkän kautta ja polttaisi Impolan talon. Impolassa alkoi pelokas odotus. Talonväki seurasi peltojen takaa haan reunalta koko päivän, koska liekit alkaisivat loimuta. Rohkea Saima-tätini kävi lypsämässä lehmät. Mitään ei kuitenkaan tapahtunut. Punaisten yritys epäonnistui kiireen johdosta, enää ei ollut aikaa ajatella syrjemmällä olevaa Kämmäkkää. Samalla tavoin jäi Rautajoen kartano polttamatta. Sinne lähetetyn polttajan oli palattava takaisin pääjoukkoon valkoisten lähestyessä.

Kämmäkän miesten 1917–1918 VRO:n (valtiorikosoikeus) ja VRYO:n (valtiorikosylioikeus) tutkintapöytäkirjat

Hakala Juho Alfred (myöh. Jalonen) synt. 9.8.1870 Kiikka, asui 1918 Punkalaitumella sitten Kiikassa, Jyskössä.

– VRYO 3506 (nimellä Juho Alfred Jalonen-Hakala)

Kaskela Jalmari Anselmi synt. 22.8.1884 Kiikka. Asuinkunta Kiikka.

– VRO 132/292 (esiintyi myös nimillä Hjalmari Anshelm Kaskela ja Jalmar Anselm Koskela)

Koivunen Erkki Kondrad Miinanpoika, s. 22.2.1889 Tyrvää, Asuinkunta Kiikka.

– VRYO 25410

Nieminen Kaarle Felix synt. 20.12.1888 Tyrvää. Asuinkunta 1918 oli Kiikka.

– VRYO 9120 (nimellä: Kalle Felix Nieminen)

Nieminen Vihtori Edvard synt. 22.12.1893 Tyrvää. Asuinkunta Tyrvää.

– VROY 17263

Peuraniemi Ville (Vilhelm) synt. 14.5.1883 Tyrvää.

– VRYO 17085 (nimellä Vilhelmi Peuraniemi)

Rantanen Eino Oskari synt. 20.4.1898 Tyrvää. Asuinkunta Kiikka.

– VRO 142/442

Siltanen Uno Heribert synt. 19.3.1897 Kiikka. Asuinkunta Tyrvää.

– VRO 112/97

Suonpää Niilo Maurits synt. 16.9.1898 Kiikka. Asuinkunta Tyrvää.

– VRO 21/1030

Ylinen (ent. Pärnä) Frans Viljo synt. 1.4.1896 Punkalaidun. Asuinkunta Tyrvää.

– VRYO 27478

Mitä rikostutkintojen pöytäkirjat kertovat?

Tutkintaa 1918 tapahtumista suorittivat aivan aluksi voittajapuolelta rintamaoikeus, joka heti sotatoimien lakattua epäselvissä olosuhteissa piti itseoi-keutettuna myös tuomita välittömästi punaisia jopa teloitettavaksi. Se kuitenkin lakkautettiin ulkovaltioiden painostuksesta.

Suojeluskunnat toimivat eri oikeusasteiden kanssa tiiviissä yhteistyössä antaen lausuntoja ja lähettären materiaalia kunkin vangitun tekemisistä sodan aikana kotirintamalla, osallisuudesta pakko-ottoihin, sotatoimista ja yleensä henkilön luontees- ta. Oikeudet olivat laatineet valmiin kaavakkeen, joka sitten täytettiin. Näillä tiedoilla käytiin oikeut- ta vankileireillä, jonne koottiin kaikki paikkakun- nalla epäilyttävinä pidetyt henkilöt.

Hakala Juho Alfred (myöhemmin Jalonen):

Juho Jalosen kohtalot liittyvät Kämäräkkään sikäli, että hän oli sieltä lähtöisin (ks. Jysiö), syntynyt Kiikan Kilpijoella. Hän oli kuitenkin torpparina kansalaissodan syttyessä Punkalaitumella Mäen- päään kylällä nimellä Hakala. Kansalaissodan jäl- keen Jalonen palasi takaisin Jysiöön torppariksi.

Juho oli vapaaehtoisesti liittynyt Punkalaitumel- la paikalliseen punakaartin osastoon. VRYO:n syyt- teen mukaan häntä syytettiin toimimisesta ajovah- tina ja rintamamiehenä sekä nk. pakkokomitean päällikkönä (johon oli kerätty punakaartiin liitty- miseen haluttomia) ja ottanut osaa takavarikointiin punakaartin hyväksi ja taisteluun laillisen hallituk- sen sotavoimia vastaan.

Juho Jalosen kuulustelupöytäkirjan mukaan:

Syytetty myönsi kuulustelupöytäkirjan oikeaksi ja selitti olleensa kerran Tyrvällä vahdissa ja toisen kerran viemässä voita Tyrvälle ja ampuneensa kolme laukausta ollessaan ketjussa Kosken luona. Vielä hän ilmoitti olleensa 3–4 kertaa toisten n. 4–5 aseistetun miehen kanssa hakemassa rukiita Punka- laitumen Kannaston ja Haviokosken kylissä ja saa- neensa silloin rukiita muutamia kymmeniä tynny- reitä. Ei osannut sanoa, maksettiinko niistä mitään,

kuittia ei ainakaan annettu. Myönsi olleensa pää- säisen semmoisen komppanian päällikkönä, jonka tuli levittää ja korjata maantie Talalan kylästä Ori- niemen kylään ja jossa oli ollut työmiehinä sellaisia paikkakuntalaisia, jotka eivät olleet liittyneet puna- kaartiin. Kielsi tehneensä muita tihutöitä. Kysyt- täessä ilmoitti perheeseensä kuuluvan 8 lasta, joista 5 alaikäistä ja nuorin 2-vuotias. Kaksi vanhinta poikaa olivat olleet punakaartissa. Viime vuosina hän oli lukenut Sosiaalidemokraattia. Muissa luot- tamustoimissa hän ei ole ollut kapinan aikana.

Syyttäjän mukaan Juho Jalonen oli maaliskuun lopulla 1918 toiminut Punkalaitumen punakaartin II komppanian alaisuudessa, jossa päällikkönä oli Vihtori Sivunen. Syytetty selvitti, että oli pakko toimia, koska muuten katsottiin kuin vihollista rin- tamalla, jos ei hyvällä mene kaartiin. Oli puhetta myös palkasta: hän sai puolipohjat saappaisiinsa.

Oli vahdissa Punkalaitumen esikunnassa siihen asti, kun sieltä lähdettiin pakoon. Hän kävi vielä viemässä pari kuormaa Tyrvälle. Tultiin Urjalan kautta Hämeenlinnaan ja sieltä Koskelle, jossa oli taistelu, mutta hän ei nähnytkaan vihollista. Seu- raavana aamuna hän meni antautumaan valkoisil- le. Kiväärin hän sai Punkalaitumen esikunnasta, ja hän jätti sen metsään Koskella.

Punkalaitumen Suojeluskunnan Esikunta 29.06.1918

Syytteen mukaan vielä selvitettiin, että syytetty oli käynyt erään Vihtori Ojalan johdolla Sepän, Koski- sen ja Visurin taloissa Kannaston kylässä sekä Vesan ja Aarikan taloissa Teikarlan kylässä hakemassa viljaa. Vilja luvattiin pitää pitäjällä kaikille kortilla jaettavaksi. Siemenvilja piti jättää. ”Sitten viljaa ru- vettiinkin viemään pois, enkä enää sen jälkeen mennyt viljaa ottamaan, vaikka kyllä käskettiin.” Taloihin jätettiin enemmän viljaa, kuin oli määrätty.

Lausunto Punkalaitumen Suojeluskunnalta: Vangittu tuntuu avomieliseltä ja suoralta, mutta kun on ollut mukana viljan ryöstöissä, vaikka tosin esikunnan määräyksestä, pidettävä vangittuna, kunnes tuomitaan.

Juhosta annettiin kotipaikalta myös luonnehdin- ta, että hän ”vietti säännöllistä elämää ja kohtalai-

nen luonne, ei yllyttäjä”. Toiminut kotipaikallaan vahtipalveluksessa ja painostuksen alaisena ottanut osaa viljan ryöstelyyn. Häntä ei pidettäne erityisen vaarallisena yhteiskunnan turvallisuudelle, rangaitava lievemmin.

Valtiorikosoikeus ei kuitenkaan tuominnut Juhoa 15.7.1918, vaan asia siirrettiin Valtiorikosylioikeudelle joka sitten totesi syytetyn syylliseksi esitettyihin tekoihin ja päätyi tuomioon, jolla Juho määrättiin neljäksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja olemaan sen jälkeen 8 vuotta vailla kansalaisluottamusta.

Armahdusanomuksen perusteella (15.08.1918), jollainen tuli myöhemmin mahdolliseksi, valtiorikosylioikeus kuitenkin vapautti Juho Alfred Jalosen kärsimästä kokonaan tuomiotaan. Vapautumisen tarkka ajankohta on epäselvä, mutta Juho joutui tuomion pituuden (4 vuotta) vuoksi olemaan vain muutaman kuukauden vankilassa, koska pisimmillään 6 vuoden tuomion saaneet voitiin vapauttaa ehdonalaiseen 7.12.1918 säädetyllä lailla.

Kaskela Jalmari Anselmi

Jalmari Kaskela Kiikan Kilpijoen kylästä liittyi 12.3.1918 Kiikan punakaartiin, jossa komppanian päällikkönä oli eräs Lehto ja osaston päällikkönä Juho Saarenmaa. Syyksi liittymiseensä hän sanoi hyvän palkan, jota olikin saanut 130 mk sekä paidan.

Punakaartiin painostajiksi hän nimesi Saarenmaan, työmies Wirtasen Kiikasta ja työmies Viljo Ylisen Tyrväältä.

Jalmari Kaskela joutui taisteluun Suodenniemellä, Mouhijärvellä, Karkussa, Tuuloksessa ja Hauhon kirkolla aseenaan kivääri, jonka luovutti antautuessaan saksalaisille.

Kaskela painotti sitä, että esikunta johti takavirikointeja ja työmies Wirtanen oli toimeenpanijana.

Kiikan Suojeluskunnan Esikunta on pöytäkirjassaan 18.8.1918 selvittänyt Lahden Paikallisen Tutkintoasiain Päällikölle Jalmari Kaskelasta seuraavaa: Naimisissa, varallisuus heikko, rauhallinen, työteliäs, ei yllyttäjä. Jalmari on tullut toimeen erilaisilla hakutoilla kotipaikan ulkopuolella. On kuullut Kiikan Illon työväenyhdistykseen jäsenenä ja

liittynyt punakaartiin maaliskuun lopulla kiväärimieheksi.

Jalmari Kaskelaa syytettiin osallisuudesta taisteluihin, hänellä ei ollut vahtipalvelua tai muonitus-työtä. Häneltä oli löydetty kotoaan kivääri. Kotoa oli löydetty yksi kappi, joka on otaksuttavasti sisältänyt ryöstettyä tavaraa, ei tiedetty oliko se hänen vai jonkun toisen.

Suojeluskunnan esikunnan mukaan Kaskelan puolesta puhuu se, ettei hän ole ottanut osaa ryöstöihin, murhiin eikä murhapolttoihin, ja muutenkin paikkakuntalaiset pitävät häntä siivona miehenä. Ehdotetaan häntä ehdolliseen vapauteen. Lausunnon on allekirjoittanut Kalle Hallman, pitäjänpäällikkö.

Paikkakuntalaisilta oli vielä tullut suojeluskunnan esikunnalle hiukan erilaista tietoa, jonka mukaan Kaskelan mainitaan olleen ryöstössä mukana ja häneltä löydetyn ryöstettyä uutta köyttä useampia satoja metrejä, joka oli leikattu pieniksi palasiksi. He pitivät häntä pahimpana punakaartilaisena, jonka toivottiin pysyvän poissa paikkakunnalta.

Valtiorikosoikeus tuomitsi hänet kolmeksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja olemaan vailla kansalaisluottamusta kuusi vuotta tuomion kärsimisen jälkeen. Tuomio määrättiin kuitenkin ehdollisena 5 vuoden koetusajalla.

Koivunen Erkki Konrad

Sekatyömies Erkki Konrad Koivusta Tyrvään Tyrväänkylästä syytettiin Valtiorikosoikeuden osastolla 27 Lahdessa 10.12.1918 valtiopetoksesta ja laittomista vangitsemisista. Syytteen mukaan hän oli ottanut osaa kapinaliikkeeseen tekemällä aseellista vahtipalvelusta ja toimimalla kapinallisten muonitusosastossa. Syytetty on myös Tyrvällä toimittanut useita laittomia vangitsemisia ollen niiden johtajana. Valtiorikosoikeus tuomitsi Koivusen näistä rikoksista elinkaudeksi kuritushuoneeseen ja aini-aaksi menettämään kansalaisluottamuksensa.

Tätä Koivusen saamaa rangaistusta pidettiin hyvin kovana. Tähän osaltaan liittyi eräiden todettujen paikkakunnan merkkimiesten, mm. Erkki Vilppalan, tuomari Taulerin, Paavo Maijalan, tuo-

mari Veneskosken, Vallinin, nimismies Kalskeen ja maanmittari Bromholzin vangitsemisten lisäksi mukanaolo murhatun nahkuri Albin Perkkiön vangitsemisessä. Murhaan syytettyä ei Koivuselle luettu. Hänen kanssaan Perkkiön vangitsemisessä ja ehkä murhassa mukana ollut Kalle Välimäki ammuttiin heti Vammalan palon jälkeisenä päivänä. Ketään todistajia ei löytynyt Koivusen osallisuudelle.

Koivusen tie kapinassa jatkui sitten vahti- ja muonitustehtävissä Suodenniemen ja Hämeenlinnan kautta Lahteen, jossa hän antautui.

Tuomion kovuuden ja Koivusen kunnollisen miehen maineen vuoksi hänen puolestaan kirjelmöitiin runsaasti, ja mm. maanmittausinsinööri Konsta Lehtinen antoi hänestä hyvin luotettavan kuvan. He olivatkin myöhemmin vuosia työparina useissa maanmittaustehtävissä. Koivunen itse katui kapinaan osallisuuttaan: ”mutta kun pakotettiin ja luvattiin palkkaakin”.

Koivunen kärsi rangaistustaan Tammisaaren vankilassa ja vapautettiin vasta 30.01.1920 säädetyn armahduslain nojalla.

Nieminen Kalle Felix

Valtiorikosoikeuden 118 osaston päätös Tammisaaren kaupungissa: Kalle Niemistä syytettiin valtiopetoksesta ja ryöstöstä sekä osallisuudesta punakaartin toimintaan. Hän oli vahtipalveluksessa ja ruuanlaittajana sekä otti osaa taisteluihin ja ryöstöihin kapinallisten puolella.

Kalle Nieminen myönsi syytteet, mutta sanoi olleensa vain mukana noutamassa maitoa muonitusosastoon kuuluvien miesten kanssa.

Kalle Nieminen vangittiin Lahdessa 1.5.1918. Syytetyt kertomus: Hän liittyi Tyrvään punakaartin I komppaniaan maaliskuun 3. päivä, päällikkönä oli Lindroos Tampereelta, plutoonan päällikkönä Tainio Tyrväältä ja vangitun veli Vihtori Edvard Nieminen Tyrvään Sammaljoelta.

Syyksi punakaartiin liittymiseen Kalle sanoi, ettei rohjennut kieltäytyä kun hakemassa olivat tyrvääläiset Väinö Reinilä ja Viljo Ylinen. Työttömyys oli myös syy, sillä hän oli ollut Pietarissa rakennustöissä 1917, mutta ei saanut passia esikunnasta lähettöään varten. Palkkaakin luvattiin 15 mk päivältä,

jota hän sitten saikin yhteensä 110 mk. (Tyrvään punakaartin allekirjoittamassa todistuksessa oli kuitenkin hänelle maksettu 225 mk.) Kaartista hän ei tuntenut muita kuin Antti Ylimäen, joka vangin tietämän mukaan on ”kärsinyt rangaistuksensa” (siis teloitettu rintamaoikeuden toimesta). Kaartissa hän oli vahtipalveluksessa kahtena tai kolmena päivänä, minkä jälkeen hän oli Noormarkussa rintamalla, jossa oli mukana taistelussa yhtenä ehtoon, muuten teki vahtipalvelua. Tyrväälle palattiin noin kolmen viikon kuluttua lomalle. Tämän jälkeen mentiin Putajaan, jossa hänet määrättiin ruuanlaittajaksi, koska hän oli Noormarkussa sairastunut. Puolentoista viikon kuluttua hän siirtyi Myllymaahan ruuanlaittoon, jonka jälkeen hän oli kolme päivää kotona. Sitten hänet määrättiin Punkalaitumelle, josta jatkettiin matkaa Lahteen taisteluitta. Kiväärinsä hän jätti saksalaisille.

Lausunto: uskottavan tuntuinen, mutta päätettiin pitää hänet edelleen vangittuna.

Kalle Nieminen siirrettiin II-luokan vankina Tammisaareen 28.6.1918 (nro 6975). Tammisaareen Tyrväältä toimitetun pöytäkirjan mukaan hänelle luettiin syytteitä myös voin ja kuorman maitoa pakko-otosta Illon meijeristä sekä Ylistenniemestä otetuista rattaista. Hevosien ottoja oli Apiaiselta, Ryömältä, Sillanpäästä ja Erkkilästä. Näihin hänellä oli esikunnan määräys.

Tyrvään Suojeluskunnan lausunnossa Kalle Niemistä pidettiin tekojensa vuoksi kuuluvana II-luokkaan. Yhteiskunnalle vaarallisena henkilönä hänet oli pidettävä edelleen vangittuna, kunnes toisin määrätään.

Valtiorikosoikeudessa Kalle Niemiselle määrättiin sitten valtiopetoksesta kahdeksan vuotta kuritus-huonetta ja sen jatkoksi olemaan vailla kansalaisluottamusta 10 vuotta. Kalle allekirjoitti armonanomuksen tuomiostaan 9. elokuuta 1918 ja kärsi tuomiotaan ainakin yli vuoden ennen armahdustaan.

Nieminen Vihtori Edvard

Vihtori Nieminen oli kotoisin Tyrvään Soinilan kylästä Kämmäkänmaasta, vanhemmat olivat Vilho ja Vilhelmiina Nieminen. Hän oli ollut työssä Pietarissa kattohuopatchdasta rakentamassa 1917 ja sitten

kotona.

Valtiorikosylioikeuden tutkintapöytäkirjojen (nro 17263) perusteella Vihtori Niemistä syytettiin osallistumisesta kapinaliikkeeseen ja osallisuudesta Illolaisen maanviljelijä Selim Kytövuoren murhaan. Vaikka tutkinnassa ei aukottomasti voitu todistaa Niemisen olleen tekijänä murhassa, hänen osallisuudestaan Kytövuoren vangitsemiseen oli todistajia. Hän sai 12 vuoden kuritushuonetuomion. Kuten muutkin tuomitut, Vihtori Nieminenkin anoi rangaistuksen helpottamista ns. armonanomuksella valtiorikosylioikeudelta, mutta sitä ei myönnetty. Hänen papereissaan lukee: ”Armosta osaton”. Vasta kun Vihtori Nieminen oli kärsinyt rangaistustaan aina vuoden 1923 tammikuulle saakka, hän pääsi vapaaksi oikeusministeriön asettaman valvonnan alaisena 25.1.1923.

Oman oikeuskanslerille lähettämänsä kertomuksen mukaan Vihtori Nieminen kertoo valtiorikosylioikeuden tuominneen hänet kapinaliikkeeseen osallisena pidettäväksi 12 vuotta kuritushuoneessa. Nöyryimmästi hän anoo armahdusta rangaistuksestaan. Punakaartiin hän sanoo joutuneensa maaliskuussa 1918 pakko-otossa. Punakaartin esikunnasta tuli kirje, jossa käskettiin kaikkia työväenyhdistykseen kuuluvia miespuolisia jäseniä kaartin riveihin sekä uhattiin ankarilla rangaistuksilla niitä, jotka eivät liity. Hän kertoo olleensa kaartin päiväystäjänä järjestellen vahtivuoroja. Taistelussa hän ei koskaan ollut. Kivääri oli, mutta hän ei koskaan käyttänyt sitä.

Vihtori kertoo: Minua on syytetty ryöstöstä. Olin kyllä muutaman toisen kaartilaisen kanssa, kompanian päällikön käskystä, eräästä (Haronojan torpasta) talosta Tyrvään Illon kylässä noutamassa jauhoja ja leipää. Meillä ei silloin ollut aseita mukana eikä talossakaan ollut ketään asukkaita. Teimme saamamme käskyn mukaan. Leipää ja jauhoja saimme pienen määrän. Myös minua on syytetty siitä, että olisin ollut yhtenä niistä neljästä, jotka etsivät talollisen Kytövuoren ja veivät murhattavaksi. Tässä ei minulla ole minkäänlaista osuutta, ja se on totta Jumalan ja ihmisten edessä. Olin silloin Mäkipään talossa, kun Kytövuori väkivallalla tuotiin omaan kotiinsa ja vietiin sitten murhattavaksi,

kuten olen kuullut kerrottavan. Nöyryimmästi anon, että Valtiorikosylioikeus tahtois ottaa armonanomukseni huomioon. Hämeenlinnassa syyskuun 16. päivä 1918. Alla: Vihtori Edvard Nieminen. Laati: H. Alf. Kurki, lakitieteen ylioppilas.

Hämeenlinnassa pidetyissä kuulusteluissa 20.8.1918 Nieminen myönsi olleensa myös mukana hajottamassa Palmun ja Jokelan siltoja Illonjokeen. Välipäätöksellä siirrettiin tuomion julistamista, koska syytetty kielsi osallisuutensa Kytövuoren murhaan. Syyttäjä pyysi uusia todisteita asian johdosta.

Vammalassa ensimmäiseksi todistajaksi tuli torpparin poika Viljo Oskari Saukola Tyrvään pitäjän Varilan kylästä. Hän todisti Niemisen olleen yksi heistä, jotka kuljettivat Kytövuoren metsästä, jossa oli paossa, taloonsa ja edelleen kuljettivat Kytövuoren vuorelle, josta hänet löydettiin murhattuna. Toinen todistaja oli palvelija Erkki Johannes Lindroos Roismalan kylästä, joka todisti, että Nieminen löysi Kytövuoren metsästä, jossa tämä oli piilossa. Kytövuori oli tuntia tai kahta aikaisemmin ammuttu. Samalla kerralla oli todistuksissa mainittu Kalle Leppänen puhuneen kertojalle, että hän oli ampumassa Kytövuorta ja näytteli kelloa, jonka sanoi olleen Kytövuoren. Alla: Kuulustelijana toiminut Viljo Junnila.

Hämeenlinnassa Niemistä kuulusteli myös poliisikonstaapeli J.H. Ojanen, jonka mukaan Nieminen kertoi olleensa läsnä, kun he olivat Kytövuoren talon kamarissa kuulustelemassa Kytövuorta. Osanottajina surmaamisessa olivat 19.4.1918 komppanian päällikkö Lindroos, ”livialainen ratsumies” ja Kalle Leppänen. Niemisen uskottiin siis myös olleen mukana. Nieminen kuitenkin kertoi, että Kalle Leppänen ja livialainen ratsumies käskivät Kytövuoren mennä metsälle, jonne Kytövuori lähtikin. Vähän ajan kuluttua mainittu Leppänen ja livialainen ratsumies lähtivät Kytövuoren perässä, ja jonkun ajan kuluttua kuului kaksi laukausta. Nieminen lähti sinne päin, mistä laukaukset kuuluivat, ja löysi Kytövuoren murhattuna vierellään Kalle Leppänen ja edellä mainittu livialainen ratsumies, jotka jakoivat Kytövuoren lompakon rahat

Vihtori Nieminen toimi kapinan aikana plutonnan päällikkönä ja osallistui taisteluihin Noormar-

kussa, Putajassa ja Hollolassa.

Suojeluskunnan tekemän tutkinnan mukaan Niemistä pidettiin osallisena Kytövuoren murhaan. Pöytäkirjan mukaan hänet luokiteltiin rikollisten 1. luokkaan, jonka mukaisesti hänet oli tuomittava. Muut rikokset kuin murhaan osallistuminen eivät olisi olleet niin raskauttavia, mutta plutoonan päällikkyyks ja ryöstöt painoivat myös tuomion ankaruuden suuntaan.

Vaikka Nieminen anoi armoa, ja vaikka tuomioita käsiteltiin jopa oikeuskanslerin virastossa, joka pyysi Turun- ja Porin maaherraa suorittamaan uuden tutkinnan, ei tuomio muuttunut miksikään. Muutos tuli vasta kun armahduslaki säädettiin 7.12.1923, jolloin vankien määrä oli enää noin 500.

Niemisen vapautumisen puolesta kirjelmöivät monet paikkakuntalaiset, kuten naapurin miehet Wille Rehakka ja Wille Rintala, jotka pyysivät rehellisen työmiehen vapauttamista.

Vihtori Niemisen veli Niilo Nurmi teki paljon työtä asian selvittelyn kanssa ja uhraisi perheen varat lähes kaikki erilaisten vetoomuksien tekemiseen veljensä tuomion alentamisen puolesta. Se oli kuitenkin turhaa, koska tuomiosta vapautus tuli vasta lain muutoksen perusteella.

Peuraniemi Wilhelm (Ville)

Valtiorikosoikeuden osasto 124:n tutkinnan perusteella Ville Peuraniemelle vaadittiin rangaistusta avunannosta valtiopetokseen ja ryöstöön. Näihin syytteisiin vedoten hänelle langetettiin 8 vuotta kuritushuonetta ja olemaan sen jälkeen 10 vuotta vailla kansalaisluottamusta.

Ville Peuraniemi liittyi 1.3.1918 Tyrvään punakaartiin ja kuului I komppaniaan, jonka päällikkönä oli Lindroos Tampereelta ja II plutoonaan, jonka päällikkönä oli Vihtori Nieminen Tyrvään pitäjän Soinilan kylästä. Esikunnassa oli puuseppä Aatos Rantanen Nuupalan kylästä ja työmies Kalle Laine.

Syyt punakaartiin liittymiseen: Kun hätäaputyöt lopetettiin, ei ollut mitään millä elättää perhettään. Ei kukaan erikoisesti pakottanut liittymiseen. Palkkaa luvattiin 15 mk/pv. Oman kertomansa mukaan sai yhteensä 135 mk, ja vaimolle myös maksettiin

jotain. Punakaartin palkkalistojen mukaan maaliskuussa 1918 hän sai 325 mk. Punakaartiin liittymiseen häntäkin kehotti Antti Ylimäki Näntölän kylästä.

Tapahtumien kulku Villen osalta: Hän oli viikon päivät Tyrväällä ja sitten matka vei Poriin, jossa harjoiteltiin muutamia päiviä. He menivät Ruosniemen kylään, jossa oltiin viikon verran, ja sieltä Noormarkkuun, josta viikon päästä palattiin takaisin Tyrväälle. Tähän mennessä ei oltu osallisia missään taistelussa. Tämän jälkeen Ville suoritti eri paikoissa vahtipalvelusta, tuli muiden perääntyjien mukana Lahteen, jossa hän oli Jalkarannassa ketjussa. Hänet vangittiin siellä kivääreineen.

Lahdessa kuulustelija on liittänyt lausunnon mukaan: Tuntuu puhuvan totta, vapaaehtoisesti ottanut osaa kapinaan. Ehdotan, että pidettäisiin edelleen vangittuna.

Tyrvään Suojeluskunnan Esikunta antoi lausunnon 13.7.1918 Lahden paikallisen tutkintoasiain tuomarin pyynnöstä: Hänellä mainitaan olleen 3 lasta (todellisuudessa 4) ja huono toimeentulo. Hänestä mainitaan lisäksi, että on huligaanimainen ja yllyttelijä joka vietti kuljeksivaa elämää. Hänellä ei ollut vakituista työpaikkaa. Oli liittynyt työväenyhdistykseen (Illon yhdistys).

Ville oli liittynyt punakaartiin vapaaehtoisesti heti alkuajoista lähtien kiväärimiehenä. Hänen mainitaan olleen Noormarkussa ja muuallakin taistelussa. Hän oli osallistunut hevosten ja rahojen ryöstöön Kytövuorella, Jutilla, ja kiristänyt ihmisiä. Ville oli ollut rahojen ryöstössä mukana sodan aikana Illon Osuusmeijerissä, jossa rahastonhoitaja Jokelalta vietiin 5000 mk. Hevosten valtaamisessa hän oli toiminut röyhkeästi.

Villestä mainitaan vielä, että Ville olisi kiihottanut punakaartiin ja levittänyt sotatoimista väärää kulkupuheita. Näiden luonnehdintojen perusteella häntä pidettiin Tyrvään Suojeluskunnan mukaan pitäjän kauhuna. Hänet määriteltiin vangittujen 1. luokkaan ja vaadittiin ankarinta rangaistusta teoistaan.

Villen onneksi häntä ei luovutettu paikallisen rintamaoikeuden tuomittavaksi, sillä hänet olisi mitä todennäköisemmin heti teloitettu (sillä epä määräisellä oikeudella, joka antoi voittaneelle osa-

puolelle siihen mahdollisuuden heti sodan päätyttyä).

Ville Peuraniemen tuomio siirtyi sitten Suojeluskunnan lausunnon vuoksi Valtiorikosylioikeuden käsittelyyn, jossa tuomio säilyi samana. Hän allekirjoitti armonanomuksen 26.8.1918, mutta kun tuomio oli 8 vuotta kuritushuonetta, niin armahdulain perusteella häntä ei heti vapautettu. Villen isä Kalle Peuraniemi lähetti vetoomuksen 29.7.1918 poikansa vapauttamiseksi vakuutuksellaan, että hän sitoutuu ottamaan hänet töihinsä. Toinen vapautusvetoomus tuli kahdelta paikkakuntalaiselta, liikemies Kalle Heinosesta ja torppari Vihtori Kalliolta, jotka vakuuttivat henkilön siivoksi ja laillista hallitusta kannattavaksi sekä punakaartiin liittymisen olleen pakotettua. Hänet he tunsivat työkyisenä, ja erityisesti perhe tarvitsi huoltajaa (vaimo oli kuollut, hänellä oli neljä alaikäistä lasta). Villen vapautumisen ajankohta ei käy selvästi ilmi saaduista henkilötutkintojen asiakirjoista. Hänet lienee vapautettu vasta laajempien armahdusten yhteydessä tutkintopaperin etulehteen merkityn armahdulain päivämääränä 21.5.1921.

Rantanen Eino Oskari

Työmies Eino Oskari Rantasta Kiikan Mielaanniemien Jokelasta oli vasta 19-vuotias, kun häntä syytettiin Valtiorikosoikeudessa avunannosta valtiopetokseen hänen osallistuttuaan kapinaan Suomen laillista yhteiskuntaa vastaan.

Hämeenlinnassa 20.06.1918 kuulusteltaessa syytetty kertoi seuraavaa: Eino Rantanen liittyi Kiikan punakaartiin 8.4.1918. Se koostui eri komppanioista; Kaukonen, Laine, Numminen ja Lauri Nieminen olivat päälliköitä. Hän kertoi liittyneensä punakaartiin, koska Viljo Ylinen sekä Lauri Laine käskivät kaartiin uhalla, että muuten viedään Poriin pakko-töihin ja vähennetään leipäannokset sekä ”viedään pistimillä”. Palkasta ei enää ollut mitään puhetta, eikä hän saanutkaan mitään.

Hänelle annettiin heti kivääri ja 4–5 patruunaa. Hän oli vahtina noin pari viikkoa, lähdettiin Huitisten ja Punkalaitumen kautta Urjalaan. Sieltä mentiin junalla Parolan asemalle ja sitten jalan Vesalaan asti. Hän ei ampunut yhtään kertaa. Kivää-

rin hän luovutti Vesalassa saksalaisille.

Vangittu kertoi aseista, että Mooses Peltonen otti kaksi haulikkoa Kiikan vanhan meijerin varastohuoneesta. Hän lähetti ne pienen veljensä pienillä rattailta kotiin, ”että saa kun tarttee, ja jos joskus tulen kotio”.

Mitä vanki sanoi tietävänsä sodan aikaisista tapahtumista: Lauri Nieminen Tyrvästä kertoi ampuneensa Kiikan vähäisen rautatiesillan, eikä ensi kerralla vielä mennytäkään, täytyi laukaista toinen kerta. Eino Rantanen näki molemmat laukaukset.

Kuulustelijan lausunto: Liittynyt punakaartiin viime tingassa ja jostakin painostuksesta. Voitaisiin päästää ehdonalaan vapauteen. Lisäselvityksiä tarpeen. Eräs Frans Välimaa sanonut tuoneensa todistuksen tänne 17.6.1918 esikunnasta.

Kämmäkästä Ville Koivisto, Frans Välimaa ja J.F. Rinne antoivat Einosta hyvän lausunnon, samoin hyvä lausunto tuli Kiikan Suojeluskunnan Esikunnasta, jossa pyydettiin pikaista vapauttamista. Virallinen Valtiorikosoikeuden syyttäjä Edvard Gulin vaati osaston 142 päätöksellä rangaistusta avustuksesta valtiopetokseen. Syyte kuitenkin hylättiin ja Eino vapautui välittömästi Hämeenlinnan tutkintavankilasta.

Uuno Heribert Siltanen (myös Siltalanimeä käytetty asiakirjoissa)

Kalastaja Uuno Heribert Siltasta on Valtiorikosoikeudessa syytetty siitä, että hän on tehnyt itsensä syyppäksi valtiopetoksen avunantoon.

Kuulusteluissa Uuno Siltanen on myöntänyt olleensa järjestyskaartissa ja punakaartissa alusta alkaen. Hän on tehnyt vahtipalvelusta ja ottanut osaa taisteluihin Porin rintamalla.

Tammisaaren kaupungissa 20.6.1918 (nro 7431) tehdyn kuulustelupöytäkirjan mukaan vangittu kertoi seuraavaa: Uuno Siltanen oli liittynyt Tyrvään Raivion työväenyhdistykseen vuonna 1917. Hän oli liittynyt lokakuussa 1917 järjestyskaartin 2. komppaniaan, päällikkönä oli Vihtori Rinne, ja 1. plutoonaan, jossa päällikkönä oli Sakari Nurmi Tyrväältä.

Kertomuksensa mukaan hän hommasi syksyllä 1917 venäläisiltä kiväärejä Tyrvään suojeluskunnal-

le, ja meni punakaartiin, jotta saisi rauhassa tätä hommaa harjoittaa (tätä pidettiin tutkinnassa keksittynä ja puolustuksena, jotta saisi pienemmän rangaistuksen). Palkkaa luvattiin 15 mk/pv ja sitä hän ehti saamaan 300 mk.

Kapinan alkaessa oli ensin hevosten hoitajana maaliskuun alkuun asti. Joutui Laviaan rintamalle, jossa myös oli taistelussa. Sieltä mentiin Mouhijärvelle, jossa oli vahdissa pääsiäiseen asti. Pääsi sitten Tyrväälle, jossa oli vahtipalveluksessa, kunnes peräytyivät Urjalaan, ja sieltä junalla Hämeenlinnaan ja maanteitse Lahteen, jossa joutui vangituksi. Kiväärinsä hän oli saanut Tyrvään esikunnasta ja jätti sen Lahdessa Punaisen Ristin keittiöön.

Mitä tietää sodan ajan tapahtumista: Tyrvään 2. komppaniasta valittiin 5 miestä, mm. Yrjö Kiviniemi, Toivo Kulo, Uno Lindstedt, Paavo Lähteenmäki ja Porin 4. komppaniasta 5 miestä (ei tiedä nimiä) vangitsemaan valkoisille ystävällisiä henkilöitä Tyrvään Rautaniemestä. He toivat kolme miestä Enon talosta (ei tiedä nimiä), jotka murhattiin. Eräs Kusti Luhtanen Tyrvään Vammalasta oli kehunut olleensa näitä ampumassa.

Kuulustelijan lausunto: Kertomus muutamilta osin, kuten kaartiin liittymisen motiivi, tuntuu keksityltä. Päätös: Edelleen pidettävä vangittuna.

Pöytäkirja kuulustelusta Tyrväällä (nro 4341), jossa vanki luokiteltiin II luokkaan, tuli esiin seuraavaa:

Uno Siltanen liittyi 17.11.1917 Porin rykmenttiin, Tyrvään komppaniaan, jossa päällikköinä toimivat Atte Tainio, Urho Järvinen ja Hannes Niemelä. Syynä punakaartiin liittymiselle oli, kun oli osistanut ryssiltä kiväärin 500 mk:lla ja pelkäsi muuten tulevansa ammutuksi. Myi kiväärinsä äidilleen saaden 800 mk, ja äiti myi sen edelleen suojeluskuntalaisille. Kaartiin yllyttäjiksi Uno mainitsi Kalle Vestergrenin ja Ville Vesan. Tämä paikallinen kuulustelu toi tarkemman selvyyden Unon sodan aikaiseen kertomukseen: Kapinan aikana oli aluksi vahdissa pappilassa, sitten joutui Laviaan, jossa taisteli ensi kerran Susikosken luona viipyen siellä noin viikon. Sieltä Kiikoisten ja Kiikan kautta Vammalaan ja Putajaan, josta hyökättiin Kankaanjärvelle ja paettiin. Putajassa hän asui Sahan talossa, josta

mentiin Storminkylään Tyrväässä. Sieltä lähdettiin pakoon 18.4.1918 Kaltsilan kautta Sammaljoelle, josta hän meni ennen sen paloa Illoon, sieltä Rautaniemeen ja edelleen Punkalaitumen kautta Honkolan kartanoon. Hetimain jatkettiin Urjalaan ja junalla Hämeenlinnaan, josta Leppäkoskelle, Turenkiin, ja sieltä takaisin Hämeenlinnaan ja pakolaisien mukana Lahteen päin. Lahden seudulla hän oli ollut hiukan aikaa taistelussa. Päällikkönä toimi Vihtori Rinne. Kalle Vilponen ja Frans Jalonen ottivat vakituisesti osaa ryöstöihin ja hakivat rahat, arvoesineet ja polkupyörät. Hevosia ottamassa oli Kalle Pietilä ja Kalle Viljanen Rautaniemessä. Kalle Luhtanen kehui, kun oli juustoa jaettu joukoille, että hän osasi ampuu hyvin. Eräs 10-henkinen sakki lähti Ekojärven kansakoululle päin, josta he toivat mukanaan erästä torpasta kolme miestä vangittuna. Puheitten mukaan vangit ammuttiin Leppäkosken torpan kellarin mäkeen. Michiä kertoja ei itse nähnyt. 10-henkisessä sakissa oli Paavo Lähteenmäki, Yrjö Kiviniemi, Toivo Kulo, kaksi muuta tyrvääläistä ja viisi porilaista.

Lausunto: Koska Uno Siltanen vapaasta tahdostaan on ottanut osaa punakaartin kapinaan jo syksystä 1917 alkaen, merkitään yhteiskunnalle vaaralliseksi henkilöksi II-luokkaan ja pidetään vangittuna, kunnes tuomio annetaan tai toisin määrätään.

Tyrvään Suojeluskunnan Esikunnan lausunto (nro 4473) Uno Siltasesta 15.8.1918. Ehdotetaan vapautettavaksi varoituksella.

Valtiorikosoikeus totesi näytetyksi, että Uno Siltanen oli syyllistynyt avunantoon valtiopetoksesta ja tuomitsi hänet kolmeksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja olemaan kuusi vuotta vaille kansalaisluottamusta tämän lisäksi. Kun ei aikaisempia rikoksia ollut, katsoi oikeus kuitenkin hänet laskettavaksi vapaaksi ja tuomion ollessa ehdollinen viiden vuoden koetusajalla, jonka jälkeen tuomio raukeaisi. Uno Siltanen vapautui Tammissaaresta elokuussa 1918.

Niilo Maurits Suonpää

Palvelijana (renkinä) Tyrvään Soinilan Koivistolla toiminut Niilo Suonpää (isä Kalle Suonpää) joutui pakko-otossa punakaartiin ja määrättiin tekemään tieparannusta Punkalaitumelle päin. Yhdellä hevosella tuotiin santaa ja työssä oli lisäksi 28 jalkamiestä. Toista viikkoa tehtiin töitä ja sitten lähdettiin pakoreissulle; ajoi kuormastossa Tyrvään sairaalan sänkyjä Punkalaitumelle, sieltä jatkoi jalan Urjalaan jättäen hevosen omistajan pojalle. Oli junassa Hämeenlinnassa kaksi päivää 26.04., ja kun pommitus alkoi, läksi pakoon. Hauhon kirkolla hänelle annettiin kivääri ja 20 kutia ilmoituksella, ettei muuten saa kulkea. Hän ei ampunut yhtään, jätti kiväärinsä Lahden Vesalaan tien viereen ja antautui siellä.

Niilo Suonpää sai kuitenkin syytteen avunannosta valtiopetokseen, ja häntä kuulusteltiin Hämeenlinnan tutkintavankilassa 14.6.1918. Syyttäjät pyysivät selvitykset Suonpään toimista tämän kotipaikkakunnalla. Tilalliset Wille Koivisto ja Werner Hakaniemi vakuuttivat Suonpään joutuneen pakko-otolla kapinaan osalliseksi ja olevan kaikin puolin kunnollinen, joten hänen vapauttamistaan toivottiin.

Valtiorikosoikeus antoi tuomiossaan hänelle rangaistuksen avunantajana kapinaan 2 vuotta kuritus-huonetta ja olemaan 5 vuotta vailla kansalaisluottamusta. Tuomio oli kuitenkin ehdollinen viiden vuoden koetusajalla, ja hänet päästettiin heti vapaaksi.

Frans Viljo Ylinen

Työmies Frans Viljo Ylinen Tyrvään Näntölän kylästä (toisaalla mainittu torppari Kämppämaassa) sai syytteen Valtiorikosoikeudessa osallisuudesta kapinaan ja laittomista vangitsemisista, kotitarkastuksista ja useista ryöstöistä Tyrvään pitäjän Koivulan, Näntölän ja Sammaljoen kylissä. Valtiorikosoikeus määräsi rangaistukseksi viisi vuotta kuritus-huonetta ja olemaan vailla kansalaisluottamusta lisäksi 10 vuotta.

Hänelle annettiin myös oikeus armonanomukseen Valtiorikosylioikeudelta.

Tyrvään Suojeluskunnan Esikunnassa tehdyn lausunnon mukaan Viljo Ylisestä annettiin kiivaan lakkoihin yllyttäjän luonnekuva. Hänen sanottiin olevan liittynyt vapaaehtoisesti Tyrvään punakaartiin kivääri- ja valtausmieheksi. Ylinen oli taistelussa Kankaanpäässä ja toimi hevosten valtaajana sekä vangitsi Koivulan kylän isäntiä, joista yksi tuli surmatuksi. Suojeluskunnan raportti ehdotti ankarinta rangaistusta.

Tultuaan Tyrvään punakaartiin helmikuun lopulla hän mainitsi syyksi taloudellisen syyn, koska sai sieltä kaikkiaan 212,50 mk palkkaa. Suoritti vahvipalvelua Tyrvässä. Oli Putajassa Lindroosin komppanian kanssa, sitten Myllymaassa, sieltä Vammalaan, jossa ei kuitenkaan ollut mukana taisteluissa, sieltä Hämeenlinnaan, Lammin kautta Lahteen, jossa antautui ja joutui Hennalan vankileirille.

Tutkinnassa syytetty tunnusti olleensa mukana Tyrvään Koivulan kylässä Topi-sepän talossa punakaartilaisten Kalle Välimäen ja Antti Ojansuun kanssa, kaikki kiväärillä varustettuina ottamassa nahkaa ja 73 mk hopearahaa. Tavaraa otettiin esikunnan määräyksestä ja jätettiin siitä lappu. Samoin syytetty myöntää olleensa samojen punakaartilaisten kanssa Näntölän kylässä Eino Waliinin luona, jolloin Kalle Välimäki otti pyssyn. Amanda Wallinilta hän otti 8 mk hopearahaa jättäen sijaan paperin. Vielä hän myöntää olleensa kauppias Ropon luona Näntölän kylässä, mutta sanoo että sieltä ei otettu mitään. Oli sitten erään Vammalasta olevan räätäli Heikkilän kanssa toisen kerran Ropon luona, jolloin Heikkilä takavarikoi tavaroita. Syytetty oli kyytimiehenä. Oli mukana, kun Eino Wallin vietiin esikuntaan aiemmin mainittujen punakaartilaisten kanssa. Sieltä hän pääsi kuitenkin heti kotiinsa. Kävi kotitarkastuksella Kaisin luona Näntölän kylässä, ja samoin Koivun luona, mutta mitään ei otettu. Vielä myöntää olleensa Sammaljoen kylässä kauppias Järvisen luona tarkastuksella, mutta syytetyn tietojen mukaan mitään ei sieltäkään otettu. Tunnustaa ennen mainitsemiensa punakaartilaisten kanssa olleensa kauppias Eliisabet Rantasen luona, jossa otettiin sokeria ja paperosseja. Rahaa ei tiedä otetun. Syytetty kieltää

olleensa Kallion talossa Sammaljoen kylässä, siellä olivat hänen mukaansa Ville Peura Soinilan kylästä, työmies Urho Jalonen ja työmies Kalle Pihlajamäki.

Talollisten useiden todistusten mukaan syyllisyys oli ilmeistä, ja Valtiorikosylioikeuden päätös pantiin toimeen. Armonanomuksen perusteella hänet kuitenkin laskettiin vapaaksi lailla, joka vapautti alle 6 vuoden tuomion saaneet ehdolliseen vapauteen 7.12.1918 alkaen.

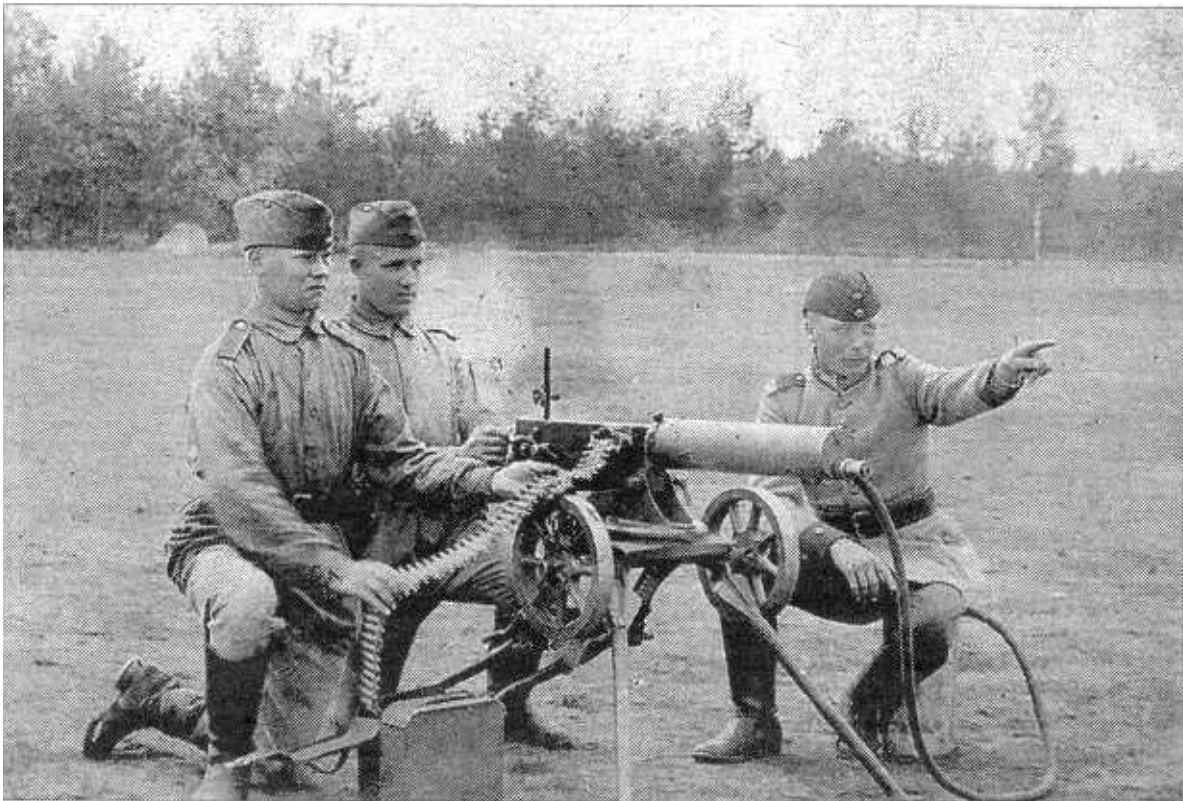
Kommentit

Näiden hyvin vajavaisten tietojen valossa on käynyt ainakin selväksi, että kansalaissotaan osallistuneiden tiedoissa paljon sellaista, joka ei ole tullut ilmi, eikä sitä edes muistitietona ole hankittavissa. Kovimmat rangaistukset (siis teloitukset) toteutettiin heti sodan päättyessä, vaikka paljon enemmän puvanankeja menehtyi vankileireillä kuin mitä heitä

kuoli varsinaisissa taisteluissa.

Kaikkiaan kansalaissota on ollut valtavan suuri tragedia ja menetys kämmäkkäläisillekin. Monet joutuivat odottamaan jopa vuosia sukulaistensa vapautumista, joille ei aina annettukaan armahdusta. Monet sitten jäivät suremaan sodan uhreja, kun eivät jaksaneet vankileirien kovia olosuhteita.

Rauhan tultua kansalaissotaan osallistuneiden elämän jatkuminen oli myös suuri ongelma, ja uudelleen yhteiskuntaan sopeutuminen vaati tuomion saaneilta lujaa luonnetta, vaikka heidät olisikin armahdettu lain mukaan. Muistelen monen selviytyjän luoneen itselleen asiasta ironisen huumorin alueen, jonka avulla ongelmaa kuitattiin. Kämmäkkä oli vielä kansalaissodan aikaan hyvin eristäytynyt kylä, ja kun teitä ei ollut, sinne eivät pahimmat hävityksen laineet lyöneet kuten Vammalaan, Sammaljoelle ja Illoonkin.

Kalle Saarinen syöttää konekivääriä 1920-luvulla.

Sodat 1939–45 Kämmäkän osalta

Pertti Peuraniemi

Tämä teos ei käsittele viime sotien tapahtumia laajalti. Yleisesti voidaan todeta, että kaikki asevelvoliset ikäluokat kutsuttiin Kämmäkstäkin armeijan sotapalvelukseen. Nämä koskivat sitten monilapsisia perheitä niin, että jostakin perheestä saattoi olla kolmekin poikaa rintamalla.

Suomen kansa oli talvisodan alkaessa hyvin yksimielinen siitä, että tätä maata oli puolustettava kaikin voimin. Muistan kerrotun, kuinka vanhemmat toppuuttelivat nuoriaan, kun he olivat ilmoittautumassa jopa vapaaehtoisena palvelukseen ja jopa ilman sotilaskoulutusta. Vanhemmat sanoivat että ”kyllä sinä sinne vielä ehdit”, ja niin sitten kävikin.

Kiiikkalaisia ja tyrvääläisiä kaatui suhteettoman paljon jo talvisodassa, ja sitten heitä jopa vedettiin hiukan eturintamaa taaemmaksi, koska paikallisten talojen pojat ja työmiehet olivat käymässä vähiin.

Paljon on puhuttu myös siitä, että joitain miehiä siirtyi ”mettäkaartiin”, mutta niiden puheiden takana on hyvin vähän todeksi osoitettuja faktoja, ja siksi emme käsittele niitä tässä. Osa jutuista on perättömiä, ja ne jotka todella pakoilivat, ovat jo kärsineet osuutensa rangaistuksin ja kokeneet sen päälle vielä oman häpeänsä pelkuruudestaan. Varsinaisia poliittisesti tällä tavoin kantaa ottaneita ei kämmäkkäläisistä ole tiedossa.

On mainittava, että kaikki rintamalla ja sotatoimiin osallistuneet ovat ansainneet kunnioituksen-

me, ja siitä osoituksena laitoimme taulun kaatuneista koulun seinälle. Koulu toimii vieläkin koko kylän kokoontumisten keskuksena.

Kämmäkkäläisiksi katsottavia miehiä kaatui sotien 1939–44 aikana 12 ja useita vammautui niin, että he kuolivat sitten vähän myöhemmin sodassa saamiinsa vaikeisiin vammoihin. Vammautuneitten huoltoa yhteiskunta yritti kaikin tavoin lievittää, mutta puutetta oli kaikesta.

Kun miehet palasivat sodasta, heillä oli edessään valtava rakennustyö. Kaikki oli rapistunutta, ja miesten kunto oli päässyt heikkenemään kovien kenttäolosuhteissa vietettyjen vuosien aikana. Into oli kuitenkin kova ja usko huomiseen vahva niillä, jotka jotenkuten sieltä selvisivät. Toiset kyllä kävivät ”sotaa” koko loppuikänsä, mutta oli myös niitä, jotka eivät jostain syystä juurikaan kertoneet kokemistaan sodan kauhuista.

Sodan aikana ja sen jälkeen perheisiin tuli lapsia parhaimmillaan yksi joka vuosi, ja niin sitten Kämmäkässäkin oli nähtävissä selvä väestöräjähdys, kun oli tavallista että lähes joka perheessä oli 8–10 lasta.

Kouluissa oli tungosta, kun ehdittiin oppivelvollisuusikään ja myöhemmin tungeksittiin työhön teollistuviin kaupunkeihin. Maatalous ei enää tarvinnut kuin pienen osan siitä työväestä, jota ennen tarvittiin. Alkoi koneellistumisen aika, pelloille tulivat traktorit ja isommat koneet.

Suomen sodissa 1939–1945 menehtyneiden tiedosto: Kämmäkän kylän miehet

Suomen sodissa 1939-1945 menehtyneiden tiedosto: Kämmäkän kylän miehet
Kämmäkän kylän miehet

Sukunimi	Etunimet	Syntymäaika	S.paikka/as.kunta	Ammatti	Sot. arvo	Joukko-osasto	Kuolinaika	Kaatunut/haavoitt.paikka
Anttila	Väinö Emil	3.9.1907	H:nen	mv.pka	stm	7./JR 8	13.2.1940	Summajoki
Heinonen	Kalle Voitto	28.3.1903	Tyrvää	jalkinetyönt.	stm	4./JR 17	23.12.1939	Summajoki
Impola	Oskari Vilhelm	25.11.1909	Kiikka	työm.	stm	5./JR 51	31.7.1941	Ruskeala
Jalo	Frans Nikolai	1.11.1911	H:nen/Kiikka	työm.	stm	JR 36	15.10.1941	Pajari/56.SotaS
Koivuniemi	Kalle Jalmar	14.1.1909	Kiikka/Tyrvää	työm.	stm	7./JR 36	8.8.1941	Hiitola
Koivuniemi	Väinö Vihtori	1.4.1912	Kiikka/Punkalaidun	työm.	tkm	Tyk.K./JR 15	5.3.1940	Viipuri
Mätikkö	Yrjö Anselm	8.12.1904	H:nen/Tyrvää	mv.	stm	Os.B	23.12.1939	Muolaa
Ojansuu	Frans Uno	3.12.1912	H:nen	mv.	alík.	2./JR 36	31.7.1941	Rautjärvi
Rintala	Martti Mikael	23.9.1924	H:nen	maatyöm.	stm	5./JR 49	19.6.1944	Äyräpää
Rautanen	Eino August	10.9.1912	Kiikka	työm.	stm	5./JR 36	5.8.1941	Alakokola 36.KS
Rautanen	Arvo Olavi	2.1.1918	Kiikka	työm.	stm	3./JR 62	10.1.1940	Raate
Vähätalo	Viljo Valdemar	8.7.1920	Keikyä	mv.	jääkäri	1./Kev.Os.12	5.9.1941	Kivennapa

Eino Rautanen, kaatui jatkosodassa 1941.

Voitto Heinonen kaatui Talvisodassa joulukuussa 1939.

Siltasen veljekset Erkki, Veikko ja Esko Äänislinnassa (Petroskoissa). (Pentti Siltasen albumi.)